Orpana

Meitä on jo yli 500

❖

Tuokiokuvia menneisyydestä:
lehmien nimiä ja tytärten myötäjäisiä

❖

Eikö isäntä ole kuningas talossaan?

Orpana ❖ Tampereen seudun sukututkimusseura ry:n julkaisu
nro 1/2003

Tampereen seudun
sukututkimusseura ry:n jäsenlehti

Orpana
nro 1/2003
vuodesta 1979 nro 57

Julkaisupäivä 07.01.2003
Toimitus ja taitto Johanna Kurela
Kansikuva Arja Kääriä

ISSN 0359-128X

Seuran osoite
Tampereen seudun sukututkimusseura ry
Kalkun viertotie 1 D 63
33330 Tampere

Seuran tilinumero
Nordea Tampere 114630-7209098

Seuran www-sivut
www.genealogia.fi/stutkyh/tsss/koti.htm

Seuraava Orpana ilmestyy 01.09.2003.
Aineiston oltava toimituksessa 07.07.2002.

Tampereen seudun sukututkimusseura ry v. 2002

Puheenjohtaja
Eino Koskinen
Rongankatu 4 D 95
33100 Tampere
puh. (03) 214 6731
sähköposti: einokos@saunalahti.fi

Varapuheenjohtaja
Vesa Rinkinen
Koivukuja 4
33960 Pirkkala
puh. 0400 238 391
sähköposti: rinkiset@kotiposti.net

Ohjelma-asiat
Tiina Miettinen
Nahkatehtaankatu 7 B 41
33270 Tampere
puh. (03) 344 4599
sähköposti: tiinamarjut@koti.soon.fi

Retket
Erkki Sivi
Kaskitie 11 A 5
33540 Tampere
puh. (03) 255 2447
sähköposti: erkki.sivi@mbnet.fi

Julkaisujen toimitus
Johanna Kurela
Sorsapuisto 1 A 10
33500 Tampere
puh. (03) 261 2292
sähköposti: johanna.kurela@koti.soon.fi

Sihteeri; jäsenasiat, osoitteenmuutokset, ilmoittautumiset kursseille
Marjatta Rintala
Kalkun viertotie 1 D 63
33330 Tampere
puh. (03) 343 2004
sähköposti: mrintala@koti.soon.fi

Rahastonhoitaja (hallituksen ulkopuolella)
Nina Järvensivu
Myllyhaantie 34
33960 Pirkkala
puh. (03) 369 7501
sähköposti: ninaserafina@hotmail.com

Julkaisujen myynti ja tilaukset
Hilkka Järvinen
Mäntykatu 4 B 16
33200 Tampere
puh. (03) 214 6740
sähköposti: hilkka.jarvinen@pp.nic.fi

Kirjastonhoitaja
Hanna Turppa
Mustanlahdenkatu 20 C 163
33210 Tampere
puh. (03) 222 9881

Webmaster
Markku Ollila
sähköposti: ollilma@koti.soon.fi

Tarkistakaa yhteystiedot aina uusimmasta lehdestä!

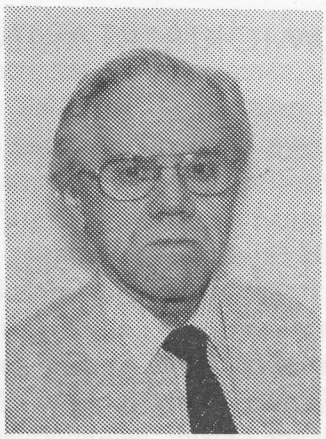

PUHEENJOHTAJAN PALSTA

Hyvät seuran jäsenet

Syksy on ennättänyt jo varsin pitkälle ja vuosi on jo vaihtunut uuteen, kun saatte käsiinne tämän Orpanan. Tässä yhteydessä on sopiva mahdollisuus toivottaa teille omasta ja hallituksen puolesta oikein hyvää, onnekasta ja tuloksia tuottavaa vuotta 2003.

Lienee paikallaan kiinnittää huomiota menneeseen syksyyn, vaikka jotkut sanovatkin, että joka menneitä muistelee, sitä tikulla silmään. Joka tapauksessa ovat jäsenillat edelleen suuressa suosiossa, ainakin jos sitä mitataan yleisömäärän perusteella. Todetaan, että syksyn jäsenilloissa on keskimäärin käynyt lähes 60 henkeä kuuntelemassa antoisia esitelmiä.. Tällaisia olivat esitelmä aviottomista äideistä 1700–1800 -luvuilla, miten Kochin suvun vaiheiden kävi Saarenmaalla, kuinka naislesket elivät Hämeen maaseudulla toista sataa vuotta sitten. Saimme myös rautaisannoksen tietoa siitä, miten asiakirjoja pitäisi käsitellä ja hoitaa, kuin myös kuvauksen itse arkistoista ja siitä, miten arkistoja voidaan käyttää hyödyksi itse sukututkimuksessa. Vanhoja tamperelaisia kiinnosti arvatenkin kuvaus Hämeenkadusta 70 vuotta sitten. Viimeinen syksyn esitelmä kertoi ortodoksisukujen tutkimisesta Suomessa.

Muusta toiminnasta mainittakoon syysretki kolmen kunnan alueelle. Kyseessä oli kiertokäynti Kylmäkosken, Akaan ja Sääksmäen kunnissa. Linja-autollinen jäseniä sai selkeän kuvan ennen kaikkea Kylmäkosken kolmesta kirkosta ja myllylaitoksesta. Toijalassa saimme tehoannoksen Kelan toiminnasta ja vierailimme paikkakunnan tapettimuseossa. Aika riensi sellaista vauhtia, ettemme ehtineet Sääksmäellä tutustua kuin sen keskiaikaiseen harmaakivikirkkoon. Matkapäivä oli erittäin kaunis ja jätti miellyttävät muistot matkalaisten mieliin.

Toinen retkikohteemme oli iltaretki Finlaysonin alueella sijaitsevaan Verstas-museoon. Se on osa Työväen keskusmuseota ja varsin edustava kuvaus työväestön elämästä 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alkuvuosien elämänmenosta. Suositeltava kohde kaikille tamperelaisille.

Viimeisenä, mutta ei vähäisimpänä mainittakoon syyskaudelta pidetty sotilasasiakirjakurssi Vapriikin auditoriossa. Osallistujia oli lähes 80, ja he saivat toivon mukaan tietoja ja lähdeaineistoa sotilassukulaisten etsimiseen.

Tulevasta seuramme järjestämästä toiminnasta mainittakoon jo perinteeksi muodostunut vuoden alussa pidettävä sukututkimuspäivä Sampolassa. Teemana tulee olemaan "kadonneitten etsiminen" ja esitelmöitsijät ovat jälleen varsin nimekkäitä ja täten esitelmätkin korkeatasoisia.

Mainittakoon vielä, että jäsenkunta on sivuuttanut 500 jäsenen rajapyykin, joka antanee seuran hallitukselle entistä suurempia haasteita toimintaamme. Toisaalta toivoisimme, että jäsenkuntakin ottaisi osaa ideoillaan ja kirjoituksillaan näihin yhteisiin rientoihimme, sillä tiedämme, että jäsenkunnassa on erittäin paljon erilaista tietoa ja runsaasti kokemuksia asioista, jotka kiinnostaisivat koko jäsenkuntaa. Joten älkää jättäkö kynttiläänne vakan alle, vaan tuokaa ne muidenkin opiksi ja iloksi.

Vielä kerran toivotan teille kaikille Onnellista Uutta Vuotta.

Eino Koskinen

"Eikö isäntä ole kuningas talossaan?"

KÄRÄJÄKIRJOJEN KERTOMAA SUONIEMELTÄ

Tässä surullisessa joulutarinassa on kaksi päähenkilöä: sotilas Jooseppi Erkinpoika ja Mattilan talon isäntä Erkki Erkinpoika. Tapahtumapaikkana on Karkun pitäjän Suoniemen kappeliseurakunnan Sarkolan kylä jouluna vuonna 1687, jolloin juhlapyhät saivat äkkiä traagisen käänteen. Annetaan Anna Mikontyttären esittää syytteensä, niin kuin hän teki seuraavilla käräjillä tuomarin, lautamiehistön ja käräjärahvaan edessä.

Anna kertoi, että hänen miehensä, sotilas Jooseppi Erkinpoika oli tapettu viime jouluiltana, kun he olivat tulleet kirkosta. Tämä tapahtui Mattilan talossa, ja tappaja oli talon isäntä Erkki Erkinpoika, joka oli nyt pakomatkalla. Erkin vaimo oli paikalla vastaamassa ja koetti puolustaa miestään sanomalla, ettei sotilas edes ollut joulupäivänä kirkossa vaan kotona juopottelemassa ja tappelemassa vaimonsa kanssa. Vaimo oli sitten muka lähtenyt pakoon kylään, ja sillä välin sotilas oli tapettu kotona.

Surmaajaksi väitetyn Mattilan isännän sukulainen, ratsumies Jaakko Heikinpoika oli kuitenkin ollut koko ajan paikalla ja tiesi kertoa, kuinka tapahtumat todellisuudessa kulkivat. Jaakon kertomuksen vahvistivat myöhemmin monet muut todistajat.

Sotilas ei ollut joulupäivänä kirkossa, vaan oli vastassa kirkosta palaavaa isäntäperhettä Mattilan talossa. Paikalla oli paljon muutakin väkeä, kuten kohta ilmenee. Oli jouluaterian aika. Isäntä lähti vielä käymään kylällä, ja sillä välin Jooseppi meni ja istuutui pirtin pöydän päähän sanoen: "Ei tänne tänään voi tämän parempia vieraita tulla."

Kun isäntä Erkki Erkinpoika palasi, hän löysi sotilaan kunniapaikaltaan ja ärjäisi: "Minä olen isäntä talossa ja yhtä hyvä kuin sinäkin!" Sitten miehet alkoivat haastaa riitaa ja haukkua toisiaan. Jooseppi kaivoi jo puukkoa esille ja Erkki oli karkaamassa hänen päälleen, mutta naapuritalon poika piti häntä vyötäisiltä kiinni. Joosepin lanko oli myös paikalla ja yritti hillitä Erkkiä, mutta sai tältä korvapuustin. Samassa astui sisään metelin havahduttama naapuritalon isäntä, näki mitä pirtissä melskattiin, karjaisi: "Mitä te tappelette, eikö isäntä ole kuningas talossaan?" ja tempaisi korvalle poikaansa, joka päästi Erkin vapaaksi.

Miehet istuivat alas, Jooseppi sängynreunalle ja Erkki ja naapurinisäntä pöydän ääreen. Tilanne näytti jo rauhoittuvan. Isäntämiehet keskustelivat riidan syistä. Naapuri sanoi, että nyt on joulurauha ja että se, joka vastaa talosta ja maksaa veron kruunulle, on kuningas talossaan ja hänellä on lupa kurittaa kurittomia. "Kunningas ombi kukin kåtånans", merkittiin käräjäpöytäkirjaan suomeksi.

Ehkä tämän puheen kiihdyttämänä Erkki hyppäsikin yhtäkkiä tuolin päälle, sai käteensä puutuopin ja löi sen kädensijalla Jooseppia otsaan, kun tämä oli nousemassa pystyyn. Jooseppi kaatui iskusta selälleen sängyn päälle, vaikkei otsaluussa näkynytkään suurta jälkeä. Hetken kuluttua hän nousi istumaan ja sanoi haluavansa mennä saunaan, mutta ei kyennyt lähtemään, vaan kaatui lattialle. Apuun tulivat hänen tätinsä sekä eräs toinen nainen, jotka yhdessä veivät Joosepin ulos talon saunaan. Siellä täti ja talon emäntä sitten hautoivat haavaa oluella.

Jooseppi oli seuraavat päivät niin huonossa kunnossa, ettei voinut syödä eikä juuri nousta ylös vuoteeltaan. Tapaninpäivänä hän pyysi

pappia luokseen. Hänen vaimonsa Anna lähetti sanan eteenpäin ja kappalainen, Henrik-herra, saapuikin Sarkolaan ja Mattilan taloon. Anna meni itse hänen luokseen ja pyysi häntä tulemaan jakamaan Herran ehtoollista miehelleen, joka sitä korkeasti kaipaa. "Kuinkas se onnistuisi, kun minulla ei ole viiniä? Hän on saanut sellaisia kaloja kuin on pyytänyt, siinä on hänelle kylliksi. Kyllä koira haavansa nuolee", oli kappalaisen vastaus. Mattilan isäntä oli myöskin paikalla ja sanoi, ettei Jooseppi ole niin sairas kuin teeskentelee, mistä kappalainen oli samaa mieltä. Tähän tylyyn vastaukseen oli Annan tyytyminen.

Neljäntenä joulupäivänä Jooseppi menetti tajuntansa. Anna lähetti jälleen hakemaan pappia, mutta tämä vastasi taas, ettei hänellä ole viiniä. Nyt tuli Mattilan isännällekin hätä käteen. Hän katosi vähin äänin, eikä edes emäntä tiennyt, minne hän lähti. Naapurinisäntä tuli sitten kertomaan, että Erkki oli noussut hevosen selkään ja aikonut paeta, mutta että hän oli saanut tämän muuttamaan mielensä. Miehet olivat menneet yhdessä Mattilan kellariin juomaan ja sieltä naapurinisännän taloon. Tämän jälkeen Erkki kuitenkin katosi matkoihinsa.

Joosepin vointi huononi koko ajan. Eivät mitkään rohdot tai kupparin konstit auttaneet, vaan uudenvuodeniltana hän heitti henkensä. Kuolleen veli Tuomas lähti pikimmiten nimismiehen luokse ja pyysi etsimään murhamiestä. Nimismies lähettikin kyytirättärinsä Tuomaan mukaan, ja he kiertelivät useissa paikoissa, mutta Erkkiä ei löytynyt.

Viikot kuluivat. Tuli talvikäräjien aika. Lautamiehistö tuomitsi Erkin lainsuojattomaksi. Naapurinisäntää epäiltiin yllytyksestä; hänen piti vapauttaa itsensä valalla ja hankkia yksitoista takuumiestä, että puhui totta. Kappalaisenkin arveltiin syyllistyneen virheeseen, jota piti käsiteltämän seuraavilla käräjillä. Juttu alistettiin hovioikeuden harkintaan.

Mutta seuraaviin käräjiin mennessä kaikki olikin muuttunut. Käräjäpöytäkirjasta tulee lyhytsanainen: Joosepin leski ja veljet olivat tehneet kesällä sopimuksen Mattilan emännän kanssa, jonka mukaan kaikki puheet ja oikeudenkäynti tappajaa vastaan lopetetaan. Tässä noudatettiin ikivanhaa perinnettä, jonka mukaan uhrin ja tekijän suvut sopivat verityöt keskenään ilman oikeudenkäyntiä. Syyllisen maksamat korvaukset saattoivat olla varsin suuria, mutta ne olivat silti kuolemantuomiota parempi vaihtoehto. Maksun tarkoitus oli korvata menehtyneen työpanos. Mattilan isäntä oli kuitenkin edelleen kateissa, eikä sopimusta voitu vahvistaa.

Seuraavien käräjien aika koitti talvella 1689, yli vuosi tapahtuneen jälkeen. Erkki Mattila oli saanut syksyllä hovioikeudelta turvakirjeen, jonka kanssa uskalsi saapua ajamaan asiaansa. Nyt osapuolten tekemä sopimus voitiin saattaa lainvoimaiseksi. Leski ja veljet saivat Mattilalta 200 kuparitaalaria, talonpoikaisväestön mittapuussa valtavan rahasumman, joka vastasi piian kahdenkymmenen vuoden palkkaa. Puolta pienemmistäkin veloista oli suuria ratsutiloja menetetty kruunulle. Rikos oli nyt sovitettu ja kaikki olisivat olleet tyytyväisiä. Asiassa oli vain yksi ongelma: Erkki oli yhä syyllinen lain silmissä eikä ollut kärsinyt rangaistustaan. Niinpä hänen syyllisyytensä täytyi kumota.

Joosepin perheenjäsenet kertoivat nyt aikaisempien puheidensa vastaisesti, että sotilas oli ollut ennestään sairas, kaatumatautinen, ja että lyömäasekin oli aivan liian pieni, jotta olisi voinut aiheuttaa niin suurta vahinkoa. Sairaan kanssa viime vaiheessa keskustellut kupparieukko todisti hänen sanoneen, että oli ollut ennestään sairas eikä Erkki aiheuttanut hänen kuolemaansa. Käräjäoikeus myöntyi tähän ja vahvisti sopimuksen pitäväksi. Maalaiskylän elämä saattoi taas palata entisiin uomiinsa. Ei vain ole selvillä, miten Mattila lopulta selvisi suuresta maksusta, johon onnettoman lopun saanut tappelunnujakka joulupäivänä johti.

Lähteet

Karkun talvikäräjät 1688, s. 622-625, nn 7 (mf ES 1965), KA.

Karkun kesäkäräjät 1688, s. 737, nn 7 (mf ES 1965), KA.

Karkun talvikäräjät 1689, s. 940, nn 7 (mf ES 1965), KA.

P. T. Kuusiluoma

Sarvet selkään ja paha veri pois

Piirteitä suomalaisesta kuppausperinteestä

Kuppaushoidon historiaa

Varhaisimmat tiedot kuppauksesta ovat noin vuodelta 3000 eaa. Mesopotamiasta. Sieltä on löydetty lääkärin sinetti, jossa on kuvattu kolme kuppaussarvea ja jonka kirjoitus ilmoittaa lääkärin ja hänen orjansa suorittavan suoneniskentää ja asettavan kuppaussarvia. Kuppauksen ja suoneniskennän mainitaan olleen jo hyvin varhain tunnettuja hoitokeinoja ainakin Kiinassa, Intiassa, Egyptissä, antiikin Kreikassa ja Roomassa sekä muinaisilla germaaneilla. Kreikasta on löydetty antiikin aikaisista kaivauksista kuparisia kuppaussarvia. Myös hippokraattisissa teksteissä on mainintoja kuppauksesta. Varhaisimman varsinaisen kuppausta käsittelevän kuvauksen kirjoitti roomalainen kirjailija Celsius noin vuonna 30 eaa.

Skandinaavisista kuppausta koskevista kirjallista lähteistä vanhin on tanskalaisen lääkärin Henrik Harpestraengin yrttikirja 1200-luvun lopulta, jossa kuppausta suositellaan mm. päänsäryn hoitoon. Olaus Magnus Gothuksen teoksessa Pohjoisten kansojen historia vuodelta 1555 on oma lukunsa saunomista, kuppausta ja suoneniskentää varten. Ensimmäiset tarkat ohjeet kuppauksesta antoi ruotsalainen lääkäri Benedictus Olai teoksessaan vuodelta 1578. Tarkkoja kuppausohjeita on myös 1600-luvun lääkärikirjoissa.

Vanhimmat suomalaiset maininnat kuppauksesta löytyvät Mikael Agricolan rukouskirjan allakasta: *"(huhtikuu) ... machta mös purgats otta ja cuppa anda mutta ey harttijan pälle ... (syyskuu) ... ja cupta ja szonda iske."* 1600- ja 1700-luvun alun allakoissa ilmoitettiin sopivat saunomis- ja kuppauspäivät joko kirjoitetussa muodossa tai kuppaussarvea tarkoittavalla merkillä.

Vanhin nimeltä tunnettu suomalainen kuppari oli euralainen Kuppari-Maisa, joka vuosina 1649 ja 1652 haastettiin käräjille vastaamaan noituussyyteeseen ja lopulta tuomittiin noitana roviolla poltettavaksi. Oletettavasti Kuppari-Maisan todettiin harjoittaneen muutakin kuin kuppausta, sillä kuppaukseen ei yleensä katsottu liittyvän mitään noituuteen viittaavaa. Elias Lönnrot suosittelee Suomalaisen Talonpojan Koti-Lääkärissä kuppausta moneen vaivaan kuten *"perätaudissa eli peräjuoksussa sarwilla werta imettää ristiluun tienoilta"*. Lönnrotin mielestä myös sairaanhoitajien tulisi taitaa kuppaus.

K. Rinman julkaisi vuonna 1873 verenlaskuun liittyviä hoitomuotoja käsittelevän oppikirjan, jossa hän mainitsee kuppausta harjoitettavan Suomessa enää vain syrjäseuduilla. Lääkärikirjat sisälsivät kuppausohjeita aina 1900-luvun alkuvuosiin saakka ja eräs viimeisimmistä niistä oli vuodelta 1907 Oker-Blomin ja Levanderin Kodin kotilääkäri, jossa todetaan, että *"kuppauksella koitetaan ohjata verta tai kudosnestettä ruumiin sisemmistä osista ihoon ja myöskin ulos ihon lävitse.*

Seuraava suomalaista kuppausperinnettä käsittelevä kuvaus on laadittu tärkeimpien perinnearkistojemme kokoelmissa säilytettävien laajojen kansanlääkintää kuvaavien perinnemuistiinpanojen pohjalta. Suomalainen kuppausperinne näyttäytyy näiden muistiinpanojen valossa hyvin samanlaisena eri puolilla maata.

Sarvipussi ja sauna

Kuppaus näyttää olleen Suomen kaikilla kulttuurialueilla yleinen ja paljon käytetty kansanlääkinnan muoto, jota on pidetty erittäin hyödyllisenä. *"Kuppuu tappaa on pietty ilimoisen ikänsä voimassaan"* on Sortavalassa osuvasti sanottu.

Kupparille tunnusomaiseen kuvaan kuului koliseva *sarvipussi*, joka sisälsi kuppauksessa tarvittavat välineet. *Kuppaussarvet* olivat perinteisesti lehmän ja sonnin, joskus myös pässin sarvia, joiden sisälle oli kiinnitetty sian tai lehmän virtsarakosta valmistettu kalvo, *hinnu*. Pohjois-Suomessa hinnu saatettiin valmistaa myös linnun mahasta. Kuppaussarven päässä oli pieni reikä, josta imemällä kuppari sai hinnun avulla kiinnitettyä sarven tiiviisti ihoon. Hinnu sai aikaan myös veren laskemista edistävän imun sarvessa. Haavojen tekemiseen kuppari käytti *kupparinkirvestä*, joka oli pieni kyläsepän raudasta takoma varrellinen terä. Kuppaushaavat saatettiin tehdä myös puukon ja partaveitsen kärjellä.

Kuppaus suoritettiin yleensä lämmitetyssä saunassa, jossa potilas joko istui pallilla tai makasi mahallaan lauteilla. Suppeille kehon alueille kohdistuneita kuppauksia tehtiin myös tuvassa. Ennen kuppauksen alkua kuppari liotti sarvia lämpimässä vedessä, jotta hinnusta tulisi joustava. Kuppaushoito alkoi potilaan hieronnalla ja pesulla, jotka edesauttoivat verenkiertoa. *"Se pitää hierova ensinnä, että veri pehmijöö. Hieromata se ei juokse kun se on mustaa ja kankijaa, sulamatonta"*, kertoi eräs suomussalmelainen hieroja-kuppari 1930-luvulla. Potilas saattoi ennen kuppausta ottaa hyvän viinaryypyn, sillä sen katsottiin myös edistävän verenkiertoa ja auttavan monia ylipäätään kestämään koko hoitotoimenpiteen.

Ennen haavojen tekemistä kuppari imi sarvet kupattavaan paikkaan kiinni ja antoi niiden olla iholla jonkin aikaa, jotta veri nousee ihon pintaan. Tämän jälkeen kuppari teki samoihin paikkoihin muutamia pintahaavoja ja imi sarvet jälleen kiinni. Täyttyessään verestä sarvet irtosivat ja kuppari pyyhkäisi sormellaan haavoihin hyytyneen veren pois. Sarvet kiinnitettiin uudelleen niin kauan kuin haavat vuotivat. Verenvuodon lakattua kuppari huuhteli potilaansa.

Arviot käytettyjen sarvien määrästä vaihtelevat kymmenen ja 130 välillä, mutta tässä ilmeisesti sekoitetaan kuppauskohtien lukumäärä ja sarvien tyhjennyskertojen määrä. Näyttääkin siltä, että potilaaseen harvoin kiinnitettiin yhdessä kuppauksessa enempää kuin 20 sarvea, joiden tyhjennyskerrat riippuivat niiden tilavuudesta. *"Se ol ämmästä ilo jos kuka vaikka 30 sarvee sieti. Kakstoista tok ol vielä tavallinen miärä"*, totesi vuosisadan alkupuolella erään kupparin potilas.

Kuppauksen vaikutukset

Suomalaisessa perinteessä kuppausta pidettiin yleishoitona, jolla oli kahdenlainen vaikutus: se oli toisaalta ennaltaehkäisevä, toisaalta taas moniin vaivoihin auttava hoito. Eräällä lapualaismiehellä olikin kuppauksen hyödyllisyydestä erittäin korkea näkemys: *"Käsitykset sen parantavasta voimasta ovat ollhet yksimiäliset ja pettämättömän vakahat. Ainakaan tällä paikkakunnalla ei tieretty ennen ketään, joka ei olosi kupittelemishen uskonu. Ja joka ei sillä parannu, niin kyllä se sai kaiken toivonsa heittää elämänsä suhthen."*

Kuppausta käytettiin yleensä erilaisten usein työperäisten kiputilojen hoidossa kuten pään-, hammas-, selkä-, hartia- ja jalkasärkyihin, mutta siitä on haettu apua myös vakavampiin vaivoihin kuten verenpaineeseen, huimaukseen, reumatismiin, iskiakseen ja leiniin. Kuppauksen katsottiin helpottavan myös ihottumissa ja paiseissa sekä verettömissä ruhjevammoissa. Siitä saatiin paikoin apua jopa *"muutaman päivän juominkien jälkeiseen kohmeloon"*.

Kuppauskohdat määräytyivät yleensä parannettavan vaivan mukaan, ts. verta otettiin sieltä, missä oli kipua. Selkäsäryn hoidossa kupattiin useimmiten lapaluiden alapuolelle ja olkapäiden taakse tai, kuten eräs kuppari asian ilmaisi, *"pannaan selkä täyteen sarvia"*. Hartiasäryssä kuppaushaavat lyötiin hartioihin ja kaulaan, päänsäryssä taas niskaan korvien taakse sekä kovassa kivussa niskakuoppaan ja kaulaan. Kipeytyneiden jalkojen hoidossa verta laskettiin

säärien lisäksi myös nilkoista ja polven yläpuolelta. Hammassärkyä puolestaan hoidettiin leuan alueelta, poskesta, korvien takaa sekä, mikäli edelliset eivät tehonneet, hauiksesta ja peukalohangasta. Huimauksen pääasiallinen hoitokohta oli niska, erityisesti korvien takaa, mutta joskus myös päälaki. Ennaltaehkäisevässä kuppauksessa sarvet aseteltiin eri puolille kehoa, mutta nimenomaan selkä ja hartiat olivat siinä tärkeimmät alueet.

Kuppaushoitoa käytettiin yleensä kahdesti vuodessa. Eniten kuppausta maalaisyhteisössä lienee tarvittu syys-lokakuussa, jolloin sillä hoidettiin raskaissa elonkorjuutöissä kipeytynyttä kehoa. Ennaltaehkäisevässä tarkoituksessa kupattiin pääasiassa keväällä, jolloin katsottiin aiheelliseksi poistaa kehosta pitkän talven aikana sinne kertynyt paha veri, jotta uusi veri voisi kasvaa tilalle.

Joidenkin vaivojen hoitamiseen saatettiin tarvita useita perättäisiä kuppauskertoja, jopa neljästä viiteen kertaa, mutta vähintään yhtä kuukautta pidettiin tarpeellisena hoitovälinä. Oli myös henkilöitä, joiden kerrotaan kuppauttaneen itseään jatkuvasti kerran kuukaudessa.

Kuun asennoilla katsotiin olevan merkitys kuppauksen onnistumiselle, sillä kuu vaikutti veren kasvamiseen kehossa. Parhaana aikana kuppaukselle pidettiin yleensä uutta kuuta eli ylikuuta, koska silloin veri kasvoi parhaiten. Kupata voitiin myös vanhan eli alakuun aikana, koska silloin veri ei ainakaan kasvanut eikä siten päässyt lisääntymään kehossa.

Särkynyt veri, musta veri, paha veri

Kuppaukseen liittyvässä uskomusjärjestelmässä keskeisessä asemassa ovat veren olemukseen liittyvät käsitykset. Perholaisella hieroja-kupparilla Maija-Stiina Itäniemellä (syntyi 1869) oli asiasta selkeä käsitys: *"Veret ovat toisilla väkevämmät kuin toisilla. Mustaverisellä ihmisellä on väkevämpi veri kuin vaaleaverisellä. Toisella on niin vaaleaa verta, se on heikkoa verta, ja sillä on vettä veressä. Vaaleaveriset ihmiset ovat semmoisia. Lihavilla ihmisillä on liian paljon verta ja laihoilla liian vähän. Veret kun on särkyneet ja kun kuppaa sitä ihmistä ja veri juoksee veteen, niin siihen jää veteen kun valkoset säikäleet. Silloin on pilaatuneet veret. Kuppaaminen vähentää verta ja samalla tulee siihen lihasta uutta verta, tulee veren vaihto ja siitä veri puhdistuu."*

Virheelliseksi muuttuneen veren seurauksena ihmisen kehoon katsottiin syntyvän erilaisia vaivoja, joiden parantamiseksi se oli poistettava: *"Se ov verev vika, sanovat ämmät, se pitää kupata."* Virheellisestä verestä käytetään pääasiassa nimityksiä paha tai särkynyt veri, mutta myös mustaa, pilaantunutta tai kuollutta verta esiintyi. Eräs kuusamolainen kuppari antoi pahan veren olemuksesta selvän kuvauksen: *"Toisilla on särkyneempi veri, se on mustempi veri. Joka oikein särkynyt raato on, niin se on niin kuin tervaa, mustaa ja sakeampaakin se on."* Veren muuttumisen pahaksi saattoi aiheuttaa eri käsitysten mukaan joko veren paksuuntuminen tai se, että vereen sekoittui vettä.

Olomuotoaan muuttaneen veren lisäksi ihmiskehossa saattoi esiintyä toinenkin verivirhe, nimittäin liian runsas määrä verta, *liika veri*, joka myös oli kehon tasapainon saavuttamiseksi laskettava pois. Paha veri oireili tietyissä ihmiskehon kohdissa, kun taas liika veri aiheutti ns. ruumiinpakotusta eli laaja-alaisen tuskatilan, jolloin *"ruumis on rutunen, se on kun se ei ole oikeen kipeä eikä peräti tervekään"*.

Sekä pahan että liian veren katsottiin aiheutuvan useimmiten työnteosta, mutta myös kylmettymisen seurauksena vereen saattoi kasvaa vettä ja loukkaantuneella henkilöllä oli rikkoutumattoman ihon alaisessa ruhjevammassa kuollutta verta. Tuusniemeläisen kertojan mukaan *"pahoista paikoista lähtevä veri on kuin pajuvettä, mutta useammin kupattaessa alkaa se parantua ja näyttää enemmän oikealta vereltä."*

Edellä mainituista vereen liittyvistä käsityksistä johtunee, ettei suomalaisessa kansanlääkinnässä juurikaan käytetty haavatonta kuppausta eli ns. kuivaa kuppausta, jossa verta imetään ihon pintaan, mutta ei poisteta. Haavattoman kuppauksen välttämistä perusteltiin paiseiden syntymisen vaaralla.

Kuppariämmät

Kuppari oli yleensä vanhahko nainen, joka kiersi kylästä toiseen hieromassa ja kuppaamassa ja sai siitä elantonsa. Toinen tyyppi oli tilapäisesti kuppausta harjoittava ja ainoastaan tarvittaessa apuun kutsuttu kuppari. Palkakseen kuppari sai ruokaa tai rahaa sekä ilmaisen majoituksen ja ateriat talossa, jonka saunassa hän kuppasi. Kiertelevän kupparin saapuessa taloon siitä vietiin usein tieto myös naapureille.

Huolimatta siitä, että kupparin antamalla hoidolla oli runsas kysyntä ja hoidon tuloksia pidettiin selvästi erittäin hyödyllisinä, kuppariin itseensä näytetään yleensä suhtaudutun jossakin määrin halveksien ja hänen työtään pidetyn vastenmielisenä. Kuppareista ei löydä perinnemuistiinpanoista myönteisiä mainintoja eikä heitä kohtaan tunneta kiitollisuutta. Päin vastoin, heille naureskeltiin ja heistä sepitettiin pilkkalauluja. *"Kupparilla on kumma luonto, kummempi kuin muilla, imee verta ihmisestä elävitten luilla"*, kuuluu osa eräästä pilkkalaulusta.

Tästä kohtelusta huolimatta kupparit saattoivat olla omanarvontuntoisia naisia, jotka tiesivät ja tunsivat oman merkityksensä kansanparantajina. Hyvä esimerkiksi heistä on 1800-luvun lopulla Nousiaisissa vaikuttanut Kaljalan kuppari eli Maria Avelin, joka vaati itseään kutsuttavan tohtoriksi.

Kuppaukseen liittyviä uskomuksia

Kuppaus näyttäytyy suomalaisen kansanlääkinnän kentässä hyvin käytännönläheisenä hoitomenetelmänä, sen yhteydessä ei lausuttu loitsuja tai pyydetty korkeampia voimia apuun. Kuppauksen parannusmekanismi perustui silmin havaittavaan veren poistumiseen kehosta. Veren erilaisia olomuotoja koskevien käsitysten lisäksi kuppaukseen kuitenkin liittyi eräitä uskomuksia. Eräs sellainen oli käsitys siitä, että ihminen saattoi opettaa ja totuttaa itsensä kuppaukseen siinä määrin, että keho suorastaan vaati kuppausta tietyin väliajoin. *"Joka on totuttanu ihtensä kuppaamiselle sen pittää kuppauttaa ainaki joka kuukausi. Kuppaamiselle tottuneet kestävät kymmeniä sarveja kerralla"*, tiedettiin Ullavalla.

Toinen kuppausta koskeva uskomus oli, että verenvuodon lakattua kuppaushaavoja täytyi painella sarvien kyljillä haavojen parantumisen edistämiseksi ja mahdollisten jälkiseurausten ehkäisemiseksi. *"Kupatessa kun jo ottaa sarvet pois, niin pitää kullakin sarvella painella sen omaa sijaa, ettei rupea ajelemaan"*, kerrottiin Juvalla vuonna 1899. Ilman sarvilla painelua haa-vat saattoivat ajettua, *äristyä* ja tulla *veitsen vihat*.

Kupparinkirveeseen liittyy yleisesti tunnettu käsitys, ettei kuppari saanut näyttää sitä kenellekään. Seuraavan uskomuksen kertoi eräs paavolainen seppä Samuli Paulaharjulle vuonna 1933: *"Kupparinkirves kun tehtiin, niin se karaistiin naisen maijossa. Kun on ensimmäisen lapsen synnyttänyt voimakas nainen, ei vaimo, naimaton nainen, niin se on lypsänyt maitoa tissistään kuppiin ja siihen on kupparinkirves karaistu ja siitä on tullut hyvä. Vanha Kälkkänän seppä näin kertoi."*

Säämingistä on vuonna 1937 kerätty seuraava kuppaukseen liittyvä taikakeino: *"Jos on vihaa kupattavalle henkilölle ja tahtoo pidättää veren juoksun, niin pitää menetellä seuraavasti. Pitää sulkea peukalolla sellaisen oksan reikä, josta oksa itsekseen on pois lähtenyt. Peukalo pitää olla reijän suulla niin kauvan kuin kuppaamista kestää."*

Kaupunkien kupparit

Pohjoismaiden vanhin kuva kuppauksesta on julkaistu Olaus Magnus Gothuksen teoksessa Pohjoisten kansojen historiasta vuodelta 1555. Kuva esittää kaupungin yleistä saunaa, pyöreää isoa huonetta, jossa penkillä istuu mies sarvet selässään. Olaus Magnus omistaakin kokonaisen luvun teoksestaan saunomiselle, kuppaamiselle ja suoneiskemiselle. Vanhin maininta suomalaisesta kaupunkikupparista lienee vuodelta 1670, jolloin Turun maistraatissa käsiteltiin kuppari Marketta Eskontyttären ja pistooliseppä Petteri Antinpojan välistä tonttikauppaa.

1900-luvulla kuppaushoito näyttää levinneen moniin kaupunkeihin ympäri maata, sillä käytettävissä olleen aineiston mukaan kuppareita toimi ainakin seuraavissa kaupungeissa: Helsinki,

Turku, Tampere, Viipuri, Kajaani, Oulu, Valkeakoski, Pori, Mänttä, Vaasa, Hyvinkää, Varkaus, Savonlinna, Nokia, Lappeenranta, Hämeenlinna, Kuopio, Raahe, Joensuu, Jyväskylä, Iisalmi, Pietarsaari, Lahti, Imatra, Kouvola, Mikkeli, Naantali, Rauma, Forssa, Kemi ja Kotka.

Kaupunkien kupparit näyttävät olleen poikkeuksetta naisia, jotka harjoittivat kuppausta päätyönään tai hierojan ja kylvettäjän ammattinsa ohessa. Kykenemättä enää raskaaseen työhönsä kylvettäjä saattoi ryhtyä kuppariksi. Erään lahtelaisen kupparin kerrotaan työskennelleen myös kätilönä ja ruumiinpesijänä. Joillekin kuppareille annettiin myös lempinimi kuten Kössin Maija Valkeakoskella, Bastu-Lina Pietarsaaressa ja Mutka-Mari Iisalmessa.

Kaupunkikupparit työskentelivät tavallisesti yleisissä saunoissa, joiden kuppaushoitoa saatettiin kutsua sarvisaunaksi. Useimmissa kaupungeissa sarvisaunaa sai vain yhdestä yleisestä saunasta, mutta 1930-luvun Viipurissa toimi peräti 11 kuppaushoitoa antavaa yleistä saunaa. Kupparit ottivat vastaan potilaitaan saunan pesuhuoneessa, jossa saattoi olla heitä varten verholla eristetty nurkkaus. Sarvisaunaan oli yleensä varattava aika saunan kassalta, sillä kuppari kävi saunalla vain tiettyinä aikoina, joko jonakin päivänä viikossa tai illalla varsinaisen sauna-ajan päätyttyä. Jos kuppaukselle ei ollut kysyntää joka viikko, kävi kuppari saunassa vain tarvittaessa.

Eräs sovellus tästä esiintyi 1930- ja 40-luvuilla Forssassa, jossa kuppaamassa käynyt turkulainen leskivaimo vuokrasi muutaman kerran vuodessa yleisen saunan pariksi päiväksi kokonaan omaan käyttöönsä. Monilla yleisillä saunoilla oli omat kupparinsa, mutta isoissa kaupungeissa yksi kuppari saattoi työskennellä useissa eri saunoissa eri päivinä. Maaseudun kupparit kävivät paikoin myös kaupunkien yleisissä saunoissa työssä. Kaupunkikupparit työskentelivät yleisten saunojen lisäksi myös hieroma- ja kuntoutuslaitoksissa sekä tekivät kotikäyntejä ja vastaanottivat potilaita omissa kotisaunoissaan. 1980-luvulla muutamat kupparit perustivat jo omia yritysmuotoisia vastaanottojaan.

Yleiset saunat tai kupparit itse mainostivat sarvisaunaa paikallisissa sanomalehdissä. Tamperelainen kuppari ilmoitteli Valkeakosken Sanomissa paikkakunnalle saapumisestaan ja raahelaisessa sanomalehdessa ilmoitettiin, että *"Maijan Saunassa kupataan taas ensi perjantaina"*. 1950-luvulla toinen tamperelainen kuppari ilmoitti Aamulehdessä minä päivinä missäkin yleisessä saunassa sarvisaunaa sai. Kaupunkikupparit saivat palkkansa rahana ja hoitoa pidettiin halpana. Hämeenlinnassa kuppari velotti noin 10 markkaa sarvisaunasta, Turussa 10–20 penniä ja Tampereella 50 penniä sarvelta.

Turussa kupparit näyttävät toimineen yleisissä saunoissa pienin katkoksin koko 1900-luvun näihin päiviin asti. Turun poliisilaitoksen vuosilta 1912–19 laatima luettelo kaupungin saunoista ja kylpylaitoksista mainitsee, että Nikanderin Saunassa, Virvoituksessa, Imatrassa, Bobergin Saunassa, Vellamossa, Vuoksessa, Rauhassa ja Mikaelin Saunassa toimi mainittuna ajanjaksona kuppari.

1920- ja 30-luvuilla turkulaisilla yleisillä saunoilla oli yleensä määräpäivät, jolloin kupparit kävivät saunalla, joskin esimerkiksi Luostarinkadun Saunassa kuppari kävi vain tarvittaessa. Niagaran Saunassa kupattiin yhtäjaksoisesti 1940-luvulta 1960-luvulle ja sarvisaunaa annettiin keskiviikkoisin, joka oli hiljaisin saunapäivä. Turun Kylpylaitoksessa, Hämeessä ja Vuoksessa kävi kuppari 1940- ja 50-luvuilla sekä Kertussa, Linnassa ja Forumissa vielä 1960-luvullakin.

Nummen Saunassa työskenteli kaksi kupparia peräkkäin vuosina 1947–72. He olivat saunan entisiä saunottajia, jotka eläkkeelle jäätyään *"hankkivat kafferahoja"* kuppaamisella. Nummen Saunassa sarvisaunaa sai joka tiistai kello 14–20 ja aika oli tilattava etukäteen, sillä kuppari otti vastaan yhden potilaan tasatunnein. Pirtti Saunassa sai sarvisaunaa aina tarvittaessa vielä 1970-luvun puolivälissä, mutta enintään kerran kuukaudessa. Villen Saunoissa antoi hieroja kuppaushoitoa satunnaisesti 1960-luvun alusta alkaen, mutta vuosina 1980–90 – tuolloin jo ainoana kupparina Turussa – sarvisaunaa sai kerran viikossa.

Lähteet

- Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkisto
- Museoviraston kansatieteen toimiston perinnearkisto
- Turun yliopiston folkloristiikan ja uskontotieteen äänitearkisto
- Turun yliopiston kansatieteen oppiaineen kokoelmat
- Kaustisten kansanlääkintäkeskus

Artikkeli on johdanto kirjoittajan medikaaliantropologian alaan kuuluvasta opinnäytetyöstä. Kirjoittaja tutkii jatko-opiskelijana Turun yliopiston folkloristiikan oppiaineessa perinteentaitajan perinnejärjestelmää.

Juhani Väyrynen

Pohjoispohjalaisia suksimestareita 100 vuoden takaa

1800-luvulla oli suksien tekeminen muuttunut teollisuudeksi, josta moni mies Tornionjokilaaksossa ja Kajaanin seuduilla sai elantonsa perheelleen. Maanviljelysseurat pitivät 1800-luvun loppupuolella käsityönäyttelyitä, joissa myös suksia on ollut näytteillä. Puolankalainen Matti Väyrynen oli saanut palkintoja suksistaan Koivikon näyttelyssä Muhoksella 1882 sekä Turun ja Kajaanin maanviljelysnäyttelyissä 1888. Muita tämän ajan suksimestareiksi mainitaan Esa Mustonen, Matti Hyttinen, Matti Oikarinen, Elias Moilanen ja J. Mikkonen Kainuusta.

Myöhemmin alettiin pitää varsinaisia suksinäyttelyitä, joista ensimmäisenä on pidettävä suksinäyttelyä, jonka Sporten-urheilulehden toimittaja järjesti 1883 Helsingissä. Tämän ollessa ensimmäinen suksinäyttely ei siihen ilmestynyt kuin 15 paria suksia, joista enin osa oli Kaajaanin seudulla tehtyjä. Ensimmäisen palkinnon sai Johan Mikkonen Ristijärveltä, 40 mk.

Sitten piti Uljas-lehden toimittaja suksinäyttelyn Helsingissä talvella 1887, ja lehden maaliskuun numerossa julkaistiin kilpailun tulokset. Kajaanin mallia olevista matkasuksista ensimmäisen palkinnon (40 mk) sai Kalle Kemppainen Paltamon pitäjän Melalahden kylästä, toisen palkinnon (25 mk) Abel Väisänen Puolangan pitäjän Kotilan kylästä, kolmannen palkinnon (20 mk) Eero Hyttinen Puolangan pitäjän Väyrylän kylästä, neljännen palkinnon (15 mk) Matti Väyrynen ja viidennen palkinnon (15 mk) Olli Huovinen, jotka kumpikin olivat myös samasta Puolangan Väyrylän kylästä.

Sittemmin Oulussa pidettiin useita suksinäyttelyitä. Ensimmäinen pidettiin v. 1889. Suksia kerrotaan olleen yli 60 paria eri puolilta Oulun lääniä. Palkintoja saivat Salomon Anunti Ylitorniolta (1. palkinto, voittosummana 25 mk), Elias Väisänen Muhoksen Sanginjoelta (2. p., 15 mk), Aapeli Väisänen Puolangalta (3. p., 10 mk), Lassi Haapala Puolangalta (4. p, 10 mk), Matti Klint Kemistä (5. p., 10 mk), Kalle Kemppainen Paltamosta (6. p., 6 mk), H. Moilanen Oulusta (7. p., 5 mk), Oskar Anunti Ylitorniosta (8. p., 5 mk), Matti Väyrynen Sotkajärveltä (9. p.), Matti Karjalainen Puolangalta (10. p.), Joeli Mäkäräinen Puolangalta (11. p.). Kiitoslause annettiin Matti Väyryselle Puolangalta ja Risto Väisäselle Puolangalta.

Vuonna 1890 pidettiin suksinäyttely Oulussa 13.–15. maaliskuuta. Näyttelyyn oli asetettu esille noin 30 paria suksia, jotka olivat Oulun läänistä, paitsi yksi pari Sammatista ja kaksi paria norjalaisia mäenlaskusuksia, jotka oli lähetetty näyttelyyn Tampereelta. Palkintoja saivat Pekka, Salomon ja Oskar Anunti Ylitor-

niosta, Matti Ritola Haapavedeltä, Juho Heikka Ylitorniosta, Aukusti Väliaho Olhavasta, Matti ja Paavo Väyrynen Muhokselta, Kalle Eskelinen Iisalmesta, Lassi Heikkinen Puolangalta, Jaakko Väyrynen Säreisniemeltä, Kustaa Komulainen Sotkamosta ja Elias Juntunen Iistä.

Suksimalleja oli useita: mm. Kajaanin suksi, Pudasjärven suksi, Haapaveden suksi, Iin suksi ja Tornion suksi. Suksinäyttelyiden palkinnot jaettiin malleittain. Antti Väyrysen kerrotaan tehneen Kajaanin suksimallia tunnetuksi Tampereen seudulla.

Myöhempien suksinäyttelyiden palkinnonsaajina mainitaan Matti Väyrynen Kiimingistä, Paavo Väyrynen vanhempi ja nuorempi Muhokselta, A. Väisänen, Matti Väyrynen, Heikki Oikarinen ja Matti ja Erkki Hyttinen, Lassi Heikkinen, J. Mäkäräinen, Lassi Hiltunen ja Jussi Keränen Puolangalta, Jussi Heikkinen, Samuli Moilanen, J. Pääkkönen, Joonas Kemppainen Paltamosta, Matti Karjalainen Sotkamosta ja Heikki Mikkonen Ristijärveltä. 1900-luvun puolella näyttelyihin tuli mukaan paltamolainen Antti Sivonen, puolankalaiset Jaakko Väisänen, Antti Seppänen ja Matti Oikarinen sekä mm. porvoolaiset Juho, Emil ja Heikki Lampinen, joista lienee alkanut Lampisen suksiteollisuus.

Antti Hietala

Lainasiko Matti perimätiedon?

Pöydällä lojui aikakauslehti levällään. Artikkelin otsikko oli "Luhalahden mamma on se vuori jonka luo muhammedkin tulee". Vaimo säästää joitakin lehtiä, niitä kun on mukava lukea vuosien kuluttua. Lehti oli elokuun Monalisa vuodelta 1974. Artikkeli kertoi ikaalislaisesta kansanparantajasta Tyyne Smedistä. Tyyne Smed kertoi perimätiedon sukunimestään, johon palataan tuonnempana.

Perimätiedossa oli jotain tuttua, joka oli tullut esiin tutkiessani isäni esivanhempia. Hämeenkyrön Pyöräniemen Mikkolan talosta lähti oletettavasti se minun suvussani kulkenut perimätieto, josta tässä on nyt kysymys. Talon isäntä vuosina 1723–49 oli Juha Martinpoika ja emäntä Helena Kustaantytär. Aikanaan yksi lapsista, Juha Juhanpoika, muutti Ikaalisiin ja avioitui Isoröyhiön Ojan leskiemännän Valpuri Abrahamintyttären kanssa 1758.

Koska olen tutkinut ikaalislaisia sukuja ja minulla on mikrofilmikortteja kastetuista, vihityistä ja kuolleista, aloin tutkia mitä sieltä Smed-nimellä löytyisi. Jonkinlainen aavistus oli siitä, että se olisi sotilasnimi. Niin kun sitten olikin. Ikaalisten vihittyjen luettelosta löytyi tieto, että reservin sotilas nro 35 Matti Matinpoika Smed oli avioitunut 2.11.1800 Maria Antintyttären kanssa. He asuivat avioliittonsa alkuvuodet Isoröyhiön Vähä-Iitulla. Sieltä he muuttivat Luhalahteen, missä Maria oli syntynyt Huopion torpan tyttärenä. Luhalahdella he aluksi asuivat itsellisinä Ronkkan talossa, kunnes muuttivat omaan torppaan.

Kuka oli Matti Matinpoika Smed?

Ensimmäinen hankaluus tuli, kun rippikirjan Vähä-Iitun sivulla vuosina 1795–1803 ei löytynyt Matin syntymäajaksi kuin vuosisata "17 ". Kun Matti sitten myöhemmin merkitään Luhalahden Ronkkan sivulle, on hänen syntymäajakseen kirjoitettu 1.6.1772. Syntyneitten luettelosta ei löydy tuolloin syntynyttä Mattia. Eikä lähipitäjistä. Sehän ei tuohon aikaan ollut tavatonta, että merkinnät olivat virheellisiä. Etsimieni Mattien joukosta sopivammalta tuntui Isoröyhiössä 3.10.1770 syntynyt Matti Matinpoika.

Matin isä oli pitäjänseppä Matti Juhonpoika ja äiti Maria Yrjöntytär. Matin ollessa kymmenvuotias hänen isänsä kuoli ja Maria jäi kolmen lapsen kanssa ilman elättäjää. Maria itse kuoli seitsemän vuotta myöhemmin. Matti oli lapsista vanhin, 17-vuotias. Hän oli silloin renkinä Vähäröyhiön Saukolla. Siellä oli myös merkintä, että hän on muuttanut "Sikurin Matille". Elettiin vuotta 1788. Matti Matinpoikaa ei löytynyt Sikurin sivuilta rippikirjassa. Suomen asutuksen yleisluettelo (SAY) kertoo, että Sikurin Matti Isotalolla oli vuosina 1789–95 Matti-niminen renki. Tiedä sitten, kun niitä Matteja oli vaikka kuinka paljon...

Jari Niemelä mainitsee kirjassaan Tuntematon ruotusotilas, että Ikaalisten rippikirjassa on aukko 1790–94 ja että tämän jälkeen saman vuosikymmenen rippimerkinnät puuttuvat kokonaan ja sidoksista puuttuu sivuja. Olettaisin syyn johtuvaan siitä, että kun Ikaalisten rovasti Johannes Rothovius kuoli 1791, hänen poikansa, joka oli kappalainen, kuoli samana vuonna, jolloin seurakuntaa jäi hoitamaan rovastin toinen poika Johan Rothovius yksinään vuodet 1792–98. Ikaalisissa vihittiin noina vuosina keskimäärin 59 paria / vuosi, kastettiin 355 lasta vuodessa ja haudattiin keskimäärin 193 henkeä / vuosi. Kun vielä lisäksi oli muut kirkonmenot, ei ollut ihme, että rippikirjan ylläpito tuli laiminlyötyä. Niinpä Matti Matinpojan jäljittäminen on aika vaikeata.

Sitten kun tarvittiin sotilaita armeijaan, oli Matti sopivaa ainesta: ikää juuri sopivasti, orpo ja renki. Mattia ei kuitenkaan värvätty vakinaiseksi sotilaaksi, vaan varamieheksi. Varamiehen kustansivat ruotutalot, kuten vakinaisetkin. Isoröyhiön Iitun ja Ojan talot kustansivat Kyrön komppanian sotilaan nro 35. Varamies Matti Matinpoika Smedin numero oli 35. Tarkoittiko se sitä, että Matti oli vakinaisen sotilaan nro 35 varamies, sitä en tiedä. Ainakin hän asui 1790-luvun lopulla Vähä-Iitulla. Kun värvätty meni harjoituksiin ensi kertaa, antoi kirjuri hänelle nimen. Kyselyssä mahdollisesti selvisi että Matti on sepän poika ja osaa ehkä hieman sepän töitä. Niin hän sitten sai sotilasnimen Smed (= seppä).

Smedin perimätieto

Tyyne Smed kertoo toimittajan udeltua hänen nimensä alkuperää tulleensa avioliittonsa kautta liitetyksi vanhaan saksalaiseen ruhtinassukuun. Tosin ruhtinaat olivat jo hyvin kaukana kuvioista silloin kun hänen avioliittonsa solmittiin. Vielä tänäkin päivänä on Ruotsissa Göteborgissa Smedin kartano. Suku on Saksasta aikoinaan siirtynyt Ruotsiin.

Matti Matinpoika Smed (Matts Mattsson Smed) oli melko varmasti Ikaalisten omia poikia, koska elettiin aikoja, että miehistä ei ollut pulaa ja heitä olisi tarvinnut värvätä muualta. Jos hän oli seppä Matti Jaakonpojan poika, niin isä oli kotoisin Juhtimäen Kestilästä ja äiti Maria Kilvakkalan sepän Yrjö Yrjönpojan tytär. Marian äiti oli puolestaan Heittolan sepän tytär Agnes Jaakontytär. Yläsatakuntalaista seppäsukua. Niin pitkälle kun Ikaalisten kirkonkirjoja löytyy, Matin sukujuurissa ei näytä olevan ulkomaalaisia. Mutta jos Matti ei olekaan tämä Matti, niin kuka tietää...

Tutkimuksen tuomaa

Pyöräniemen Mikkolan Helena Kustaantytär oli omaasukua Yxe. Hänen isänsä oli furiiri Gustav Yxe, joka asui viimeiset elinvuotensa Ikaalisissa. Hänen isänsä ja isoisänsä olivat Ruotsi-Suomen armeijan upseereita. On oletettu, että Yxet olisivat baltiansaksalaista Yxkullsukua. Ei tosin Ruotsissa aateloituja sukuhaaroja. Vielä nykyäänkin olisi Ruotsin Västmanlandissa Örebrosta pohjoiseen, Lindesbergin ja Noran välillä Yxen kartano. Tämä sukuhaara

lienee muuttanut Ruotsiin mahdollisesti jo 1300-luvulla. Silloin Ruotsia hallitsi saksalainen ylimystö, kuninkaana Albrekt Mecklenburgilainen. Suvun kantaisä, 1200-luvulla elänyt Johannes von Bardewis, toiselta nimeltään Üxkull, oli bremeniläis-oldenburgilaista syntyperää. Sieltä kautta ei ruhtinaita löydy. Mentyään naimisiin ritari Konrad von Mayendorffin lesken kanssa, sukuun tuli Smolenskin suuriruhtinaiden verta. Jos tätä verrataan Smedin suvun perimätietoon, vilahtelevat sielläkin "saksalainen suku tullut Ruotsin kautta, kartano Ruotsissa, ruhtinaita kauan sitten..."

Loppupäätelmä

Olisiko Matti Matinpoika kuullut tarinan Ojan isännältä Juha Juhanpojalta. Jos hän oli seppä Matti Jaakonpojan poika, hän olisi sen kuullut suoraan Juhan kertomana. Juha kuoli 1790. Mutta jos hän oli jostain "tupsahtanut" Matti Matinpoika, hän olisi kuullut sen muutama vuosi Juhan kuoleman jälkeen. Isoröyhiön kylä oli silloin vielä ns. kimppakylä, talot olivat toinen toisensa vieressä. Pitkinä talvi-iltoina varmaan kuljettiin talosta toiseen ja kerrottiin tarinoita. Matti on voinut kertoa lapsilleen kyseisen sukutarinan, joka sitten on lähtenyt elämään omana tarinana.

Kuten kaikissa perimätiedoissa, on tässäkin paljon epävarmaa tietoa. Tutkimuksessakin on myös olettamuksia.

Omalta isältäni en koskaan kuullut tätä perimätietoa ja tädiltänikin vain maininnan jostain puolalaisesta. Ymmärrän hyvin, että työläistaustaisten ihmisten kertomana tarina olisi aiheuttanut naureskelua ympäristössä.

Lähteet

Monalisa-lehti, elokuu 1974.
Wilh. Carlsson: Entinen Ikalinen 1891.
Jari Niemelä: Tuntematon ruotusotilas.
Antti Hietala: Taavetin ja Miinan esivanhempia 1994.
Prof. Dr. Michael Freiherr von Taube: Die von Uxkull. GENEALOGISSCHE GESCHICHTE DER GESAMTFAMILE VON UXKULL [STAMMHAUS SCHLOSS FICKEL] 1229–1929 II.TEIL (Tallinn, 1936). Suomennos (osittain) Annika Suomi.
SVENSK UPPSLAGSBOK, Band 32, sivu 208, Malmö 1955.
Mikrofilmit JK 764, 765, 766, 767, ES 2182. Mf-kortit, Ikaalinen kastetut, vihityt, kuolleet 1689–1809.

Pekka Nuottajärvi (teksti ja kuvat)

Sukututkimuspäivillä Lahdessa ja Vantaalla

Lokakuun alkupuolella peräkkäisinä lauantaina olin mukana sekä Lahden sukututkimuspäivällä että Kuulutko Sukuuni -tapahtumassa Vantaalla. Jokasyksyisen Lahden sukututkimuspäivän järjestää Lahden seudun sukututkijat ry Lahden aikuiskoulutuskeskuksen tiloissa. Vantaan kaksipäiväistä, myös perinteiseksi muodostunutta tapahtumaa Vantaan ammatillisessa koulutuskeskuksessa isännöi puolestaan Vantaan Seudun Sukututkijat ry.

Lahdessa

Lahden sukututkimuspäivän avaussanoissa puheenjohtaja Jorma Saarinen kertoi sukututkimuksesta ennen ja nyt sekä vertaili niitä keskenään. Nykytutkija pääsee esivanhempiensa jäljille paljon helpommin kuin entisajan kollegansa, joka kenties hevoskyydillä kulkien taittoi matkaa pappilasta toiseen. Hän muistutti myös nykytiedon keräämisen ja tallentamisen tärkeydestä vertauksella: "Hiihdetty latu ei näy seuraavana talvena."

Päivän ensimmäisen esitelmöijän arkkitehti Matti Honkavaaran aiheena oli "Maisemakuvat, kartat ja kaavat sukututkimuksen taustana". Hän oli kerännyt karttoja, maisema- ja rakennusten kuvia sekä kaupunkien vanhoja kaavoja esivanhempiensa asuinpaikoilta eri puolilta maata. Näinkin voi elävöittää ja havainnollistaa sukututkimustaan.

Väliajalla oli mahdollisuus tutustua näyttely- ja myyntiosastoihin sekä tehdä hankintoja niistä. Samoin fyysinen puoli tuli ravituksi talon omassa ravintolassa. Väliajan jälkeen seuran johto palkitsi kolmea ansioitunutta jäsentä kunniakirjalla, seuran pöytästandaarilla ja kukkakimpulla.

Päivän toinen esitelmä oli toimittaja Heikki Mantereen esitys perinnetiedon tallentamisesta. Mantere on toimittanut 15 Hollolan kotiseutuyhdistyksen julkaisemaa kotiseutukirjaa ja kuudestoista ilmestyy jouluksi. Kirjat tehdään täysin talkootyönä, kukaan ei ota mitään palkkiota, ei myöskään toimittaja. Aineiston saamisessa teoksiin ei Mantereen mukaan ole mitään vaikeuksia.

Paikkakuntalaiset ja sieltä lähtöisin olevat antavat ja lähettävät kirjoituksia sekä valokuvia. Artikkelit ovat useimmiten historia-aiheisia ja henkilökohtaisia muistelmia sekä kokemuksia, niitä ei ole virallisissa historioissa, eivätkä olisi koskaan tulleet julkisuuteen ellei asianomainen henkilö olisi kertonut. Näin kotiseutukirjat täydentävät pitäjänhistoriaa.

Sukututkimuspäivän viimeinen, dosentti Anneli Mäkelä-Alitalon esitelmä kosketteli myös paikallishistoriaa: "Kyläkokonaisuuden tutkija arkistolähteillä. Vesivehmaan historiateos." Esitelmöijä on ottanut tehdäkseen syntymäkylänsä Asikkalan Vesivehmaan kylähistorian. Hän valotti lukuisia lähteitä, joista kylähistorioitsija ja sukututkija voi etsiä tietoja sekä

Raimo Vasara jakoi Mouhijärvi-tietoutta Lahdessa.

Kuulutko sukuuni -tapahtuman näyttelyä Vantaalla.

aineistoa. Faktojen lisäksi tutkijan pitää kaivaa lisätietoja, jotta löytäisi sen kaiken syvimmän: kylän oman historian. "Historia on seikkailua menneisyydessä", kuvasi Anneli Mäkelä-Alitalo tutkijantyötä.

Ansiokkaita esitelmiä sukututkijakin kuunteli suurella mielenkiinnolla, koska hyvässä sukututkimuksessa on aina myös paikallis- ja kylähistoriaa.

Vantaalla

Vantaan Kuulutko sukuuni -tapahtuman avasi lauantaiaamuna kulttuuriministeri Kaarina Dromberg. Sitä en ehtinyt kuulla saavuttuani paikalle junien aikatauluista johtuen hieman myöhästyneenä. Samoin päivän kaksi ensimmäistä esitelmää Hämeen Härkätiestä ja naisyrittäjän historiasta jäi kuulematta, koska katselin tapahtumaan järjestettyä laajaa ja monipuolista näyttely- ja myyntiosastoa. Myös paikalla olleiden tuttavien kanssa seurustelussa ja tietojen vaihdossa aika kului nopeasti, mutta ei tietenkään hukkaan.

Esillä ja vertailtavissa oli mm. kaikki neljä kotimaista sukututkimuksen tallennusohjelmaa. Laitoksen atk-luokassa oli opastettuna käytettävissä sekä SSS:n HisKi-ohjelma että MAP-kirkon FamilySearchin kansainvälinen sukututkimushakemisto. Esittelyssä oli myös MAP-kirkon oma sukututkimuksen tallennusohjelma, josta esittelijän mukaan on odotettavissa suomenkielinenkin versio.

Moni sukuseura ja sukututkimusseura esitteli toimintaansa näyttelyssä, samoin yksityisillä tutkijoilla oli omia osastoja. Helsinkiläinen antikvariaatti oli tuonut alan kirjallisuutta myyntiin, kuten Sukuseurojen Keskusliittokin. Suuremmista osastoista voi vielä mainita Hämeenlinnan maakunta-arkiston, Karjala-tietokannan ja kirjapaino Gummeruksen.

Sukututkimuksen etiikka

"Sukututkimuksen etiikka" oli päivän kolmannen, ammattisukututkija Rauli Tammelan esitelmän nimi. Sen olin kuulemassa muun auditorion täyteisen yleisön mukana. Esitys viritti vilkasta keskustelua jo alustuksen aikana ja varsinkin sen jälkeen. Sukututkimuksen etiikka eli moraali on Tammelan mukaan kuin veteen piirretty viiva. Siitä ei ole mitään ehdotonta sääntöä, tutkijan on kuitenkin tiedettävä rajansa. Tein esityksen aikana muistiinpanoja ja seuraavassa pääkohtia esitelmöijän ajatuksista:

"Moni sukututkija, varsinkin aloitteleva, kirmaa sukututkimuksen poluilla ja lähteillä kuin keväällä laitumelle laskettu lehmä. Siis ilman minkäänlaisia rajoituksia ja sääntöjä. Koska aikaa on yleensä rajallisesti, otetaan kiinni mistä saadaan. Olisi kuitenkin muistettava, että varsinkin 1900-luvun henkilöiden tietojen suhteen on oltava tarkkana. Kaikki kielteiset asiat jätetään pois. Ikävät luonnekuvauksetkin on syytä pehmentää. 1800-luvun henkilöiden tietojen suhteen käytetään harkintaa ja 1700-luvun sukulaisista voi jo julkaista kielteisetkin asiat. Kirkkoherranvirastossa ja arkistossa on syytä käyttäytyä fiksusti, asiallisesti ja kohteliaasti. Asiakirjoja on käsiteltävä kunnioituksella ja varovasti.

"Sukujulkaisuun tietoja hankittaessa perhettä on kunnioitettava ja kysyttävä lupa esim. kuolleena syntyneestä tai aivan pienenä menehtyneestä lapsesta. Lähipiiri tietää asian, muiden ei tarvitse tietää. Sukukirjan tekijän ei pidä eikä tarvitse tirkistellä, siis etsiä sensaatiota. Arkoja ja hienotunteisuutta vaativia asioita ovat: aviottomat lapset (tiedetään isä tai ei), ennen aikaansa syntyneet lapset sekä adoptiolapset. Myös sairaudet, rikokset, rangaistukset ja itsemurhat (kuolinsyy on salainen 100 vuotta). Aviottoman lapsen isän nimenkin voi laittaa, jos kysyy luvan sekä äidin että isän puolelta.

"Joku henkilö voi kieltää kaikkien tietojensa julkaisemisen, ne on silloin jätettävä julkaisematta. Aina kannattaa kuitenkin neuvotella, aika saattaa pehmittää hankalankin tyypin. Tietojensa antamisen kirkkoherranvirastostakin on joku saattanut kieltää. Samoin osoitetietojensa antamisen väestörekisteristä. Nykytutkijan ongelmaksi saattaa tulla homo- tai lesbopari. Lupa julkaisemiseen on syytä kysyä asianomaisilta. Sukulaisille nämä parit voivat olla arempi asia, kuin asianomaisille itselleen. On oltava asiallinen asiallisissa asioissa, revitellään sitten muualla."

Tietojen lainaaminen ja kopiointi

"Luvaton kopiointi on tietojen varastamista. Tekijänoikeus on nykyisin 70 vuotta tekijän kuolemasta niin teksteissä kuin valokuvateoksissa eli taidevalokuvissa. Tavallisissa valokuvissa se on 50 vuotta kuvan ottamisesta. Sukututkijalla on myös tekijänoikeus omiin tutkimustuloksiinsa, tätä ei aina muisteta. Jos tekeillä on kaupallinen tuote ja tavoitellaan taloudellista hyötyä, on oltava erityisen tarkka tekijänoikeuksien suhteen.

"Karttojen osalta Suomen taloudellinen kartta vuodelta 1920 on jo vapaa tekijänoikeuksista, samoin venäjänvallan aikaiset ja sitä vanhemmat kartat. Uudempien osalta on syytä ottaa selvää julkaisuoikeuksista ja -maksuista.

"Toisen tekstiä voi lainata pienen määrän, kun mainitsee lähteen. Jos tekijä elää, voi kysyä luvan. Suora kopiointi esim. lehtiartikkelista ei ole luvallista. Artikkelin kirjoittajalla tai lehdellä on niihin tekijänoikeus. Omin sanoin kertoen voi lehtijuttua ja muutakin tekstiä lainata pidempäänkin, lähde tietenkin mainiten."

Tietojen kokoamisesta sukujulkaisuun

"Mitään sukuhaaraa ei pidä jättää tutkimatta, jos se suinkin on mahdollista. Tietoja ja kuvia pitäisi hankkia tasapuolisesti, omaa sukuhaaraa ei saisi suosia. Tiedon tekeille tulevasta sukukirjasta voi laittaa sukuun muhimaan etukäteen, se voi edesauttaa tietojen saantia. Sinnikkäällä työllä saadaan parhaimmillaan 97–98 % tiedoista ja henkilöistä kokoon, loppu jää eri syistä uupumaan.

"Henkilöiden kuolintiedot pitää myös etsiä, samoin suvun viimeisimmätkin vauvat täytyisi saada kirjaan. Naiset ovat tunnetusti parempia kertojia sekä muistajia suvun asioista kuin miehet. Elävät ihmiset ja viimeiset nuorimmat polvet ovat pullonkaula ja usein hitain osa tutkimuksessa. Tietoja joutuu useaan kertaan pyytämään ja maanittelemaan."

Lopuksi Tammela ammattitutkijan kokemuksella kiteytti esityksensä sanoilla: "Helmiä ei tilata – niitä löydetään!"

Vantaan tapahtuma jatkui vielä sunnuntainakin esitelmillä rautatieläisten jäljittämisestä, perukirjoista ja sukuaineistoista internetissä. Niitä en ollut enää kuulemassa, vaan sulattelin kotona Orivedellä edellispäivän antia.

Ritva Puro

HisKi-projekti vauhdittuu Pirkanmaalla

Kuten sukututkijat tietävät, Hiski on Suomen Sukututkimusseuran suurprojekti, jossa jo viitisentoista vuotta on tallennettu kastettujen, vihittyjen ja haudattujen luetteloita eli ns. historiakirjoja sekä muuttaneiden luetteloita tietoverkkoon. Luettelot ovat niitä samoja "mustia kirjoja", joiden mikrofilmikopiot tunnetaan nimellä SSS-filmit. Tietokantaan kertyvä aineisto tulee kaikkien internet-yhteyttä käyttävien sukututkijoiden käyttöön hakemistoksi, jonka avulla pääsee esivanhempien jäljille alkuperäisiin kirkon lähteisiin.

Tilanne marraskuussa 2002

Tallennustilanne Pirkanmaan alueella oli marraskuun alussa melkoisen huono. Alueella on 34 seurakuntaa, ja niistä vain kymmenen pitäjän kaikki kolme luetteloa 1800-luvun puoliväliin saakka on saatu tallennetuiksi (Hämeenkyrö, Ikaalinen, Kuhmalahti, Lempäälä, Ruovesi, Suodenniemi, Suoniemi, Tottijärvi, Tyrvää ja Viljakkala). Muista seurakunnista on saatu valmiiksi yksi tai kaksi luetteloa. Parhaiten on tallennettu Ikaalinen, josta kastetut ja vihityt on tallennettu myös 1800-luvun lopulta. Hyvä on tilanne myös Suoniemellä, josta perusluetteloiden lisäksi on kopioitu muuttaneetkin 1800-luvun puoliväliin asti. Kangasalan, Kuoreveden, Messukylän, Pirkkalan, Sahalahden ja Vesilahden tietoja ei ole netissä vielä lainkaan.

Tallennustietoja tarkasteltaessa on huomattava, että jonkin verran valmiita töitä on odottamassa vain siirtoa nettiin ja tallentajat ovat todellisuudessa jo alkaneet kopioida uusia seurakuntia. Lisätietoa HisKi-projektista ja Suomen jo tallennetuista luetteloista on saatavilla osoitteesta www.genealogia.fi.

Tampereella alkanut uudenlainen tallennushanke

HisKi-työtä tekevät ennen muuta vapaaehtoiset sukututkimuksen harrastajat, mutta parin vuoden ajan on SSS voinut myös palkata atk-tallentajia työllistämisvaroin ns. yhdistelmätuen avulla. Tampereen työvoimapiirin alueella on aloittanut tämän vuoden lokakuussa kolme tallentajaa ja marraskuussa kaksi. He kaikki ovat tehneet työsopimuksen kuudeksi kuukaudeksi, mutta jatkavat todennäköisesti toisen samanpituisen jakson. Ensi vuonna tallentajien määrää on mahdollista lisätä.

Työllistetyt tekevät atk-tallennusta kotonaan 20 tuntia viikossa. Käsinkirjoitetut tiedot kopioidaan valmiille Exel-pohjalle, ja tallentajan on tietenkin osattava Exel-ohjelman käyttö. Myös välttävä ruotsin kielen taito on eduksi. Tallentajien ei tarvitse olla sukututkijoita, koska tehtävänä on kopioida käsinkirjoitettuja tekstejä mahdollisimman tarkasti, ei tutkia tai selittää niitä. Kuitenkin perustiedot luetteloista ja niiden merkinnöistä, vanhoista kirjoitustavoista ja esimerkiksi käytetyistä lyhenteistä ovat tarpeen virheiden välttämisen ja työn mielekkyyden takia. Siksi työllistettyjen tallentajien työnohjaajaksi on nimetty Tampereen seudun sukututkimusseurasta FM Ritva Puro, joka vapaaehtoisena opastaa tallentajat heidän työhönsä, seuraa työn edistymistä, neuvoo tarvittaessa sekä tarkastaa tehdyt tallennukset.

Mitä nyt tallennetaan?

Tampereen seudun uudet tallentajat käsittelevät Pirkanmaan alueen seurakuntien luetteloita: nyt on aloitettu Akaan, Kangasalan, Oriveden, Sahalahden ja Tampereen kuolleiden luettelot.

Monista seurakunnista on tallentamatonta hajamateriaalia: seurakuntien tileistä löytyviä tietoja haudatuista tai kotona vihityistä sekä muuttaneiden luetteloita. Kun varsinaiset mustat kirjat saadaan valmiiksi, jatketaan 1800-luvun puolivälin jälkeiseen aineistoon eli siirretään tiedostoon nyt mikrokorteilla olevia luetteloita. Niissä riittää tekemistä, koska väestön määrä ja muuttoliike kasvavat rajusti vuosisadan lopulla.

Viisi tämänhetkistä puolipäiväistä tallentajaa vauhdittavat HisKin etenemistä, mutta eivät korvaa jo aiemmin HisKiin sitoutuneiden tallentajien arvokasta työtä. Toivottavasti kukaan vapaaehtoinen ei luovu työstään ajatellen, että joku muu on astunut remmiin. Tervetuloa myös kaikki uudet vapaaehtoiset! Yhdessä saamme aikaan enemmän ja nopeammin kuin yksin saisimme.

Hauskakin tämä työnohjaajan syksy on ollut. Olen tavannut kiinnostuneita, työhön sitoutuneita ja tiedonhaluisia tekijöitä, joita sukututkimuskärpänen näyttää pistäneen jo muutaman kymmenen luetun sivun aikana. Heiltä olen saanut lisäkipinän omaan tallennusurakkaani. Nukkumaan mennessäni katseeni viivähtää työpöydän alla olevassa pahvilaatikossa, jossa Eräjärven, Harjun, Sahalahden, Teiskon ja Urjalan kuolleet odottavat tyynesti siirtymistään nettimaailmaan.

Tervetuloa kaikki uudet vapaaehtoiset! Yhdessä saamme aikaan enemmän ja nopeammin kuin yksin saisimme.

Johanna Kurela

Kaksi sukututkijaa yhdellä liittymisellä

SEURAN 500. JÄSEN ESITTELYSSÄ

Seuran jäsenmäärä on pitkään hiponut 500 henkeä. Lokakuussa 2002 seuraan liittyi vihdoinkin internetin välityksellä 500. jäsen, tamperelainen Timo Vuorenmaa.

– Oikeastaan Terttu-vaimon nimellä piti ilmoittautua, mutta mä olin niin tohkeissani, että kirjoitin lomakkeeseen oman nimeni, nauraa Timo Vuorenmaa. – Olemme molemmat kiinnostuneita sukututkimuksesta.

Terttu ja Timo Vuorenmaa ovat aktiivisia osa-aikaeläkeläisiä, joiden elämässä historian harrastus on keskeisellä sijalla. He asuvat Pyhäjärven rannalla kauniissa, 1800-luvun lopulla rakennetussa puuhuvilassa, jonka he ovat remontoineet kuntoon ja jonka vaiheita he selvittelevät. Huvilan viihtyisään kirjastoon on koottu erityisesti historia-aiheisia teoksia. Lukemisen lisäksi pariskunta matkustelee koti- ja ulkomailla ja käy taidenäyttelyissä.

Timo ja Terttu pitävät ruoanlaitosta, ja siinäkin näkyy heidän rakkautensa historiaan. Haastattelupäivänä he olivat menossa Sampolaan perinneruokakurssilla makkaroita tekemään, ja mukaan oli jo etsitty antikvariaateista löydettyjä pieniä ruokakirjasia 1900-luvun taitteen molemmin puolin.

Sukututkimuksen aloittaminen on ollut pariskunnan mielessä jo parikymmentä vuotta. Kummankin sukua on jo jonkin verran tutkittu. Tertun juuret ovat Ylöjärvellä ja Akaassa. Hänen sisarensa Marja-Leena Qvick harrastaa myös sukututkimusta. Timon suku on puolestaan Iisalmelta ja Ylöjärveltä. Timon isä on Benjam Vuorenmaa, joka rakensi Pispalaan Vuorenmaan valtakunnan (ks. Tammerkoski, nro 9–10/2002).

Tertulla ja Timolla on omia jälkipolvia kaksi poikaa ja neljä lastenlasta.

– Kun lisäksi Onnelassa asuu ja on Onnisella töissä, niin on pelkkää onnea koko elämä, hymyilee Timo.

Marjatta Rintala

Lehtiä kirjastossamme

Tampereen seudun sukututkimusseura vaihtaa julkaisuja monen muun sukututkimusseuran kanssa. Lehtiä voi lainata seuran omasta kirjastosta, joka on avoinna tunnin verran ennen esitelmätilaisuuksia. Kirjastosta voi lainata myös omia vanhoja Orpana-lehtiämme. Tilanpuutteen vuoksi kaikki lehdet eivät ole jatkuvasti nähtävillä. Kysy lehtiä kirjastonhoitajaltamme Hanna Turpalta!

- Aninkainen 1–3, Turun Seudun Sukututkijat ry
- Ibidem
- Ikaliini
- Juuret Ylistarossa, Isossa- ja Vähäkyrössä, Vanhassa Ilmajoen pitäjässä, Laihialla ja Jurvassa 1–3
- Salon Sukututkijat r.y., Jäsentiedote 1–2
- Släktforskaren 1–2, Helsingfors släktforskare r.f.
- Sukuri 1–3, Vantaan seudun sukututkijat
- Sukuset 1– 2/2002, Lahden seudun sukututkijat
- Sukutieto 1–2
- Sukuviesti 1–5, Sukuseurojen keskusliitto SSK
- Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Julkaisuluettelo syksy 2002
- Suomen Historiallinen seura, Jäsenlehti 1–3
- Tammerkoski 1–10, Tampere-seura
- Vartiaisten viesti 1–3, Vartiaiset ry
- Medlemmarblad för Vasa Släkt- och Bygdeforskare rf 1–7

Johanna Kurela

KYSY SUKUTUTKIMUKSESTA!

Asiantuntijat vastaavat tammikuussa

Tammikuun 2003 ensimmäinen esitelmäilta on poikkeuksellinen. Tällä kertaa emme kuule esitelmää, vaan jäsenistöllä on mahdollisuus esittää päteville historian- ja sukututkimuksen asiantuntijoille kysymyksiä sukututkimuksesta. Tällaista tilaisuutta on jäsenistön puolelta toivottu, ja jos se saavuttaa suosion, tulee se toistumaan vuosittain.

Lyhyet ja ytimekkäät kysymykset on parasta toimittaa hyvissä ajoin etukäteen seuran ohjelmatoiminnasta vastaavalle Tiina Miettiselle (yhteystiedot löytyvät Orpanan etukannesta). Näin asiantuntijat ehtivät miettiä vastausta teidän kysymyksiinne. Liittäkää mahdollisia lisätiedusteluja varten mukaan yhteystietonne.

Voitte kysyä kielestä, nimistä, termeistä, lyhenteistä tai käsialasta – mistä tahansa teitä askarruttaneesta asiasta. Jos toivotte, että asiantuntijat tutkivat esimerkiksi jonkin rippi- tai tuomiokirjan epäselvää kohtaa, niin lähettäkää edeltä käsin mahdollisimman selvä kopio asiakirjasta.

Tilaisuus on luonteeltaan keskusteleva, joten myös yleisön toivotaan osallistuvan ongelmakohtien selvittelyyn. Seuraamme kuuluu lukuisia päteviä sukututkijoita, joiden asiantuntevat kommentit ovat erittäin toivottuja.

Tervetuloa mukaan kysymään, vastaamaan ja oppimaan!

Veli Hämäläinen
Kirjoittaja on Koiviston Hämäläisten sukuseura ry:n sihteeri

Oonko miekii hämäläine?

Suvussamme on mietitty ja yritetty tutkia, ovatko esi-isämme joskus lähteneet Hämeestä Karjalan maille. Eli olenko minä siis Karjalasta palannut esi-isiemme maille Hämeeseen, Ylöjärvelle.

Se on jo selvinnyt, että kotikylässäni Karjalan kannaksella Koiviston pitäjän Mannolassa on asunut jo 1500-luvulla Hämäläisiksi nimettyjä henkilöitä. Vuoden 1577 veroluettelossa mainitaan P. (Per) Hämelin Mannolasta; nimi oli esiintynyt jo aikaisemminkin, vuosina 1559 ja 1565, mutta ei varmaa mainintaa kylästä. Nimen kirjoitusmuoto on vaihdellut aikojen kuluessa.

Jos Mannolan Hämäläiset ovat tulleet Hämeestä ja siksi saaneet nimensä, niin mitä tietä, milloin ja miksi ovat kotiseuduilta liikkeelle lähteneet. Mielenkiintoisia kysymyksiä.

Hämäläisten muutto itään

Historioitsijat ovat tutkineet heimojen liikkeitä ja mm. todenneet, että Hämeestä on asukkaita siirtynyt itään Karjalaan ja Savoon.

Kun 1300-luvun alkupuolella Ruotsin valtakunta laajeni itään ja Karjalaan, silloin saatettiin kruunun puolesta suosia sinne muualta Suomesta lähteviä. Omat esi-isäni ovat saattaneet lähteä jo silloin liikkeelle, sillä tiedetään, että jo 1500-luvulla oli jokaisessa Viipurin läänin pitäjässä Hämäläisiä.

Hämäläisiä siirtyi 1500-luvullakin pois kotiseuduiltaan, koska savolaiset alkoivat tulla 1540-luvulla Pohjois-Hämeen erämaille kaskeamaan. Savolaisten tapana oli kasketa jatkuvasti uutta metsää, eivätkä he käyttäneet entisiä kaskimaita enää viljelyyn, kuten Hämeessä tehtiin. Tällaisen kaskeamisen takia erämaat olivat Savossa vähenemässä. Savolaisten vaikeuksia lisäsivät mm. Olavinlinnan rakentaminen ja verorasitukset, minkä takia he pyrkivät pois Savosta.

Hämäläiset eivät pitäneet siitä, että savolaiset tunkeutuivat heidän erämailleen, ja valittivat keväällä 1550 kuninkaalle savolaisten ja Pohjois-Savon lappalaisten tekemistä vahingoista ja pyysivät kruunulta apua. Kustaa Vaasa sovelsi kuitenkin periaatetta, että asumattomat korpimaat kuluvat kruunulle. Näin vanhat eräoikeudet eivät olleet voimassa.

Hämäläiset lähtivät joukolla 1551 hävittämään savolaisten perustamia uudisasutuksia. Tämä hävitysretki, korpisota, johti kruunun otteen kiristymiseen. Hämäläisiä kiellettiin estämästä uudisasukkaiden muuttoa entisille erämaa-alueillensa. Heille myönnettiin kuitenkin samalla etuoikeus perustaa uudisasutusta erämaihin.

On mahdollista, että esi-isäni ovat lähteneet Hämeestä näinä sekavina aikoina siirtyäkseen Karjalaan.

Hämäläiset löytävät Mannolan

Hämäläisiä oli jo 1500-luvulla kaikkialla Karjalan pitäjissä, myös kotikylässäni Koiviston Mannolassa.

Historiantutkijat ovat päätelleet, että hämäläiset ovat ensin tulleet Jääskeen, silloin suureen Vuoksen rannalla olleeseen pitäjään. Sinne syntyi jopa kylä nimeltä Hämälälä, jonka entinen nimi oli Rapasenkylä. Vuoksessa tun-

nettiin kylän kohdalla myös Hämeenkivi. Kylä sijaitsee nykyään näköetäisyydellä Vuokseen myöhemmin rakennettua Rouhialan voimalaitosta.

Mistä syystä jääskeläiset lähtivät kalastamaan merelle Koivistolle, eikö Vuoksessa riittänyt kalaa kaikille vai oliko se harvojen oikeus? Vuodelta 1556 löytyy tieto, että 53 jääskeläistä kalasti Makslahdessa, lahdessa Koivistonniemen ja Johanneksen välissä. Mukana oli todennäköisesti myös Hämäläisiä. Jääskeläiset tulivat Koivistolle, koska lähempänä ja pohjoisempana ollut Viipurinlahti oli kielletty muilta paitsi kaupunkilaisilta.

Makslahdessakin saattoi kalastajille tulla tungosta, niinpä voimme olettaa jonkun Hämäläisistä kiertäneen Koiviston pitkän niemen, soutaneen Pulliniemen ohi Koiviston salmen puolelle. Siellä he huomasivat Mannolan niemen ja sen vieressä joen suiston ja nousivat jokea ylös. Ei tarvinnut soutaa pitkälti kun tulivat paikkaan, jossa joki haarautui kahdeksi pienemmäksi joeksi. Joen haaraan jäi mäkinen niemi, joka voisi olla mainio asuinpaikka ja jossa maakin oli rehevää. Lisäksi korkea mäki (nimetty myöhemmin Mannosten mäeksi) suojasi Suomenlahdelta puhaltavilta länsimyrskyiltä.

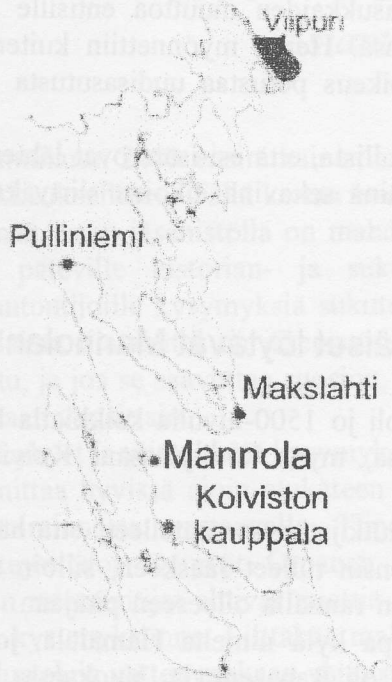

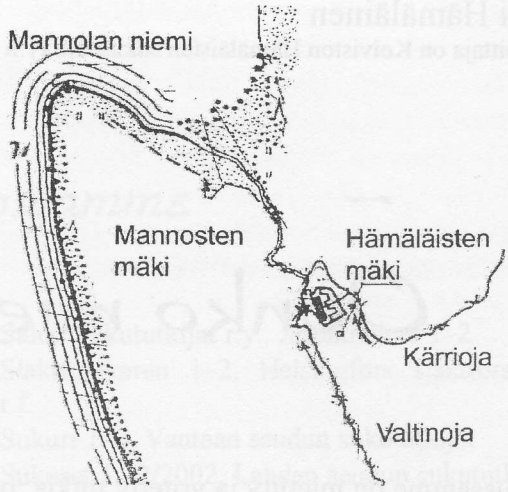

Paikasta tulikin sitten Hämäläisten kotipaikka ja myöhemmin Hämäläisten mäeksi ristitty suvun kantakoti. Se oli Hämäläisten suvun omistuksessa talvisotaan asti. Tila on minun sekä isäni ja äijäni (vaarini) syntymä- ja kasvukoti.

Mannolan Hämäläiset

Mannolan maakirjoista 1600-luvulla löytyy useita Hämäläinen-nimisiä isäntiä. Vuodelta 1638 on säilynyt karjaluettelo, jossa kerrotaan Hämäläisten tilalla olleen hevonen, seitsemän lehmää ja kuusi lammasta. Pekka Hämäläinen (Per Hämeläin) on kuitannut puumerkillään seuraavan vuoden karjaluettelon. Vuonna 1571 tehdyssä hopeaveroluettelossa mainitaan, että venäläiset ovat polttaneet Pekka Hämäläisen talon.

1600- ja 1700-luvun vaihteessa olivat tilaa Mannolassa hoitaneet veljekset Eskeli ja Nuutti Matinpojat ja Nuutin poika Yrjö sekä veljesten isä Matti Niilonpoika Hämäläinen. Tämä Matti oli ollut sotapalveluksessa toisena trumpetinsoittajana paroni Hannes Henriksson Rehbinderin rykmentissä ratsumestari Freudenfeldin komppaniassa.

Tämän jälkeen tulee henki- ja maakirjoihin vuosien katko suuren Pohjan sodan takia. Sota selittänee sen, että 1723 tehdyssä maakirjassa ei ole merkintää edellä mainitusta Hämäläisten perheestä. Viisi vuotta myöhemmässä maakirjassa heidät mainitaan entisinä isäntinä. Uusi isäntä on Eskeli Nuutinpoika Pätsikkä, joka oli

viljellyt Mannolassa aiemmin toista tilaa, joka oli todettu huonotuottoiseksi.

Näin loppuivat maininnat Hämäläisistä sillä erää Mannolasta, eikä ole toistaiseksi löytynyt tietoa siitä, minne he katosivat.

Samoihin aikoihin oli naapurikylään Kiiskilään tullut Eskeli Antinpoika Hämäläinen, ties vaikka olisi muuttanut Mannolasta. Hän asettui asumaan autiotaloon, ja hänestä alkaa Koiviston Kiiskilän sukuhaara. Aikaisempia Mannolan sukupolvia ei voida asiakirjatietojen perusteella yhdistää Eskeliin, vaikka Mannolan kylässä on asunut Hämäläisiä lähes parin sadan vuoden ajan.

Mannolan Hämäläisten tilan uudeksi isännäksi tuli Pätsikkä. Sattumaa tai Kiiskilään siirtyneen Hämäläisten oveluutta lienee se, että vuonna 1752 tilan isännäksi tuli jälleen Hämäläinen. Taloon tuli kotivävyksi ja Helena Yrjöntytär Pätsikän puolisoksi Juhana Eerikinpoika Hämäläinen.

Juhanan ja Helenan tilan nimeksi tuli myöhemmin isojaossa vuonna 1839 Mannola 1, Iso-Pätsikkä. Osa tilasta sai nimen Pien-Pätsikkä, mitä isännöi Helenan veljen suku.

Juhana Hämäläisestä ja Helena Pätsikästä alkaa Mannolan Hämäläisten sukuhaara, jota eli Mannolassa 30.11.1939 asti. Tuolloin lähes sata Hämäläistä evakuoitiin kylästä. Osa heistä palasi takaisin runsaaksi vuodeksi 1943. Kotikylä jätettiin lopullisesti kesäkuun 15. päivä 1944. Nyt käymme siellä enää kääntymässä kesäisin ja esittelemässä jälkipolville esi-isien metsittyneitä paikkoja.

Näin on osa sukuani palannut Hämeeseen. He elänevät täällä pitkään, sillä tällä hetkellä sukua asuu Tampereella ja lähiympäristössä noin 50 henkeä. He ovat kaikki vaarini Joonaksen serkun Juhanan sukuhaaraa. Juhanan poika perheineen siirtyi talvisodan syttyessä 1939 Tampereelle. Heistä ja heidän jälkeläisistään suurin osa on jäänyt tänne tai lähiympäristöön. Suvun veljeksistä kaikki tekivät elämäntyönsä Tampellan palveluksessa. Minä puolestani tulin vasta 1979 Ylöjärvelle.

Lähteet

Hämeen Historia II:1.
Anna-Kaisa Siipi 1998: Hämäläiset Koivistolla 1500-luvulta 1900-luvun alkuun.

Sukuseura esittäytyy:

Koiviston Hämäläiset

Koiviston Hämäläisten Sukuseura ry on perustettu vuonna 1994. Siihen kuuluu tällä hetkellä 120 jäsentä, jotka asuvat eri puolilla Suomea. Pääosa jäsenistöstä on Helsingin seudulta; tamperelaisia on kuusi. Seuraan kuuluu useita ulkomailla asuvia jäseniä, kaukaisimmat Australiasta.

Seuran jäseneksi voivat liittyä kaikki ne, jotka polveutuvat mannolalaisesta Juhana Eerikinpojasta tai kiiskiläläisestä Eskeli Antinpojasta. Myös heidän puolisonsa tai muuten asiasta kiinnostuneet voivat liittyä seuraan.

Seuran vuosikokous ja sukujuhla on joka toinen vuosi. Viimeksi niitä vietettiin v. 2002 syyskuun lopussa. Matkoja on tehty Koivistolle ja Viroon. Perinneruokakurssi on pidetty. Sukuseura on julkaissut v. 1998 sukukirjan, minkä lisäksi vuosittain ilmestyy Juuret ja Versot -sukulehti. Lehden neljäs numero ilmestyi joulukuussa 2002. Suvulla on oma pöytästandardi.

Koiviston Hämäläisistä ja heidän sukuseurastaan tiedotetaan suvun nettisivuilla osoitteessa www.hamalaiset.com. Mannolan kylän sivut löytyvät osoitteesta www.kolumbus.fi/veli.hamalainen.

Nyt kaikki sukuseurat esittäytymään!

Tampereen seudun sukututkimusseura on Pirkanmaalla asuvien sukututkijoiden yhteinen kohtaamispaikka. Sukuseurat tai jonkin tietyn talon tai alueen tutkijat saavat vapaasti kokoontua seuran jäseniltoina meille varatuissa tiloissa Vanhalla kirjastotalolla klo 17 alkaen.

Orpana-lehdessä sukuseurat voivat kertoa toiminnastaan tai esittää kutsuja sukujuhliin. Lehdessä voi myös esittää kutsun tilaisuuteen, missä perustetaan uusi sukuseura.

Johanna Kurela

Seuran ohjelmaa arvosteltu

Eräs seuramme pitkäaikaisista jäsenistä erosi alkuvuodesta 2002. Erotessaan hän arvosteli varsin kirpeästi seuran esitelmätoimintaa. Koska olen itse vastannut esitelmistä vuosina 1998–1999 ja vaikuttanut siihen myöhemminkin sekä järjestänyt seuralaisille kursseja, tunsin luonnollisestikin arvostelun pistona sydämessäni. Haluan nyt vastata arvosteluun ja kertoa hieman seuran ohjelmapolitiikasta.

Tämän puolustukseni jälkeen seuran nykyinen ohjelmavastaava Tiina Miettinen kertoo omasta puolestaan niistä seikoista, mihin hän pyrkii vaikuttamaan esitelmöijiä valitessaan.

"Vaikeatajuisia ja tylsiä esitelmiä"

Eronnut jäsenemme arvosteli seuramme ohjelmatoimintaa elitistiseksi, vain korkeimmin koulutetuille soveltuvaksi. Hänen mielestään esitelmät olivat vaikeatajuisia, ettei niistä tavallinen kansakoulun käynyt rivijäsen saanut tolkkua. Ne vilisivät vierassanoja eivätkä aiheetkaan olleet kovin kiinnostavia. Tavallisia sukututkimuksia ei esitelty enää ollenkaan.

Sukututkimusta voi harrastaa lähes kuka tahansa. Peruskursseilla saa hyvät ohjeet, joiden avulla voi edetä, vaikka ei osaisi esimerkiksi ruotsin kieltä juuri ollenkaan. Vähäiselläkin kielitaidolla voi juurensa kaivaa esiin ja selvittää kantavanhemmista juontuneita haaroja nykyajan suuntaan. Jos kielitaito on parempi, voi vastata toisenlaisiinkin haasteisiin. Jokainen voi tämän harrastuksen parista löytää sellaisen tason, joka vastaa omia kykyjä.

Myös sukututkimusseuran esitelmätoiminnassa yritetään ottaa huomioon se, että jäsenistömme koulutustausta on kovin kirjava. Meidän joukossamme on sellaisia, joilla on ollut mahdollisuus käydä koulua vain muutaman vuoden, kuin myös sellaisia, jotka ovat erittäin pitkälle akateemisesti koulutettuja.

Kauden esitelmät pyritään valitsemaan niin, että siitä löytyisi eri tavoin sukututkimus- ja historianharrastusta edistäviä aiheita, helpompia ja vaativampia, yleisesti kiinnostavia ja erikoistuneita. Yleisesti kiinnostavia aiheita olivat viime vuonna mm. Marja-Liisa Putkosen esitelmä talonpoikien historiasta sekä Tiina Miettisen esitelmä aviottomien lasten äideistä. Arkistoja ja museoita esiteltiin paitsi retkillä myös jäsenillassa. Tampereeseen liittyviä esitelmiä kuultiin sekä keväällä että syksyllä, samoin sukujen esittelyjä. Saimme kuulla esitelmät myös siitä, miten sukututkimus on toiminut lääketieteen aputieteenä, ja toisaalta siitä, miten konservoinnilla säilytetään arkistomateriaalia.

Kaikille esitelmöijille, niin historiantutkijoille kuin muillekin, muistutetaan esitelmästä sovittaessa, että heidän kuulijakuntansa koulutustaso on vaihteleva. Esitelmöijiä pyydetään puhumaan niin, että kaikki ymmärtäisivät, siis karttamaan sivistyssanoja ja ammattislangia. Jos esitelmöijä käyttää vaikeita termejä, johtuu se todennäköisesti siitä, että nämä sanat kuuluvat hänen arkisanastoonsa. Hän ei ehkä huomaa, että sanat voivat olla jollekulle toiselle käsittämättömiä. Tarkoituksella he eivät käytä vaikeatajuisia sanoja.

Uskon kuitenkin, että keskiverto jäsen on saanut esitelmistämme kyllä selvää. Jos seuraa television ajankohtaisohjelmia ja lukee päivälehdistä muutakin kuin tv-ohjelmat, pystyy kyllä ymmärtämään esitelmien sisällön.

Joka tapauksessa viime vuosina jäsenilloissamme on käynyt ennätyksellisen paljon väkeä. Esitelmien aiheet ovat selvästikin kiinnostavia.

"Miksi ei koskaan puhuta minun aiheestani?"

Moni on esittänyt hallitukselle toiveen kuulla esitelmiä suvuista, mutta kun tällaisia esitelmiä järjestetään, ei kuulijoita tule paikalle. Harva sukututkija on kiinnostunut kenen tahansa sukuselvityksestä, mutta jokainen odottaa kuulevansa esitelmän omasta suvustaan. Yksittäisten sukujen esittely sopii paremmin sukuseurojen kokoontumisiin kuin sukututkimusseuran tilaisuuksiin. Tällaisia esitelmiä voidaan toki ottaa ohjelmaan, jos suku on jollakin tavoin merkityksellinen: sen yhteiskunnallinen asema on kiinnostava (esim. Elmar Badermannin esitelmä Kaarina Hannuntyttärestä) tai sen tutkiminen on poikkeuksellista (esim. Oleg von Kochin esitelmä hänen ulkomaalaisista juuristaan ja niiden tutkimisesta).

Joskus seuran hallitukselle esitetään täsmällisiä esitelmä- tai retkipyyntöjä. Halutaan kuulla esimerkiksi jostakin tietystä ammattiryhmästä tai saada joku tietty henkilö kertomaan omasta erikoisalastaan. Tällaisiin pyyntöihin ei aina voida vastata. Jokaisesta aiheesta ei löydy asiantuntijaa ja vaikka löytyisikin, emme välttämättä saa häntä esitelmöimään. Usein kysymys on esitelmäpalkkion suuruudesta.

Emme myöskään aina voi lähteä retkelle juuri teidän ehdottamaanne pitäjään. Yritämme olla tasapuolisia, joten jos olemme vastikään käyneet naapuripitäjässä, niin emme lähde samaan suuntaan muutamaan vuoteen uudelleen. Mutta toiveita kannattaa aina esittää! Ne otetaan kyllä huomioon, ennemmin tai myöhemmin.

Tila- ja kuuluvuusongelma

Viiden viime vuoden aikana esitelmätilaisuuksissa on käynyt huomattavan paljon väkeä. Moni esitelmä on vetänyt paikalle liki sata kuulijaa. Tarkkoja määriä emme tiedä, sillä kaikki eivät ruksaa puumerkkiään osallistujalistaan. Listan tarkoituksena ei ole kontrolloida sitä, ketkä käyvät jäsenilloissa, vaan toimia luotettavana laskurina osallistujamääriä tilastoidessamme.

Kun esitelmätilaisuudessa on paljon kuulijoita, on tungoskin suuri. Hallitusta moititaan siitä, ettei se havaitse tätä ahdinkoa ja yritä löytää siihen ratkaisua. Tämä tilaongelma ei ole uusi; olen aiemmin käsitellyt sitä syksyn 2000 Orpanassa. Tampereen kaupungin keskustasta ei vieläkään löydy suurta ja edullista kokoustilaa, jonka yhteyteen saisimme sijoittaa oman kirjastomme.

Muutaman kerran seuran hallitukselle on esitelmätilaisuuden jälkeen tultu valittamaan, että esitelmöijän ääni ei ole kuulunut periäriveille asti. Ymmärrätte varmaankin, ettei tilanteelle voida mitään enää esitelmän jälkeen. Äänen kuuluvuuteen on puututtava heti esitelmän aikana, joten korottakaa oma äänenne, jos kuulette huonosti. Puheenjohtaja ja esitelmävastaava ovat kyllä kehottaneet esitelmöijiä käyttämään mikrofonia – usein turhaan – mutta viimeistään takarivin vaatimuksesta he ottavat sen käyttöönsä.

Kertokaa toiveistanne

Seuran tarkoituksena on toimia jäsenistön parhaaksi. Tätä varten seuralle on valittu hallitus, jonka tehtävänä on toteuttaa jäsenistön toiveita. Mikäli hallitus ei täytä odotuksia, voidaan se syrjäyttää vuosikokouksessa. Mitään yksittäisiä sooloilijoita, taivaanrannan maalareita tai saamattomia vätyksiä ei hallituksessa tarvitse sietää. Asettakaa halutessanne vastaehdokkaita!

Aina ei tietenkään tarvitse ryhtyä näin jyrkkiin toimiin. Kaikille hallituksen jäsenille voi ja saa tulla puhumaan. Älkää jupisko yksinänne nurkassa tai purkako kiukkuanne vasta siinä vaiheessa, kun ilmoitatte eroavanne seurasta. Me kaikki siedämme kyllä asiallista arvostelua ja otamme sen toiminnassamme huomioon. Kertokaa meille, millaista toimintaa te haluatte. Millaisia esitelmiä? Millaisia kursseja? Minne retkiä?

Me haluamme antaa teidän rahoillenne täyden vastineen. Haluamme tarjota teille tieteen uusimpia tutkimustuloksia ja historiantutkijoiden ammattitaitoa. Me haluamme eri tavoin täydentää ja syventää sukututkimuksen peruskursseilla hankkimianne tietoja.

Me olemme täällä teitä varten.

Tiina Miettinen

Sananen seuran esitelmistä

Ottaessani viime keväänä ohjelmavastaavan toimen vastaan tiesin sen olevan haasteellinen tehtävä. En ole ennen ollut vastaavanlaisessa toimessa. Mistä kaivaa esiin hyviä esitelmänpitäjiä? Millaisia esitelmiä jäsenet haluaisivat? Ja ennen kaikkea: Millaisista esitelmistä olisi kaikille sukututkijoille hyötyä? Esitän seuraavassa muutamia tavoitteitani ja ajatuksiani seuran nykyisenä ohjelmavastaavana.

Sukututkijat historian ystäviä

Ensisijainen toiveeni on, että jäsenet saisivat esitelmistä apua ja vinkkejä omiin sukututkimuksiinsa. Samalla haluan tehdä tunnetuksi sitä, mitä esimerkiksi historian alalla tänä päivänä Suomessa tutkitaan. Sukututkijathan ovat historiatieteen suurin käyttäjäkunta. Nykyisin perheiden, sukujen ja sukuverkostojen tutkimus on yleinen suuntaus historiantutkimuksessa. Aihepiiristä saa siis helposti sukututkijaa kiinnostavan esitelmän. Samalla historiantutkija saa seuramme kautta tutkimustaan julkisuuteen. Suurin osa graduista, lisensiaatintöistä ja väitöskirjoista jää yliopiston kirjastoon vain muiden tutkijoiden käyttöön. Tämä on sääli, sillä niissä voisi olla sukututkijankin kannalta kiintoisaa tietoa.

Esitelmöitsijöiksi pyydetään etupäässä historia-alan asiantuntijoita. Heillä on usein tietoa myös erilaisista historian lähteistä, joita sukututkija harvemmin tulee käyttäneeksi. Siksi ehdotankin puhujille aina sitä, että he kertoisivat myös lähdeaineistostaan. Tällöin esitelmästä on varmimmin hyötyä kaikille. Ensi keväälle on tulossa mm. esitelmä varhaisista testamenteista. Siinä toivottavasti kuulemme sekä lähteistä että naisten asemasta Suomessa ja pohjolassa 1500-luvulla ja aiemminkin. Useimmitenhan esivanhemmat tuolla ajalla ovat sukututkijalle vain pelkkiä nimiä jos edes sitäkään. Parhaimmillaan sukututkija saa historiantutkijalta tietoa olosuhteista, joissa omat esivanhemmat elivät ja toimivat tiettynä aikakautena. Näin kuva omista esivanhemmista tarkentuu ja he lakkaavat olemasta vain nimiä sukutaulussa.

Olen pyrkinyt yhteistyöhön seuramme ja Tampereen yliopiston historiatieteen laitoksen kanssa. Yliopiston suunnalta seuramme toiminta on otettu vastaan myönteisesti. Siellä ollaan hämmästyneitä ja iloisia siitä, että historia-aiheiset esitelmät vetävät Tampereella salin täyteen. Lisäksi Tampereen Historiallinen Seura haluaa omasta ehdotuksestaan kanssamme yhteistyöhön. Tähän asti yliopistossa ei ole oikeastaan edes tiedetty Tampereen sukututkimusseuran olemassaolosta ja toiminnasta. Yhteistyö ei missään tapauksessa merkitse sitä, että seuramme esitelmät ja toiminta alkaisivat muuttua liian tieteellisiksi. Pikemminkin päinvastoin!

Ammattilaiset voivat hyötyä harrastelijoista

Meillä on loistavat mahdollisuudet hyödyntää haluamallamme tavalla historian alalla tehtävää uusinta tutkimustyötä. Sukututkimusseuran jäsenillat taas voivat toimia erityisesti nuorten tutkijoiden apuna. Voimme antaa heille jopa ainutlaatuisen mahdollisuuden esitellä tutkimustaan nimenomaan tiedeyhteisön ulkopuolella. Tätä puolta yliopisto ei pysty järjestämään. Esitelmän tekeminen ymmärrettäväksi muille kuin toisille tutkijoille on nykypäivänä

In memoriam

Terttu Honkala

Ylitse katkeran rajan
hohtavin langoin käy
rakkaus piiristä ajan
maahan, mi vielä ei näy.

- Saima Harmaja -

hyödyllistä. Tätä puolta ei pidä unohtaa. Lisäksi seuran jäsenet voivat kysymyksillään ja kommenteillaan auttaa ja viedä historiantutkimusta jopa eteenpäin. Usein parhaat kysymykset tutkijalle tulevat ihmisiltä, jotka eivät ole historiantutkijoita. He saattavat huomata jonkin tärkeän asian, jota tutkija ei ole itse tullut koskaan ajatelleeksi tai on pitänyt itsestäänselvyytenä.

Seura on ostaja ja esitelmänpitäjä myy meille tuotettaan. Jäseniltamme ei ole mikään estradi, jossa Suuri Tutkija paistattelee omaa erinomaisuuttaan nöyrän kuulijakunnan edessä. Jos joku tutkija tosiaan näin luulee vielä 2000-luvulla, se on hänen oma häpeänsä. Jos kuulija ei jotain kohtaa ymmärrä, hän saa ja hänen pitää kysyä. Esitelmöitsijä on siellä juuri Sinua varten.

Ohjeita esitelmöijille

Pyrin etukäteen neuvottelemaan historiantutkijoiden kanssa siitä, mitä he tulevat puhumaan. Kerron hieman, mitä heiltä odotetaan ja ehdotan aiheen muokkaamista sukututkijoille sopivaksi. Tässä yritän olla hienotunteinen. Liikaa ei pidä ryhtyä ketään ohjailemaan. Esitelmöimään pyydetyt tutkijat ovat myös innokkaasti kysyneet, mitkä asiat voisivat erityisesti kiinnostaa kuulijoita. He todella haluavat rakentaa esitelmänsä juuri sukututkijoita varten. Joidenkin ensi kevään esitelmöitsijöiden kanssa olen ollut hyvin vilkkaassa kirjeenvaihdossa.

Seuran jäsenillä on myös oikeus pitää halutessaan esitelmiä. Se on jopa toivottavaa. Joukossamme on varmasti henkilöitä, joilla olisi muillekin kerrottavaa. Jos Sinulla on valmiina laaja sukuselvitys esimerkiksi jonkun pitäjän sukuverkostoista, niin tule kertomaan. Katsotaan vaikka yhdessä, miten siitä saisi esitelmän. Ensi syksylle on vielä tilaa. Yhden suvun jälkipolvien selvittely ei ehkä kiinnosta muita, mutta jos samalla on tutkittu tarkemmin koko pitäjän sukuja tai jotakin tiettyä säätyryhmää laajemmin, kiinnostavuus kasvaa heti. Tosin jos yksittäinen suku on ollut jotenkin erityisen vaikea tutkittava, niin silloinkin kokemuksista kannattaa kertoa muille.

Ohjelma tehdään yli puoli vuotta aiemmin

Ainoa ongelma on se, että ohjelma on saatava valmiiksi keväälle aina jo marraskuun aikana. Vastaavasti syksyn ohjelma on oltava selvillä mielellään jo huhtikuun lopussa. Esitelmöitsijöiden etsintä, päivämääristä ja aiheista sopiminen vievät oman aikansa. Viime hetken hyvät ehdotukset eivät siis ehdi kovin pian toteutua. Se on kieltämättä harmittavaa. Nyt olemme kuitenkin siinä ilahduttavassa tilanteessa, että meille on jopa tungosta. Kaikki halukkaat esitelmänpitäjät eivät ensi keväälle mahdu. Maineemme on kiirinyt laajalle. Kiitos siitä kuuluu Teille jäsenille, jotka ahkerasti käytte jäsenilloissa. Ansioituneetkin tutkijat pitävät tärkeänä sitä, ettei tarvitse puhua tyhjille seinille. Se usein korvaa sitä tosiasiaa, että emme pysty maksamaan korkeita esitelmäpalkkioita. Myös leppoisaa ja kotoista ilmapiiriämme on ihasteltu. Jatketaan siis samaan tapaan!

Pekka Sillanpää

Kauemmas menneisyyteen kadonneesta kirkonkirjasta huolimatta

URJALAN RIPPIKIRJA 1778–1796 JA VÄINÖ LINNAN JUURET

Urjalan seurakunnan kirkonarkistosta puuttuu vuosia 1778–1796 koskeva rippikirja. Kun monen seurakunnan kirkonkirjat ovat tuhoutuneet pappilan tulipalossa, niin Urjalassa on kirkonkirjan häviäminen tapahtunut hieman erilaisella tavalla. Perimätiedon mukaan kirkonkirja näet on pudonnut järveen ja uponnut.

Urjalan kirkko sijaitsi vuoteen 1806 asti Urjalankylässä, jossa kirkosta on vielä jäljellä kivisakasti. Urjalankylä sijaitsee kannaksella, jonka eteläpuolella on Rutajärvi ja pohjoispuolella Kortejärvi. Pappila sijaitsi Kortelahden pohjoisrannalla Vahoisten kylässä. Siellä arvellaan olleen, kuten Urjalankylässäkin, aikoinaan pakanallinen uhrilehto, joka 1200-luvulla joutui kirkon haltuun.

Pappilaa uusittiin ajoittain. Viimeksi 1890-luvulla paikalle rakennettiin uusi, senaikaista nikkarityyliä edustava pappilan päärakennus, joka palveli kirkkoherroja aina vuoteen 1963, jolloin Urjalan kirkonkylään, Laukeelaan, valmistui uusi pappila sekä kirkkoherralle että kappalaiselle. Entinen pappila tonttimaineen myytiin Honkolan kartanolle.

Lyhin matka pappilasta kirkolle Urjalankylään oli aikoinaan n. 3 km soutamalla Kortejärven yli ja talvella jäätietä pitkin. Eeva Ojanen mainitsee kirjassaan Urjalan seurakunnan historia, että perimätiedon mukaan "kerran veneen kaatuessa kirkonkirja tipahti Kortejärveen".

Hieman toisenlaisen tulkinnan siitä, mihin järveen kirkonkirja putosi, esittää opettaja Osmo Urjanheimo kirjoituksessaan Urjalan Joulu-lehdessä. Hän mainitsee, että perimätieto tuntee myös Valajärven (Granninjärven) pappilan. Joissakin tarinoissa se on Papinlato. Kertoman mukaan pappi olisi siellä asunut. Valajärveltä lähtee ns. Papinpolku, joka kulkee Pääskyyn. Pääskyssä on Papinkivi, jolla kerrotaan papin saarnanneen kulmakunnan asukkaille. Papinkiveltä polku jatkuu Niittymäen rantaan nykyisen leirintäalueen tienoille. Sieltä matka on jatkunut veneellä kirkolle Urjalankylään.

Urjanheimo jatkaa edelleen: "Kerrotaan papin joskus Rutajärveä ylittäessään joutuneen kovan myrskyn kouriin ja veneen kaatuneen. Pappi kyllä pelastui, mutta kirkonkirjat menivät pohjaan. Rutajärvihän ei anna mitään saamaansa takaisin, ja niin kirjat jäivät sinne."

Yhtä kaikki kumpaan järveen kirkonkirja on hukkunut, tosiasia on, että sukututkijoilla ei ole ollut käytettävissään tietoja Urjalan seurakunnan jäsenistä vuosilta 1778–1796.

Väinö Linnan sukujuuret

Edellä mainitun Urjalan rippikirjan puuttuminen on vaikeuttanut myös kirjailija Väinö Linnan sukujuurien tutkimista.

N.-B. Stormbom mainitsee Väinö Linnan elämää käsittelevässä teoksessaan seuraavaa: "Väinö Linnan isänpuoleinen suku on ollut torpparina Urjalassa niin pitkälle kuin sitä on voitu seurata. Ensimmäinen kirkonkirjoista löytyvä esi-isä on hänen isoisänsä isoisä Johan Gustafs-

son, joka syntyi 1770 ja mainitaan kirkonkirjoissa v. 1797 Papinkylässä olevan Kivikasken torpan haltijana."

Vuonna 1997 painetussa Väinö Linnan reittiä kuvaavassa opaskirjasessa on siteerattu Väinö Linnan sanoja hänen kertoessaan Koskelan tienoosta: "Tänne johtavat omatkin jälkeni, sillä täältä entisestä Kivikasken torpasta on lähtenyt ensimmäinen tunnettu esi-isäni Velkalaan Honkolan kartanon torppariksi joskus 1700-luvun lopussa."

Koska Johan Gustafsson on myös oma esi-isäni, tutkin 1980-luvun puolivälissä hänen esivanhempiaan. Rippikirjasta 1797 Kivikasken torpan kohdalla löytyy myös Johan Gustafssonin vanhemmat Gustaf Andersson ja Lisa Henriksdotter. Edellisen syntymäajaksi on merkitty 1732 ja jälkimmäisen 1733.

Kävin läpi kaikki lähipitäjien kirkonkirjat selvittääkseni, mistä nämä edellä mainitut henkilöt olivat Urjalaan tulleet. Mistään en löytänyt kuitenkaan viittaustakaan kyseisiin henkilöihin.

Sitten huomasin Tampereen seudun sukututkimusseuran sukututkijaluettelosta vuodelta 1985, että Matias Suonpää oli tutkinut Urjalan Honkolan ja Nuutajärven sekä Pappilan torppareita. Kysyin sukututkimuspäivillä 1986 häneltä, oliko hän päässyt selville kyseisten henkilöiden muuttopaikasta. Matias Suonpää kertoi minulle tutkineensa Urjalaan saapuneita kirkkoherroja ja sitä kautta saaneensa selville, että mainitut Andersson ja Gustafsson olivat tulleet Urjalaan Perniöstä. Perniöstä sitten löytyikin pari sukupolvea lisää esivanhempia.

Radiologi Matias Suonpää kertoi minulle informoineensa myös Väinö Linnaa tämän esivanhemmista. Linna oli tällöin Suonpään kertoman mukaan sanonut: "Minä haluan todisteita." Myöhemmin Linnan kerrotaan kuitenkin joskus maininneen, että hänen sukujuurensa johtavat Lounais-Suomeen.

Perniöstä Urjalaan kirkkoherran mukana

Vuonna 1785 Urjalan kirkkoherraksi valittiin Perniön kappalainen Henrik Reilin, joka oli ollut Perniön kappalaisen virassa vuodesta 1769. Hän oli 55-vuotias ja sairaalloinen, niin että hänen nuorin lapsensa Johan Reilin oli kolme vuotta isänsä apulaisena. Henrik Reilin kuoli jo v. 1796.

Perniön kappalainen asusti Lupajan kylässä olevassa kappalaisen virkatalossa. Siihen kuului v. 1791 suoritetun isojaon jälkeen 28 hehtaaria peltoa ja 73 hehtaaria metsää eli yhteensä 101 hehtaaria.

Urjalassakin, kuten yleensä muuallakin, kuului kirkkoherralle palkkaetuna pappila. Siinä oli alussa niukalti viljeltyä maata, mutta kirkkoherrat raivasivat lisää maata, niin että vuonna 1650 viljelty maa käsitti n. 13 hehtaaria. Myöhemmin peltoalaa lisättiin edelleen, niin että 1922 säädetyn Lex Kallion nojalla pappilan maista voitiin erottaa noin 90 hehtaaria peltoa sekä saman verran metsää, ja näin syntyi 15 itsenäistä tilaa ja mäkitupa-aluetta. Pika-asutukseen jouduttiin kirkkoherran pappilasta luovuttamaan n. 150 hehtaaria maata, jonka jälkeen pappilaan jäi vielä 14,5 hehtaaria peltoa ja 186 hehtaaria metsää.

Kun Henrik Reilin valittiin Urjalan kirkkoherraksi, tarvitsi hän luotettavan miehen huolehtimaan pappilan maista, ja niin perniöläiset Gustaf Andersson ja hänen poikansa Johan Gustafsson muuttivat Urjalaan.

Rippikirjan mukaan Perniön pitäjän Lupajan kylän kappalaisen virkatalossa asusti v. 1785 kappalaisen Henrik Reilinin ja tämän perheen lisäksi renkinä Gustaf Andersson (s. 11.10.1737), hänen vaimonsa Lisa Erika Henriksdotter (s. 1734 Kakskerta, k. 23.8.1818 Urjala) sekä lapset Johan (s. 18.5.1771), Eva (s. 16.5.1774) ja Maria (s. 23.5.1777).

Johan Gustafssonin kohdalla rippikirjassa on merkintä, että hän muutti Urjalaan v. 1786, ja Gustaf Anderssonin kohdalla 1787.

On eittämättä selvää, että nämä ovat samat henkilöt kuin Urjalan rippikirjassa Kivikasken torpan kohdalla mainitut, vaikka syntymäajoissa on pieniä eroavaisuuksia. Ne voidaan kuitenkin selittää rippikirjan katoamisesta ja kirkkoherran vaihdoksesta johtuviksi.

Gustaf Andersson kuoli Urjalassa 3.9.1809. Hänen isänsä oli vuokratilallinen Anders Johansson (s. 18.11.1713) Perniön Vähä-Pakapyölistä ja

äiti Liisa Erkintytär (s. 2.8.1708) Perniön Heikbergistä. Viimeksi mainittu paikka kuuluu nykyään Särkisalon pitäjään.

Äidin isä oli Perniön siltavouti Erkki Erkinpoika ja äiti Anna Simontytär Perniöstä. Siltavouti Erkki Erkinpojasta mainitaan, että isonvihan aikana venäläiset veivät hänet mukanaan Venäjälle.

Anders Johanssonin vanhemmat olivat Johan Mattsson ja Karin Jakobsdotter Perniön Vähä-Pakapyölin kylästä. Heidän syntymäaikansa ajoittuu vuoden 1690 tienoille. He ovat kaukaisimmat tiedossa olevat Väinö Linnan isänpuolen esivanhemmat.

Näin on Väinö Linnan isänpuolen esi-vanhemmissa päästy pari sukupolvea taaksepäin siitä, mitä Urjalan kirkonkirjoissa on mainittu.

Johan Gustafssonin perheen vaiheita

Johan Gustafsson oli Urjalan pappilan Kivikasken torpparina vuodesta 1786 vuoteen 1797, jolloin hän siirtyi Nuutajärven kartanon Ojanperän torppariksi, jossa toimessa hän oli vuoteen 1808 saakka. Hän meni naimisiin noin 1791 Urjalan Häihälästä olevan Maria Johansdotterin (s. 12.2.1768, k. 1.3.1810) kanssa. Heillä oli yhteensä 10 lasta, joista neljä syntyi Kivikasken torpassa ja kuusi Ojanperän torpassa. Viimeksi mainituista lapsista nuorin oli Wilhelm (s. 26.6.1807, k. 6.6.1874), joka on Väinö Linnan esi-isä. Kivikasken torppariksi tuli Johan Gustafssonin jälkeen hänen sisarensa Eva Gustafsdotterin mies Michel Bertilsson.

Johan Gustafssonin meni ensimmäisen vaimonsa kuoltua naimisiin Lisa Mattsdotterin (s. 2.5.1761) kanssa. Nuutajärveltä muuton jälkeen hän asusteli Ritaojan torpassa, Kivikasken torpassa ja viimeksi Urjalankylän Simolan talon Similän torpassa. Hän kuoli 26.12.1837 Urjalankylässä Similän torpassa.

Wilhelm Johansson oli naimisissa pitäjänrääätäli Gustaf Berggrenin tyttären Greta Lisan (s. 7.12.1806, k. 1885) kanssa. Heillä oli kuusi lasta, joista Väinö Linnan isoisä Karl Wilhelmsson (s. 28.12.1843, k. 23.10.1930) oli toiseksi nuorin.

Wilhelm Johansson ja Greta Lisa asuivat Velkalan kylän Lähteenkorvan torpassa, jonka nimi myöhemmin muuttui Linnan torpaksi. Väinö Linnan isä Vihtori oli Karl Wilhelmsonin poika.

Lopuksi

Matias Suonpään esimerkki hänen etsiessään Väinö Linnan esivanhempia osoittaa, että tutkimalla kohdehenkilön elinympäristössä tapahtuneita muutoksia ja tekemällä niistä oikeat johtopäätökset voidaan joskus sukututkimuksessa päästä eteenpäin vajavaisista kirkonkirjatiedoista huolimatta.

Lähteet

Arajärvi, Kirsti 1973: Urjalan historia. Tampere, Tampereen Kirjapaino Oy.

Innamaa, Kerttu 1982: Perniön historia 2. Salo, SASA-paino.

Litzen, Veikko 1980: Perniön historia 1. Salo, SASA-paino.

Ojanen, Eeva 1989: Urjalan seurakunnan historia. Forssa, Forssan Kirjapaino Oy.

Salo, Marja-Leena 1997: Väinö Linnan reitti. Esite. Urjala, Urjalan Offsetpaino.

Stormbom, N.-B. 1992: Väinö Linna – Kirjailijan tie ja teokset. Juva, WSOY.

Urjanheimo, Osmo 1991: Urjalan pappiloista. Artikkeli Urjalan Joulu -lehdessä.

Mikrofilmit rippikirjoista: Urjala TK 658–660 ja Perniö JK 845– 848.

Rippikirjajäljennökset: Perniö 55658, Urjala 55704.

Jokainen sukututkimusta harrastanut on etsivän työssään saanut eteensä monenlaista selvitettävää, jopa tuhruisista papereista epäselvällä käsialalla kirjoitettua tekstiä. Seuraava tamperelaisen sukututkijan peitenimellä laatima pikku artikkeli on niihin verrattuna helppo. Onhan se kirjoitettu kansainvälisesti postinkin hyväksymällä "selvällä kielellä". Vain sisältö olisi siis selvitettävä.

Ei kun töihin...

Benedikto Lagano

Parencoj eksterlande?

Eble vi iam ricevis informojn pri la Lingvo Internacia, kiun iniciatis doktoro L. L. Zamenhof en julio 1887. Laŭ la pseŭdonimo "Doktoro Esperanto" li tiam publikigis fundamenton de la nova lingvo en la rusa eldono de la Unua Libro. Lia tiama hejmurbo, Varsovio ja tiutempe situis en sama Rusa Imperio kiel nia patrolando. En la sama jaro aperis ankaŭ pola, franca kaj germana eldonoj. Baldaŭ sekvis angla traduko de la libro.

Pro tiu pseŭdonimo oni komence parolis pri la nova lingvo de doktoro Esperanto. Iom post iom pli kaj pli ofte nur la vorto esperanto estis uzata kiel nomo de la lingvo. Dum sia unua centjara vivo tiu lingvo sukcesis malgraŭ militoj kaj rektaj persekutoj atingi pli ol cent landojn, en ĉiuj kontinentoj. Tio okazis per sindona laboro de ordinaraj uzantoj de esperanto sen rimarkinda helpo de politikaj kaj financaj potenculoj.

Ekde la jaro 1905 okazas ĉiujare en malsama lando Universala Kongreso de Esperanto kun riĉa programo. En la jaro 1995 tiu monda kongreso, la 80-a, estis organizita en Tampere por ĉirkaŭ 2500 partoprenantoj. La 88-a estos somere 2003 en la okcidenta marborda urbo de Svedio, Göteborg.

Nun, komence de nova jarmilo, la uzantojn de esperanto (oficiale la membrojn de Universala Esperanto-Asocio, sed en praktiko ofte ankaŭ aliajn esperantistojn) servas kaj helpas en preskaŭ cent landoj ĉirkaŭ 2000 delegitoj, personoj, kiuj reprezentas milon da diversaj fakoj aŭ mondkonceptoj. Profesie la plej oftaj el ili estas instruistoj, medicinistoj, fervojistoj, juristoj, ĵurnalistoj, komputistoj kaj lingvistoj. La plej favorataj hobioj estas filatelo, turismo, literaturo kaj muziko. Bedaŭrinde nur kvin delegitoj en kvar landoj oficiale anoncis genealogion kiel sian fakon por la Jarlibro 2002, sed mi povas konjekti, ke inter delegitoj kaj aliaj esperantistoj estas centoj da genealogoj en multaj landoj.

Do, se iuj viaj prapatroj vivis en eksterlandoj, unu ebleco por serĉi iliajn spurojn povas esti esperanto. Certe pluraj esperantistoj jam uzis tiun rimedon. Mi mem estas laŭ miaj radikoj plene "arbara finno" kaj tial ĝis nun ne bezonis tiun vojon por genealogio, kvankam mi la lingvon multe uzis en tridek landoj de Suda Koreio ĝis Kubo.

Fil. maist. Päivi Ronimus-Poukka
Tampereen Historiallisen Seuran sihteeri

Tampereen Historiallinen Seura – vireä 77-vuotias

Tampereen Historiallisen Seuran sihteeri Lauri Santamäki kirjoittaa artikkelissaan vuonna 1950 seuraavasti:

"Voisi ajatella, että Tampereen kaltaisessa nuoressa, nopeasti kasvavassa kaupungissa, jolla ei ole takanaan pitkää ja värikästä menneisyyttä eikä sen ansiosta vaalittavanaan vanhoja traditioita jonkun Turun tapaan, olisi tavallista vähemmän harrastusta historiaan. Niin ei kuitenkaan ole, vaan päinvastoin –".

Nyt 52 vuotta tämän artikkelin jälkeen, voimme hyvällä syyllä edelleen yhtyä Santamäen arvioon kaupunkimme ja laajemminkin koko Pirkanmaan alueen historian harrastuksesta. Tätä harrastusta kunniakkaasti yhtenä monista toimijoista vaalii Tampereen Historiallinen Seura, joka perustettiin 23.3.1925.

Tampere tunnettiin 1920-luvulla teollisuudestaan, kuten kaupunkimme tunnetaan tänäkin päivänä. Nykyisin Tamperetta pidetään kulttuurin alalla nimenomaan teatterikaupunkina. Harva kuitenkin tietää, että kaupunki oli tätä jo 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Lisäksi 1920-luvulle ajoittui Tampereen kaupungin 150-vuotissyntymäpäivä, mikä osaltaan vilkastutti kiinnostusta myös historiaan.

Aloitteen seuran perustamiseksi teki Tampereella 1900-luvun alussa historian opettajana toiminut professori Uno Ludvig Lehtonen ja asian puuhamiehiksi ryhtyivät rehtorit K. Tiililä ja K. V. Kaukovalta, kauppaneuvos N. Tirkkonen ja tohtori O. A. Kallio. Seuran ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin piispa Jaakko Gummerus. Seuran säännöt rekisteröitiin 18.6.1927.

Sääntöjen mukaan Tampereen Historiallisen Seuran tavoitteena on "edistää Tampereella ja sen ympäristössä historian harrastusta ja tutkimista ja tukea tätä työtä suorittavia yksityisiä tai laitoksia". Perustajien tavoitteena oli luoda kansanomainen harrastajien historiaseura, jonka toiminnassa yhdistyisivät sekä tieteelliset että historianharrastajien intressit.

Alkuvaiheissa toiminnan tavoitteena oli myös kaupungin kulttuurielämän monipuolinen kehittäminen yhdessä muiden kulttuuriyhdistysten kanssa. Seuran perustajat korostivat "pirkkalaisuuden värittämän maakunnallisen historiantunteen" rinnalla tamperelaisen kaupunkikulttuurin tuntemisen ja jatkuvan tutkimisen merkitystä. Seura toimi myös kotiseutuyhdistyksenä vuoteen 1937 asti, jolloin Tampereseura perustettiin hoitamaan tätä tehtävää.

Esitelmiä, julkaisuja, retkiä

Seuran toimintamuotoja ovat olleet esitelmätilaisuudet, julkaisutoiminta sekä kevät- ja syysretket. Yhdessä Jalmari Finnen säätiön kanssa on vuodesta 1945 lähtien järjestetty ns. Hämäläisjuhla, jota kutsuttiin alkuaikoina Jalmari Finne -juhlaksi. Seura on myös kerännyt, tallentanut ja jäljentänyt tutkimusaineistoa.

Esitelmätilaisuudet ovat olleet ja ovat yhä seuran keskeinen toimintamuoto. Vuosittain järjestetään kuusi esitelmätilaisuutta. Paikallishistoriallisten ja maakunnallisten aiheiden lisäksi esitelmiä on pidetty sekä Suomen että yleisestä historiasta. Syksyllä 2002 järjestettiin kolme yleisölle avointa esitelmätilaisuutta Pirkanmaan maakuntakirjastossa Metsossa. Syyskuussa emeritusprofessori Erkki Pihkala luennoi ajankohtaisesta teemasta "Keskiajan mar-

kasta setelieuroon". Lokakuussa Tampereen yliopiston tutkijat Minna Harjula ja Petri Juuti luennoivat paikallisesta aiheesta "Tampereen ympäristöongelmat ja niiden vaikutus kaupunkirakenteeseen ja sosiaaliseen ympäristöön 1850-luvulta 1950-luvulle". Marraskuussa perinteisessä Hämäläisjuhlassa puolestaan muistettiin Elias Lönnrotin syntymän 200-vuotisjuhlavuotta Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran tiedottajan Sirkka-Liisa Mettomäen esitelmällä "Kalevala kiertää maailmaa".

Hämäläisjuhla jo 58. kertaa

Tampereen Historiallisen Seuran ja Jalmari Finnen säätiön yhdessä järjestämä Hämäläisjuhla oli alkuvuosikymmeninä Tampereella perinteinen kulttuuritapahtuma. Juhlan tarkoituksena oli kaupungin kulttuurielämän vilkastuttaminen. Päänumerona oli Hämeen historiaan liittyvä arvokas esitelmä. Ensimmäisessä juhlassa esitelmöitsijöinä toimivat tohtori Eino Jutikkala, professori Väinö Voionmaa ja kirjailija Yrjö Kivimäki. Juhlan luonne on muuttunut vain vähän. Vuonna 2002 marraskuussa Jalmarin-päivänä (20.11.) järjestettiin viideskymmeneskahdeksas Hämäläisjuhla.

Seuran julkaisutoiminta käynnistyi vuonna 1929 teoksella *Tampere. Tutkimuksia ja kuvauksia I.* Näitä julkaisuja on ilmestynyt toistaiseksi yksitoista. Lisäksi on julkaistu muita paikallishistoriallisia tutkimuksia Tampereen Historiallisen Seuran julkaisuja -sarjassa. Vuodesta 1957 lähtien seura on saanut julkaisutukea Tampereen kaupungin tiederahastolta.

Vielä 1950-luvulla seuran esitelmätilaisuudessa maisteri Kauko Pirisen arvio Tampereen kaupungin vaakunan heraldisesta sopimattomuudesta sai aikaan vilkkaan keskustelun, joka lopulta johti vaakunan uusimiseen sellaiseksi, jona mekin sen tunnemme – koski, T-kirjain ja Merkuriuksen sauva punaisen ja kullan väreissä.

Nykyisin Tampereen Historiallinen Seura on yksi muiden Tampereen kulttuurielämässä vaikuttavien yhdistysten ja yhteisöjen joukossa. Tampereen yliopisto, kaupungin kulttuuri- ja museotoimi sekä erilaiset yhdistykset ovat ottaneet lisää vastuuta kaupungin sivistyselämässä.

Erinomaisena osoituksena yhä laajenevasta historian harrastuksesta sekä Pirkanmaalla että muualla Suomessa voidaan havaita kasvava kiinnostus sukututkimukseen ja täten omien juurien kartoittamiseen. Sukututkimus voi osaltaan olla myös arvokas innoittaja muuhun historian harrastukseen. Kuten Marcus Tullius Cicero on jo vuonna 55 ennen Kristuksen syntymää sanonut: *"Historia on aikakausien koetinkivi -- ja muinaisuuksien viestintuoja."* Näitä viestejä olisi meidän jokaisen hyvä kuunnella.

Johanna Kurela

Sydämellinen kiitos Orpanan kirjoittajille!

♥♥♥

Tällä kertaa käsissänne on poikkeuksellisen pulska Orpana-lehti. Lehteen on saatu suuri joukko hienoja sukututkijaa kiinnostavia artikkeleita. Toivottavasti lehti on tarjonnut teille samanlaisen jännittävän yllätyksen kuin minulle – sain nimittäin vasta Ulla Koskisen artikkelista selville, että esi-isäni Suoniemen Sarkolan Mattilasta oli murhamies...

Kiitos jokaiselle Orpanan kirjoittajalle: teille, jotka tarjositte vapaaehtoisesti tekstejänne, ja teille, jotka olette kirjoittaneet pyynnöstäni. Toivon, että jaatte edelleenkin sukututkimuslöytönne koko seuran kanssa. Orpanan kannet kyllä venyvät sen mukaan, miten paljon juttuja on tarjolla!

Seija Pessi

Omena, Maituri ja Mustike metsälaitumilla

Kuljeskelin viime suvena kotikyläni marjametsissä. Löysin paikan, jota isojaon kartassa nimitettiin Ajoksen niityksi. Pieni puro virtasi läheisessä Lepojenväli-nimisessä notkelmassa, jonka molemmilla puolilla oli Lepo-nimiset niityt. Nimet olivat peräisin ajalta, jolloin karja kulki laitumella kylän takametsissä. Paimenet ajoivat lehmänsä metsän läpi Ajoksen niitylle syömään. Lepojen välissä karja sai juoda ja Lepo-niityillä maata ja märehtiä.

Mielikuvissani oli helppo siirtyä ajassa 250 vuotta taaksepäin. Jo kuului polulta kellon kalkatus, kun Solalan Sohvi vei lehmiään kohti Lepoa. Ensimmäisenä kulki Emälehmä takanaan Maaranen ja Merike, Omena ja Maituri, Tammike ja Helmike. Sitten honkkelehtivat hiehot Punike, Mustike ja Nättynen. Viimeisenä pieni musta vasikka.

Perukirjoista lehmien nimiä

Miten Solalan emännät olivat antaneet nimet lehmilleen?

Emälehmä ja Maituri olivat saaneet nimen varmaankin ansionsa mukaan. Tammike ja Helmike siitä, että olivat ilmestyneet navetan havuille sydäntalven kuukausina. Helmikkeen nimi voi olla myös muinaisnimien perua, koska on olemassa Helmikkalan talokin.

Lehmiä oli tapana nimetä myös marjojen ja hedelmien mukaan; niin saivat nimen Omena, Maaranen (juontuu sanasta maarain eli vadelma) ja Mustike. Vai oliko Mustike väriltään mustakarvainen ja sen pienen mustan vasikan emä? Punike oli punakarvainen. Söpö pikkuvasikka oli aikoinaan saanut nimen Nättynen. Lieneekö Merike-lehmän nimi kuvannut naisväen kaukokaipuuta, miehethän vain saivat käydä merikaupungissa markkinoilla?

Solalan lehmien nimet on kirjattu perukirjaan vuonna 1752. Kirjoitusasu on ajan tavan mukaisesti Maranen, Mericke, Åmena, Helmicke, Tammicke ja Musticke.

Naapurien lehmien nimiä

Solala sijaitsee Längelmäen Koljonkannassa. Halusin verrata kotikyläni ja naapurikylien sekä kauempana sijaitsevien pitäjienkin lehmien nimiä 1700-luvulla. Käsiini sattuikin lähiseudun taloista perukirjoja samalta ajalta.

Naapurustossa Hirtolahden talossa olivat lehmät Maaranen, Lystike, Kailanen, Nättynen, Pilkanen, Punike, Jouttike, Omena, Saittari ja Loosike. Längelmäveden takana Eräslahdessa Ihana, Omena, Kukkanen, Tähdike, Pilkanen, Muikanen ja Mustike; Hiukkaan kylässä Mansike, Viljanen, Kullanen ja Huimanen ja toisessa lähitalossa Emäke, Mustike, Kukkanen, Hilike, Punike, Ystävä, Lemmike, Hyvike ja Merike.

Voi huomata, että lehmillä on samoja nimiä useissa taloissa. Oli siis olemassa perinteisiä lehmän nimiä. Luonnosta saatuja nimiä olivat Kukkanen, Mustike, Mansike, Omena ehkä myös Hilike (tai Hillike) ja Muikanen. Usein nimen peruste oli lehmän ulkomuoto kuten Nättynen, Punike, Kailanen (kailas tarkoittaa laikukasta tai kirjavaa), Pilkanen ja Tähdike (vasikassa tuntomerkkinä pilkku tai tähti).

Emännän ja lehmän lämmintä suhdetta kuvannevat nimet Ystävä, Lemmike, Hyvike, Ihana, Kullanen ja Lystike. Ehkä lehmän ominaisuuksia Viljanen, Emäke, Saittari, Loosike ja

Huimanen. Merike löytyy toisenkin kerran, se lienee siis ollut perinteinen lehmän nimi.

Katsotaanpa vielä naapuripitäjissäkin lehmitarhaan. Jämsässä oli seuraavan niminen karja: Kaunike, Emänä, Punike, Kirjan, Kukkanen, Keiteri ja Hyvike. Sahalahdella Hallas, Kailas, Tähdike, Punike, Ystävä ja Pälkäneen Onkkaalan Anttilassa Hallas, Kyytänen, Tähtike, Mustike ja Punike.

Sahalahdella näyttää olevan tyypillisen -kepäätteen sijaan paljon s-loppuisia adjektiivin tapaisia nimiä, kuten Hallas (hallava, harmahtava) ja Kailas (kirjava ja laikullinen).

Kauempana Kalvolassa on lehmikarja Huikkanen, Mustike, Fiikuna (Viikuna), Kailanen, Tummike, Junnikka ja Kirjas sekä pari härkää Tähtike ja Joutike. Siellä tunnettiin jo fiinimpi hedelmä viikuna, josta lehmälle nimi.

Lehmien nimiä sata vuotta myöhemmin

Längelmäen Solalassa oli 1752 kymmenen lehmää. Lähes sata vuotta myöhemmin vuonna 1841 Solala oli jaettu kahdeksi taloksi, joissa oli yhteensä yli kaksikymmentä lehmää. Millaisia nimiä Solalan emännät ovat silloin lehmilleen antaneet?

Hyvin maitoa antava oli Viljanen, pyöreä ja hyväkuntoinen lehmä oli Papunen. Maito-kiuluun taisi potkaista sorkkansa se lehmä, joka oli saanut nimen Tanstokka. Jotain vikaa lienee ollut myös Heistarissa, Solkerissa ja Joutikkeessa. Entä karkailivatko Huimanen ja Viukari aitojen yli? Emännän ilona olivat Lystike, Mansike, Kaunike ja Nättynen, jonka nimi oli säilynyt talossa sata vuotta, kuten nimet Maaranen ja Muikanenkin.

Lehmien väriä kuvasivat nimet Kirjanen, Kailanen, Kyytänen, Ruskanen, Rustokka ja Värike, ehkä myös Lohike. Pilkkuja ja laikkuja kantoivat tuntomerkkeinään Peilike, Ristike ja Pilkanen.

Kaksikymmentä vuotta myöhemmin vuonna 1864 Solalan Leena-emännällä oli lehmät Herttanen, Voilanen, Omena, Viikuna, Sitruuna, Mansike, Punike, Kaunike, Juttike, Tanstokka, Heluna, Ruskanen, Peilike ja Tähtike.

Samaan aikaan Längelmäveden toisella puolella Viuhkolan Mattilassa oli lehmät nimeltään Tokka, Tuorike, Leikuna, Ilona, Viikuna, Heluna, Kailanen ja Nättinen. Voi huomata, että monet edellisten vuosikymmenten nimet toistuvat. Uusi nimi Voilanen kuvannee toiveita arvokkaan voin tuotannosta. Uusia nimiä ovat myös Ilona, Tuorike, Heluna ja Juttike sekä kaukaisten maiden hedelmien mukaan nimetyt Sitruuna ja Viikuna.

Hämäläisemänniltä ei puuttunut huumorintajua ja kekseliäisyyttä lehmiä nimetessään. Nimeämisessä näkyy perinteitä, nimet siirtyivät vuosikymmeniä lehmältä toiselle. Uuttakin keksittiin, ja pääte -na näyttää yleistyneen. Kaunein nimi oli Solalan Anna-emännän lehmällä, joka oli Kirjakukka. Tuntuu kuin Kirjakukan nimi kertoisi muistoja muinaissuomalaisilta esiäideiltä.

Lähteitä

Lähteinä muutama perukirja Sääksmäen kihlakunnasta vuosilta 1745–1757. mm. Längelmäki Koljonkanta v. 1752. KA:n mikrofilmit ES 3618–3620.

Perukirjoja Längelmäeltä: Solalan talosta vuodelta 1841 kaksi perukirjaa, vuodelta 1864 yksi perukirja, Uuhiniemen Mattilasta 1860 yksi perukirja. JMA.

Lehmien nimeäminen perukirjassa auttoi erottamaan hinnaltaan eriarvoiset lehmät, mikä oli tarpeen esim. perintöä jaettaessa. Myöhempien aikojen perukirjoissa lehmiä ei eroteltu nimeltään, mainittiin vain lukumäärä.

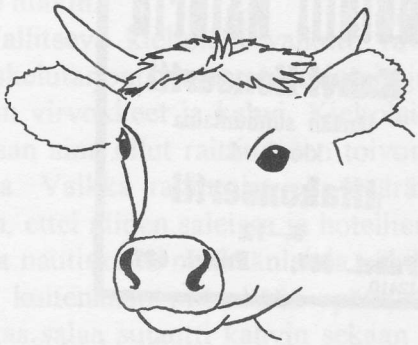

Emma-Emilia Wälimäki

Hotelli Astorian tarina

Kun hovimestari Theodor Berglund talvella 1928 suunnitteli oman hotelli-ravintolansa perustamista, ei ajankohta ainakaan olisi voinut olla suotuisampi.

Kaksikymmentäluku oli lähestymässä loppuaan ja Tampere oli jälleenrakennettu taisteluiden ja hävityksen keväästä 1918. Kaupunki eli vaurauden ja kasvun kukoistavaa aikaa. Teollisuus laajensi ja menestyi. Kauppa oli voimissaan ja monipuolistui. Kaikkinainen rakentaminen täytti kaupungin keskustan ja laitaalueet. Tampereen asukasluku oli voimakkaassa nousussa, kun kaupunkiin saapui kasvavan teollisuuden ja kaupan tarvitsemaa työvoimaa. Raha kiersi ja liikkui ja loi taloudellista hyvinvointia.

Tämä kaikkinainen vauraus lisäsi myös ihmisten vapaa-ajanviettomahdollisuuksia. Kun huvittelu lisääntyi, avattiin kieltolaista huolimatta uusia ravintoloita ja hotelleja. Ajankohta oli siis mitä parhain Theodor Berglundin moninaisille suunnitelmille.

Ilmoitus Tampereen Sanomissa 25.11.1928.

Suunnitelmista toteutukseen

Theodor Berglund ryhtyi toteuttamaan suunnitelmiaan, ja Onkiniemen Ravintola Osakeyhtiön perustava yhtiökokous pidettiin Tampereella maaliskuun 14. päivänä 1928. Berglund sai hankkeeseensa yhtiökumppaneiksi pienellä osakemäärällä helsinkiläisen liikemiehen Gustaf Svenssonin ja tamperelaisen varatuomarin Oiva Sohlbergin.

Hotellin alkuvalmistelut viivästyivät kuitenkin syksyyn. Saatuaan osakeyhtiönsä merkityksi kaupparekisteriin ja asianmukaisen luvan ravintolalleen, Berglund avasi keväällä idyllisen kesäravintolan Tammerfors Ångbrännerin (Tampereen Höyrypolttimo Oy:n) omistamaan kauniiseen Onkiniemen huvilaan. Berglundilla oli tulevan hotellihankkeensa ohella tarkoitus jatkaa myös kesäravintolan pitämistä, mutta syystä ja toisesta se ei koskaan toteutunut. Niinpä kesäravintola viihdytti asiakkaita vain kesän 1928 ja Berglund ryhtyi toteuttamaan suunnitelmaansa hotellin perustamisesta kaupungin keskustaan. Hän anoi lupaa 1. luokan hotelli- ja ravintolaliikkeen pitämiseen, mikä myönnettiin lokakuussa 1928.

Hotelli Astoria

Hotelli Astorian avajaisia vietettiin marraskuun 1. päivänä 1928. Berglund oli vuokrannut Tammerfors Ångbrännerin omistamasta Kauppakatu 16:sta toisen ja kolmannen kerroksen ja sai näin tyylikkäälle hotellilleen ja sen ravintolalle

Hotelli Astoria sijaitsi nykyisen Hämeenpuiston ja Kauppakadun kulmassa.
Piirros: Emma-Emilia Wälimäki.

arvokkaat ja hienostuneet tilat. Kauppakatu 16:n kulmatalo Kauppakadun ja silloisen Itäisen puistokadun (nykyisen Hämeenpuiston) kulmassa oli kaupunginarkkitehti F. L. Caloniuksen ehdottomasti kauneimpia ja arvokkaimpia saavutuksia hienoisine barokkipiirteineen.

Hotellin sisäänkäynti oli Kauppakadun puolella, rakennuksen keskivaiheilla. Tummapuisten pariovien molemmin puolin loistivat valolyhdyt. Hotellin ja sen ravintolan tyylikkääseen sisustukseen kuuluivat olennaisena osana kattokruunut ja ravintolasalissa pöydillä tunnelmaa luovat pöytälamput.

Ravintolassa tarjoiltiin aamiainen seisovine voileipäpöytineen aamukymmenestä kahteen iltapäivällä. Päivällinen oli saatavilla kello kahdesta iltaseitsemään ja hieno illallinen iltakahdeksasta puoleenyöhön.

Ravintolan musiikkinurkkauksen vakiokalustukseen kuuluivat piano ja kaappigramofoni, jolla asiakkaita viihdytettiin joskus, kun orkesteri ei esiintynyt. Marraskuun 20. päivästä lähtien musiikkipuolesta huolehti talon oma Astoria Konsertti-Trio. Sunnuntaisin ja melkein jokaisena arkipäivänä kuultiin ajan tavan mukaan iltapäivällä kello kahden ja neljän välillä Kahvi-Konsertti. Nämä pikkukonsertit vetivät hyvin asiakkaita niin Astoriassa kuin muissakin ravintoloissa. Soittoa kävivät kuuntelemassa etupäässä taiteilijat, näyttelijät sekä liikkeitten apulaiset ja konttoristit, jotka järjestivät päivällistuntinsa tähän aikaan ja tulivat juomaan kahvikupposensa ja nauttimaan leivoksensa.

Illallisaikaa iltakahdeksasta puoleenyöhön Astoria Konsertti-Trio esitti iltakonsertteja. Päinvastoin kuin monissa muissa ravintoloissa, Astoriassa ei illalliskonserttien aikaan ollut lainkaan tanssia. Myös iltaisin istuttiin viihtymässä illallisen jälkeen kahvin ääressä, jopa koko iltakin.

Vallitseva kieltolaki vaikutti ravintoloiden anniskelutarjontaan ja suosituimpia juomia olivatkin virvokkeet ja kahvi. Kieltolailla ei kuitenkaan aina ollut raittiusväen toivomia vaikutuksia. Vaikka ravintolat oli määrätty valvomaan, ettei niiden saleissa ja hotellien huoneistoissa nautiskeltu minkäänlaisia väkihuomia, ei ollut kuitenkaan mitenkään epätavallista, että asiakas salaa sujautti kahvin sekaan terästystä, minkä hän oli tuonut mukanaan taskumatissa.

Ja hyvin nopeasti levisi tieto ihmisten keskuuteen niistä paikoista, joissa hovimestarilta saattoi tilata erityishintaan virvokkeen, joka tuoksahti hieman väkevämmälle.

Kieltolaki rasittikin suuressa määrin niitä ravintoloita, joissa omistaja kieltäytyi toimimasta salakapakoitsijana tai joissa hän yritti estää asiakkaita terästämästä salaa juomaansa. Tällaiset ravintolat menettivät asiakkaansa suopeammille ravintoloille.

Maailmanlaajuisen laman aika

Suomessa hiljalleen alkava lama, rakennustoiminnan hiljentyminen ja teollisuuden vaikeudet, työviikkojen lyhentäminen ja irtisanomiset vähensivät luonnollisesti ihmisten huvittelunhalua. Taloudellisen tilanteen heikkeneminen vaikutti Astorian ja muiden ravintoloiden ja hotellien käyttäjämääriin. Kun New Yorkin pörssi romahti 25. lokakuuta 1929, ei mikään enää pystynyt estämään maailmanlaajuisen laman ja sen seurausten aaltoa.

Monien muiden yritysten tavoin Theodor Berglundin lupaavasti alkanut Hotelli Astoria ajautui taloudellisiin vaikeuksiin. Konkurssihuutokaupan jälkeen se siirtyi Tampereella 12. toukokuuta 1930 perustetun Emmy Peltonen ja K:it -nimisen kommandiittiyhtiön omistukseen. Yhtiön ja Hotelli Astorian johtajana tuli toimimaan Emmy Peltonen, joka ennen hotelli- ja ravintolayrittäjäksi ryhtymistään oli toiminut konttoristina. Äänettöminä yhtiömiehinä sijoitusosuudellaan yhtiössä olivat neiti Fanny Hjelmroos ja rouva Dagmar Cecilia Jansson.

Uuden omistajan aika

Hotelli Astoria jatkoi toimintaansa uuden omistajansa komennuksessa. Tunnelma kuitenkin muuttui Berglundin ajasta. Iltapäivien tunnelmalliset kahvikonsertit jäivät vähemmälle ja katosivat lopulta kokonaan. Hotellin ravintolassa vietettiin "Hotelli Astorian musiikki- ja tanssi-iltoja" keskiviikkoisin, lauantaisin ja sunnuntaisin klo 20.30–0.30. Koska Astoria Konsertti-Trio oli poistunut Berglundin ajan päätyttyä, sesongin ajaksi palkattiin vierailevia esiintyjiä. Näinä vuosina Hotelli Astorian ravintolassa esiintyi mm. Branderin perhetrio, jonka muodostivat kapellimestari Uno Brander (viulu), hänen poikansa Paul Brander (haitari ja rummut) sekä hänen tyttärensä Lilja Brander (piano).

Astorian tanssi-illoista tuli yleisön keskuudessa varsin suosittuja. Hiljaisen kesäkauden pitkästyttämät huvittelijat odottivat aina ravintolakauden alkua, varsinkin sen jälkeen kun kansa sai mitä pyysi ja kieltolaki poistettiin vuonna 1932. Syyskauden avaus tapahtui yleensä syyskuun alussa. Ravintoloissa pidettin erilaisia syyskauden avajaistanssiaisia.

Emmy Peltosen aikana Hotelli Astorian ravintolahuoneistoa vuokrattiin myös yksityisiin illanviettoihin sekä yksityishuoneita pienille seurueille. Hotellin puolella vuokrattiin ns. näyttelyhuoneita liikemiehille ja edustajille kokouksia varten.

Astorian viimeiset vaiheet

Vaikka lamakausi alkoikin hellittää otettaan ja teollisuus elpyä, Hotelli Astoria alkoi ajautua taloudellisiin vaikeuksiin toisen kerran historiansa aikana. On mahdotonta tietää, mitkä kaikki seikat loppujen lopuksi vaikuttivat taloudellisen tilanteen heikentymiseen. Osasyynä ehkä saattoi olla Emmy Peltosen elämänkumppanin, insinööri Eino Bergiuksen, laman aikana menettämä omaisuus ja Tammerfors Ångbrännerin omistuksessa olleen Kauppakatu 16:n pakkohuutokauppa syksyllä 1931. Talo joutui tuolloin Hämeenkyrön Säästöpankin omistukseen, mutta Emmy Peltonen jatkoi Hotelli Astorian pitämistä uuden omistajan vuokralaisena. Vielä loka-marraskuussa 1933 Astoriassa vietettiin keskiviikkoisin, lauantaisin ja sunnuntaisin perinteeksi tulleita musiikki- ja tanssi-iltoja, ja ravintola oli suljettunakin yksityistilaisuuksien vuoksi.

Hotelli Astoria toimi vuoden 1933 loppuun, jolloin se suljettiin lopullisesti. Hotellin kaunis irtaimisto huutokaupattiin 12.–13. ja 27. tammikuuta 1934.

Lähteet

Tampereen kaupungin maistraatin arkisto
Tampereen kaupungin maistraatin kauppa- ja yhdistysrekisteri
Tampereen kaupunginarkisto
Tampereen Sanomat
Aamulehti
Tammerkoski v. 1962 ja 1995
Jari Korkki – Jari Niemelä: Holipompelia. Tampere 1992.

Onko sinulla valokuvia Hotelli Astorian sisätiloista tai muuta tietoa hotelli-ravintolan toiminnasta? Onko perheesi juhlia vietetty Hotelli Astoriassa? Onko sukulaisesi ollut siellä töissä? Kerro tietosi Emma-Emilia Wälimäelle; yhteystiedot saat seuran sihteeriltä, puh. (03) 343 2004.

ETSINTÄKUULUTUS

Vesilahdella syntynyt Abraham Andersinpoika

Etsin tietoa isoäitini isoisästä, Abraham Andersinpojasta, joka käytti myöhemmin sukunimeä Järvenpää. Nokian rippikirjojen mukaan hän asui Pirkkalassa ja oli Walkilan talon Järvenpään torpparina. Hän oli Sorkkalan ruodun kuudennusmies. Rippikirjan mukaan Abraham Andersinpoika oli syntynyt Vesilahdella 7.6.1806. Hän oli kaksi kertaa naimisissa ja hänellä oli lapsia yhteensä 17. Abraham Järvenpää kuoli 20.2.1888.

Abraham Andersinpoikaa en ole löytänyt Vesilahden kastetuista, enkä muutakaan tietoa hänen vanhemmistaan. Onkohan joku muu etsinyt ja löytänyt?

Kirsti Peill
puh. 0500 911 575
peill@koti.soon.fi

ETSINTÄKUULUTUS

Kellosalmen sisarukset

Tampereelta muuttivat Yhdysvaltoihin Kellosalmen sisarukset, Kustaa (s. 1879) vuonna 1909 ja Ida (s. 1882) vuonna 1922. Idan tiedoista Ellis Islandin luetteloista näkyy, että ainakin Kustaa asui tuolloin Conneautissa Ohiossa. Olen yrittänyt jäljittää heitä USA:sta sikäläisen sukututkijan avustuksella, mutta turhaan. Heitä ei löydy mistään paikallisista luetteloista. Niinpä pidän mahdollisena, että he ovat palanneet Suomeen tai siirtyneet Venäjälle, jossa asusti heidän veljensä Felix.

Tiedustelenkin nyt, onko kenelläkään teistä Orpanan lukijoista mitään tietoa heistä. Myös muut Tampereen seudun Kellosalmet kiinnostavat, sillä he voivat olla samaa, Orivedeltä peräisin olevaa sukua. Sukunimi tosin tuli käyttöön vasta 1900-luvun alussa.

Leila Niemenmaa
puh. (08) 228 699
leila.niemenmaa@mbnet.fi

Tiina Miettinen

Kolmiodraama vuodelta 1784

Eli miten löysin tuomiokirjasta isän aviottomalle lapselle

Tutkiessani patrilineaarisesti äitini isän sukua, eteeni tuli ongelma. Janakkalan syntyneiden luettelosta avautui eteeni seuraava tieto: "*1784 21.3. Hapaniemi Alastalo, Maria Eriksdotter Gustaf oä*". Esi-isäni Kustaa oli siis syntynyt aviottomana ja isää pappi ei ollut merkinnyt muistiin. Tuttu tilanne lähes kaikille sukututkijoille. Mikä neuvoksi? Eikö äitini sukua isän puolelta pääsisi kuin vain vuoteen 1784?

Ainoa mahdollisuus yrittää etsiä isää Kustaalle olivat tuomiokirjat. Arkistossa avulias virkailija varoitti, ettei kannattanut toivoa liikoja. Aviottomien lasten isät löytyvät kuulemma vain äärimmäisen harvoin käräjäkirjoista. Päätin silti yrittää, ja se kannatti. Sekä Kustaan syntymä että sitä edeltäneet tapahtumat selvisivät. Kyse ei yllättäen ollutkaan tavanomaisesta salavuoteusoikeudenkäynnistä, vaan taustalta löytyi kokonainen kolmiodraama.

Janakkalan syyskäräjät 1784

"Piika Beata Antintytär Hämeenlinnasta esittää, että kihlakunnanoikeus ratkaisisi asian, jossa Kustaa Juhonpoika Torholan kylästä, Hausjärven kappelista, oli lupautunut hänen aviomiehekseen sekä luvannut vihityttää itsensä Beatan kanssa mikä on sama kuin avioliittolupaus. Se tarkoittaa ettei heitä enää voisi toisistaan erottaa. Kuitenkin oli Kustaa sittemmin palveluksensa aikana Haapaniemessä ollut luvattomassa sukupuoliyhteydessä piika Maria Erkintyttären kanssa ollessaan tällöin yhdistettynä Beata Antintyttäreen. Tällaista rikosta ei voida Kustaa Juhonpojalle suoda anteeksi. Joten Beata (joka on halukas saamaan eron Kustaan kanssa tehdystä avioliittopäätöksestä) suostui, että Kustaa Juhonpoika kutsutaan sisään, ja tämä samalla anoi, että myös häntä kuultaisiin.

"Kustaa Juhonpoika myöntää, että sen jälkeen kun hän oli tullut Beata Antintyttäreen vahvistetulla avioliittolupauksella liitetyksi, hän oli ollut yhteydessä Haapaniemessä piika Maria Erkintyttären kanssa, jonka seurauksena tämä oli tullut raskaaksi ja maaliskuussa synnyttänyt poikalapsen. Maria Erkintyttäreltä ei voitu asiasta tiedustella, koska hän ei ollut läsnä. Siksi Beata Antintytär antoi tiedoksi, että Janakkalan pitäjän kirkkoherra, kunnianarvoisa ja hyvintunnettu herra Carl Fontenius oli antanut selvityksen, että Maria Erkintytär oli kuluvan vuoden maaliskuun kahdentenakymmenentenä ensimmäisenä päivänä synnyttänyt poikalapsen, joka oli kummien ilmoituksen perusteella kastettu Kustaaksi ja että isä oli heidän sanomansa mukaan todennäköisesti renki Kustaa Juhonpoika.

"Beata Antintyttären mukaan asia on perusteellisesti selvitettävä ja hoidettava sen tähden, että hän voi kokonaan ja ilman syyllisyyttä vapautua Kustaa Juhonpojan kanssa solmitusta avioliittolupauksesta. Mutta Haapaniemen kylä, jossa valituksen alainen rikos on tapahtunut, kuuluu Lopen pitäjän käräjäkuntaan, joten oikeusjuttu luovutetaan sinne.

"Päätös: Koska Haapaniemen kylä, jossa Kustaa Juhonpojan ja Maria Erkintyttären valituksenalainen rikos tapahtui, on Lopen käräjäkunnan alueella, siirtyy tapaus käsiteltäväksi Lopen pitäjän käräjille. Näin ollen oikeus ei anna lausuntoa, voiko Beata Antintytär sanoutua irti avioliitosta Kustaa Juhonpojan kanssa. Ilman lopputulosta oikeusjuttu siirtyy Lopen kä-

räjäkunnan käräjille. Käräjät, joissa Beata Antintyttären ja Kustaa Juhonpojan velvollisuus on olla läsnä keskeneräisessä jutussa, ovat seuraavan vuoden talvikäräjät, mikä täten allekirjoituksella vahvistetaan. Oikeus ryhtyy toimenpiteisiin Maria Erkintyttären kutsumiseksi paikalle, minkä viranomaiset kutsutuille tiedoksi antavat."

Tuomiokirjasta korvaamaton apu

Kyseessä oli siis tilanne, jossa Kustaa Juhonpoika ja Beata Antintytär olivat vasta tehneet päätöksen avioitua. Kustaa oli kuitenkin pettänyt kihlattunsa Beatan ja saattanut raskaaksi palveluspaikassaan Haapaniemen Alastalossa Maria Erkintyttären. Arkistossa avautui perin inhimillinen tarina ihmiselämästä. Vuoden 1734 laki katsoi avioliittolupauksen olevan niin sitova, että sen purkua oli haettava maallisen oikeusistuimen edessä. Eron sai esimerkiksi silloin, jos toinen oli ollut salaa uskoton. Kustaan ja Beatan tapauksessa uskottomuus oli todistettavissa, koska Maria synnytti Kustaalle aviottoman pojan.

Käräjäpöytäkirjoista voi siis paljastua aviottoman lapsen isä 1700-luvulla. Jokainen aviottoman lapsen synnyttänyt nainen päätyi tuolloin käräjille, vaikka ei olisikaan vaatinut elatusta lapselleen. Tosin nainen ei välttämättä kertonut siellä lapsensa isännimeä tai sitä ei kirjattu muistiin. Oman esi-isäni tapauksessa aviottoman Kustaan isä itsekin myönsi isyytensä, mikä on tietysti sukututkimuksen kannalta tärkeää. Hän ei yritänytkään kieltää isyyttään niin kuin usein tapahtui. Miehen saaminen vastuuseen oli yleensä vaikeaa ja kävi yhä vaikeammaksi tultaessa 1800-luvulle.

Suku sai uuden kantaisän

Kustaa Juhonpojan isyyteen viittaa jo sekin, että avioton Kustaa Marianpoika omaksui aikuisena nimekseen Kustaa Kustaanpoika. Hänet siis kastettiin isänsä kaimaksi. Rippikirjasta isä Kustaa Juhonpoika löytyi renkinä Haapaniemen Alastalossa vuonna 1783, ja hänet on merkitty muuttaneeksi Torholaan. Lisäksi aviottoman Kustaan yhtenä kummina oli äiti Marian sisar Riitta Erkintytär, jonka voi olettaa tienneen, kuka oli hänen sisarensa aviottoman lapsen isä. Rippikirjan tiedot siis täydentävät hyvin käräjiltä saatuja tietoja. Ne eivät ole keskenään ristiriidassa. Voin taas jatkaa vuosia kesken ollutta sukututkimusta. Silti Lopen käräjäkirja on ehdottomasti käytävä läpi, sillä Maria Erkintytärtä ei vielä kuultu Janakkalan käräjillä.

Esivanhempani Kustaa Juhonpoika ja Maria Erkintytär eivät koskaan solmineet keskenään avioliittoa. Maria Erkintytär avioitui Janakkalassa vuonna 1791 Sven Ollinpojan kanssa, josta tuli kotivävy Haapaniemen Alastaloon. Aviottomana syntynyt Kustaa Kustaanpoika kasvoi aikuiseksi äitinsä ja isäpuolensa perheessä. Vuonna 1804 perhe muutti Lopelle. Siellä Kustaa Kustaanpoika avioitui ja päätyi sahanasettajaksi Lopen Pilpalan sahalle. Kielletyn suhteen hedelmänä syntynyt avioton Kustaa oli tähän asti Lopen ja Hauhon seuduille levittäytyvän Zetterman-suvun vanhin kantaisä. Nyt tutkimus voi kuitenkin jatkua Kustaan esiisiin myös isän puolelta. Mitä kaikkea mahtaakaan vielä paljastua...

Johanna Kurela

Miksi nuoret eivät löydä sukututkimusseuroja?

Historiaa ja sukututkimusta harrastavat nuoret eivät näytä omin päin löytävän seuraamme. Moni nuori sukututkija selvittelee juuriaan internetiin vietyjen historiakirjojen, HisKin, avulla ja seuraa mm. Suomen Sukututkimusseuran keskustelupalstaa. He eivät useinkaan ole käyneet sukututkimuksen peruskursseja eikä heillä siis ole tietoa tämän harrastuksen perusvaatimuksista. He eivät ymmärrä, että pelkkää HisKiä käyttämällä voi joutua hyvin herkästi hakoteille. Vääriä jälkiähän voi seurata helposti, vaikka käyttäisi rippikirjojakin lähteenään.

Muistakaa, että voitte aina ottaa esitelmätilaisuuksiin mukaanne aiheesta kiinnostuneita ystäviänne. Pyytäkää joskus mukaanne nuoret historianystävänne!

Eino Koskinen

SYYSRETKI 28.09.2002

Kylmäkoski, Akaa ja Sääksmäki

SUKUTUTKIJAT RETKELLÄ

Lähtöaamu oli kolea, mutta taivas oli sees ja aurinko paistoi luoden hyvän lähtötunnelman. Lähtö tapahtui totuttuun tapaan klo 8 Keskustorilta Vanhan kirkon edestä. Bussi oli viimeistä sijaa myöten täynnä.

Ensiksi suuntasimme matkan Lempäälän Kuokkalan museoraitille, jossa Lempäälän kunta ja Lempäälä-seura ylläpitävät yhtenäistä aluetta, johon kuuluu viisi erillistä museota. Museoalue käsitti kauppamuseon, parturi- ja kampaamomuseon, pajamuseon, suutarinmuseon sekä sotaveteraanien perinnekamarin. Oppaanamme toimi Carita Koota.

Museoista syntyi ensimmäisenä kauppamuseo. Nykyisen museorakennuksen rakensi kauppias Kuisma Kuismin kauppapuodikseen 1902–1903. Hän ei harjoittanut kauppaa kovin pitkään. Vuonna 1913 kauppiaaksi tuli Aleksanteri Eskola, joka pitikin kauppaa peräti 60 vuotta.

Kauppa oli todella sen ajan supermarketti, sillä sieltä sai ostettua miltei mitä tahansa sen ajan tarpeisiin sopivia tavaroita. Oli lyhyttavaraa, nappeja, neuloja ja lankoja, oli elintarvikkeita maidoista juustoihin, voihin ja kananmuniin. Kaupasta löytyi myös lapiot, piikkilangat, saappaat, pesuaineet, kankaita sekä tietenkin lapsille makeisia. Mielenkiintoinen kokoelma vanhoja tavaroita, joista mainittakoon myös sota-ajan erilaiset korvikeaineet.

Pajamuseo oli K. A. Koskisen vuonna 1900 rakentama ajokaluverstas, jossa oli kaikki tarpeelliset sekä metallin että puun työstöön tarvittavat koneet ja laitteet. Näistä mainittakoon ahjo palkeineen, alasimet, sorvi, erilaiset leikkurit ja tietenkin suuri joukko työkaluja. Puutyöverstaasta löytyi höyläpenkit, puusorvi kuin myös rattaanpyörien kokoamislaite.

Parturi- ja kampaamomuseossa oli vanha föönauslaite, jolla voitiin käsitellä samanaikaisesti kahta asiakasta. Kampaamon puolella oli sähkökäyttöinen permanenttikone, joka minusta muistutti epäilyttävästi sähkötuolia. Laite oli vuodelta 1930.

Suutarimuseossa oli suutarin tarvitsemat välineet. Soteveteraanien museossa oli mielenkiintoisia valokuvia sota-ajasta sekä melkoinen joukko aseita.

Kylmäkosken kolme kirkkoa

Seuraava kohteemme oli Kylmäkoski, joskin matkan varrella poikkesimme Pirkanhovissa kahvilla. Kylmäkoskella oli meillä oppaana Reino Paavola, joka kertoi mielenkiintoisesti Kylmäkosken historiaan liittyvistä asioista. Kunta on itsenäistynyt Akaasta 1695, mutta seudulla on ollut asutusta Tarpianjoen varrella jo tuhansia vuosia.

Toijalasta lähti ns. taivallustie Kylmäkosken kautta Pohjanlahden rannikolle Rauman tai Porin tienoille. Ensimmäinen kirjallinen maininta Kylmäkoskesta on vuodelta 1340. Pitäjässä on ollut kaikkiaan kolme kirkkoa. Ensimmäinen valmistui vuonna 1666, joskaan siitä ei ole mitään kirjallisia asiakirjoja säilynyt. Se tiedetään, että kirkko oli kahdeksankulmainen. Kirkosta pyritty tekemään alkuperäisen näköinen kuva. Tapuli oli erillisenä. Vuonna 1779 otettiin käyttöön toinen kirkko, joka sijaitsi suunnilleen ensimmäisen kirkon paikalla. Tämän

kirkon kellotapulin paikalla on tällä hetkellä muistokivi.

Vierailimme myös Kylmäkosken Vanhassa Myllyssä. Tämä oli perustettu 1920-luvulla, mutta itse asiassa paikalla on ollut myllytoimintaa jo 1500-luvulla. Nykyinen mylly ei enää jauha viljoja, vaan on se järjestetty yleisöja kokoustiloiksi sekä erilaisten näyttelyjen pitopaikaksi. Myllyssä oli aikoinaan jaettu kaikkia viljalajeja jopa tehty mannanryynejä. Näin kertoi museon nykyinen omistaja Eija Sinda.

Muutama kilometri entisten kirkkojen sijaintipaikasta rakennettiin kolmas kirkko vuonna 1900. Se on tiilikirkko ja on siinä tilaa 420 hengelle. Nykyisen kirkon lähettyville rakennettiin kirkossakävijöiden hevosia varten ns. kirkkotalli. Tämä oli osakeyhtiö, jossa veloitettiin tietty maksu hevosen säilytyksestä kirkonmenojen ajalta.

Kirkon läheisyydessä oli myös leikkuuhuone, jossa tehtiin ruumiinavaus vain yhden kerran kymmenien vuosien aikana.

Kylmäkosken asukasluku on tällä hetkellä 2600 henkeä. Elinkeinorakenteesta mainittakoon, että 16 % kuntalaisista saa elantonsa maa- ja metsätaloudesta, 35 % teollisuudesta ja kaupasta sekä loput palveluista ja muista toiminnoista. Tuöttömyysprosentti on 9 ja tämänhetkinen veroprosentti 18,5.

Mainittakoon, että Kylmäkosken uudessa kirjastossa on sukututkimusnurkka, jossa on tarjolla mikrofilmejä sekä katselulaitteita. Akaan seudun sukututkijain jäsenmäärä on 90. Seuran puheenjohtajana toimii Kylmäkosken kirjaston johtaja Marja-Leena Seppälä.

Kylmäkoskella kävimme myös lounaalla Team Hunter Oy:n hirsiravintolassa, jossa perhe Laukonen tarjosi meille runsaan ja maittavan aterian.

Matka jatkuu Toijalaan

Ruokailun jälkeen bussin nokka käännettiin kohden Toijalaa. Matkan aikana oppaamme Kaija Syrjänen selosti meille tienvarsinäkymien nyky- ja historiantietoja. Toijalaan päästyämme hän piti katsauksen maistraatin toiminnasta.

Toijalan maistraatti on Tampereen maistraatin palveluyksikkö. Maistraatit ovat valtion paikallisia rekisteri- ja yleishallintaviranomaisia. Ne pitävät yllä koko maassa yhtenäistä väestötietojärjestelmää. Maistraatin tehtäviin kuuluu seuraavia palveluita: julkisen kaupanvahvistajan ja -notaarin palvelut, kauppa- ja yhdistysrekisteriasiat, venerekisteri, kotipaikkatiedot, osoitepalvelut, muuttoilmoitukset, kiinteistö- ja rakennustiedot, perunkirjan osakastietojen vahvistaminen sekä holhoustoimi.

Seuraava kohteemme oli Toijalassa sijaitseva Tapettitehdas Pihlgren ja Ritola Oy:n tehdasmuseo. Oppaanamme toimi tehtaan edustaja ekonomi Juhani Yrjönen. Messukierroksella saimme läpileikkauksen siitä, miten tapetteja valmistetaan. Periaate on pitkästi yhteneväinen kirjapainotekniikan kanssa. Jokaiselle kuviovärille tehdään oma kuviotelansa, joka painaa paperiin tai kankaalle halutun kuvion.

Tapetit olivat keskiajalla yleensä nahasta valmistettuja ja tällöin niihin painettiin erilaisia kohokuvioita. Tapettipeperina pitää olla runsaasti puukuituja sisältävä paperi.

Toijalassa on aikoinaan ollut useita tapettitehtaita, mutta nykyisin vain kaksi. Tehdas, jossa vierailimme, oli perustettu 1930-luvun alussa.

Sääksmäen harmaakivikirkko

Päivä olikin vierähtänyt jo melko pitkälle kun siirryimme retkikohteistamme viimeiseen vaiheeseen, eli 1400- ja 1500-luvun taitteessa rakennettuun Sääksmäen harmaakivikirkkoon.

Sääksmäki oli aikoinaan varsin suuri pitäjä, johon kuului Akaa, Kylmäkoski, Pälkäne ja osa Urjalaa. Oppaamme Esko Karisalmi kertoi meille, että pitäjä mainitaan asiakirjoissa ensi kerran vuonna 1340 annetussa paavin pannabullassa, jossa asetettiin kirkonkiroukseen useita pitäjän miehiä, koska kapinoivat kirkkoa vastaan.

Kirkossa oli monia 1300-luvulta peräisin olevia pyhimysveistoksia, jotka jouduttiin luovuttamaan Kansallismuseoon. Kaksi näistä veistoksista on nyttemmin palautettu takaisin kirkkoon. Vuonna 1927 kirkko peruskorjattiin, mutta se paloi kaksi vuotta myöhemmin ja oli uudelleen kunnostettava. Ennen korjausta oli

kirkossa lehterit ja ristikirkon sivulaivat olivat nykyistä pidemmät. Tällöin kirkkoon mahtui 2000 seurakuntalaista. Peruskorjauksen yhteydessä lehterit poistettiin ja sivulaivoja pienennettiin. Vuonna 1933 kirkko vihittiin uudelleen käyttöön. Nykyään sinne mahtuu 660 henkeä.

Peruskorjauksen yhteydessä löydettiin ikkunasyvennyksistä 1500-luvulta peräisin olevia maalauksia, jotka restauroitiin ja jotka ovat nyt siellä nähtävillä.

Vuonna 1990 Sääksmäen seurakunnassa oli 3616 henkilöä.

Paluumatka Tampereella alkoi, ja matkan aikana suoritettiin arpajaisten palkintojen jako. Seuran kassaan kertyi 100 euroa käytettäväksi vuonna 2004 pidettävän Suomen Sukututkimusseuran ja Tampereen seudun sukututkimusseuran yhteisten valtakunnallisten sukututkimuspäivien kuluihin.

Seija Pessi

Talon tyttärien perintöosa

Löysin muutamia vuosia sitten Kansallisarkistosta esivanhempieni perukirjan vuodelta 1752. Käsiala oli minulle tottumattomana lukijana vaikeaa ja vasta kun seuramme jäsen Marja Lintula auttoi "outojen" kirjaimien lukemisessa, olen voinut tarkemmin paneutua perukirjan sisältöön. Kiitos Marja Lintulalle avusta.

Perukirjasta selviää, että esivanhempani Krister Klemetinpoika ja Maria Eliaantytär Längelmäeltä olivat ostaneet Solalan talon isonvihan loppuvuosina 1718. Kristerillä ja Marialla oli kaksi poikaa ja kolme tytärtä.

Perheen äiti Maria Eliaantytär kuoli pikkuvihan aikaan 1743, mutta perunkirjoitus tehtiin vuosia myöhemmin 1752. Vanha isäntä halusi ilmeisesti luovuttaa talon pojilleen ja sen tähden hänen oli tehtävä perunkirjoitus ja perinnönjako, josta oli selvitys perukirjan lopussa. Asiakirjan tietoja aikaisemmin etsimiini henkilötietoihin liittämällä olen voinut paneutua talon tyttärien kohtaloon.

Myötäjäiset paikkakunnan tavan mukaan

Solalan tyttäristä Maria ja Kirsti olivat menneet naimisiin ennen äidin kuolemaa. Heille oli laitettu paikkakunnan tapojen mukaiset myötäjäiset.

Maria Kristerintytär oli mennyt naimisiin Hakosalmen Talolan isännän Elias Yrjönpojan kanssa 1738. Myötäjäisiksi Marialle oli tehty kapiokirstu, jonka arveltiin olevan 7 taalarin arvoinen. Vaatetavaraa hän sai punaisen hameen ja mustan röijyn. Ilmeisesti ne oli ommeltu tehdaskutoisesta verasta, koska ne olivat melko kalliit; hame 30 ja röijy 15 taalaria. Talon paras lehmäkin maksoi vain 18 taalaria. Marian musta damastikankainen päähine oli maksanut 6 taalaria. Myötäjäisiin kuului myös pari villakankaasta valmistettua sänkytäkkiä, arvoltaan 12 ja 8 taalaria, ja lampaannahkaiset vällyt, 8 taalaria, sekä kaksi pientä tyynyä, 3 taalaria. Maria vei Hakosalmeen myös lehmän, joka oli vain 12 taalarin arvoinen, kutun ja viisi lammasta. Avioliitossa Marialle ehti syntyä

kolme lasta, ennen kuin hän kuoli vuonna 1745 vain 29-vuotiaana.

Solalan toinen tytär Kirsti Kristerintytär naitettiin 1741 läheiseen Raskullan torppaan, joka kuului Koppalan rustholliin. Aviomies oli Juho Antinpoika. Kirstikin sai kapiokirstun, hameen ja röijyn. Röijy oli mustaa verkaa ja yhtä kallis kuin vanhemman sisaruksen, mutta hame oli halvempi; se oli vihreää prässättyä sarkaa ja vain viiden taalarin arvoinen. Hyvitykseksi Kirsti sai vanhan 1½ taalarin arvoisen verkaröijyn. Myös Kirsti sai lampaannahkaiset vällyt ja kaksi arvokasta villakankaista täkkiä, lisäksi kolmannen kuluneen ja halvan täkin. Torppaan annettiin myötäjäisiksi viisi lammasta, muttei lehmää eikä kuttua kuten Maria sisarelle. – Olikohan Kirsti nurisematta tyytynyt osaansa, kun hänen myötäjäisensä olivat vähäisemmät kuin vanhemman sisaren? Ehkä Solalan talo oli köyhtynyt tai torppaan ei haluttu antaa niin suuria myötäjäisiä. Kirsi kuoli lapsivuoteeseen 1746 ja häneltä jäi kaksi poikaa orvoiksi.

Solalan nuorin tytär Sohvi Kristerintytär oli äitinsä kuollessa vasta 17-vuotias. Isä varusti hänellekin kapioita. Sohvi sai vanhan punaisen verkahameen, lieneekö äidin peruja. Mutta röijy tehtiin mustasta verasta ja se oli vallan 18 taalarin arvoinen. Sohvin kapiokirstukin lienee ollut vanha, koska se oli vain 3½ taalarin arvoinen. Kirstuun oli valmistettu villakankainen sänkytäkki ja vällyt sekä pari pientä tyynyä. Sohvilla oli jo kolme omaa lammasta ja pieni karitsa, kun perintöä arvioitiin.

Myötäjäisiksi annettuja tavaroita pidettiin tyttärien perintönä, mutta ilmeisesti heillä oli lisäksi muita vaatteita, itse kudottuja sarkahameita, röijyjä, pellavapaitoja ja huiveja, jotka olivat heidän "omaa omaisuuttaan".

Myötäjäiset perunkirjoituksessa

Solalan vanhaisäntä kutsui kirjurin ja lautamiehet perunkirjoitukseen helmikuussa 1752. Siinä arvioitiin talon kiinteistö ja irtaimistosta kupari-, rauta- ja puuesineet, eläimet, valjaat, vilja ja kalastusvälineet. Irtaimistoon kuuluvaksi ei merkitty vaatetavaraa. Sitä vastoin tyttärien aikaisemmin saamat myötäjäiset arvioitiin ja otettiin huomioon. Ne sisältyivät heidän vanhempiensa irtaimeen omaisuuteen, vaikka myötäjäiset oli jo viety talosta pois. Nykykäsitteiden mukaan ne olivat ennakkoperintöä.

Jokaisen tyttären myötäjäisten arvo laskettiin erikseen. Vanhin tytär Maria oli saanut runsaimmat myötäjäiset mennessään Hakosalmen taloon, hänellä oli irtaimistoa 111 taalarin arvosta. Kirsti oli saanut Raskullan torppaan 68 taalarin ja 24 äyrin arvosta myötäjäistavaraa. Kotona asuvalla Sohvilla oli koottuna 59 taalarin ja 24 äyrin omaisuus.

Tarkkaa perinnönjakoa

Kun irtain omaisuus perunkirjoituksessa oli laskettu yhteen, vähennetty velat ja muut lyhennykset, loppusumma jaettiin perintönä. Irtaimiston loppusumma oli vähäinen ja vanhalle isälle kuului kaksi kolmasosaa vaimonsa omaisuudesta, mutta hän ei ottanut siitä niin paljoa. Vaarille jäi lehmä, pukki, sika, ruista tynnyrillinen, haukiverkko ja kirves. Loppu jaettiin lasten kesken. Pojat saivat enemmän kuin tyttäret, sillä siihen aikaan tyttären osuus oli puolet perheen pojan saamasta perinnöstä. Kumpikin poika sai irtaimistoa 105 taalarin ja 28 äyrin arvosta. Pojille jaettiin talon aurat, rautaesineet, puutavarat ja eläimet, mutta heidän vastuulleen laskettiin myös talon velkoja. Kaikesta tehtiin tarkat laskelmat.

Jokaisen tyttären kuului saada irtaimistoa 52 taalarin 30 äyrin arvosta, mikä ei ollut kovinkaan paljon. Koska tyttärien myötäjäiset olivat olleet suuremmat kuin irtaimesta omaisuudesta perittävä osuus laskettiin, mitä heidän pitää maksaa takaisin veljilleen. Asia tuntui minusta kummalliselta, mutta Eino Jutikkala kertoo tällaisesta käytännöstä kirjassaan Talonpojan historia.

Vielä oudommalta asia tuntuu, kun tiedettiin, että talosta naidut tyttäret, Maria ja Kirsti, olivat jo kuolleet ja maksajia olisivat olleet heidän lapsensa. Näin hassusti asiat eivät kuitenkaan olleet, sillä lopuksi jaettiin myös kiinteä omaisuus, josta tuli osuus tyttärien lapsillekin.

Talo oli arvioitu 500 taalarin arvoiseksi ja tyttärien perimisoikeuden mukaan laskien (puolet pojan perinnöstä) jokaisen tyttären osuus kiinteistöstä oli 71 taalaria 13 5/4 äyriä.

Käytännössä ilmeisesti Sohvi-tytär sekä Marian ja Kirstin lapset saivat lopun, kun kiinteän omaisuuden perintöosasta vähennettiin tyttärien myötäjäisissä "liikaa" saama. Talo ja maat jaettiin poikien. kesken. Vanha isäntä halusi luovuttaa sen pojilleen, kunhan pojat pitävät hänestä ja hänen eläimistään huolta kuolinpäivään asti ja maksavat sisarelleen ja sisarvainajien lapsille heille kuuluvan perintöosan.

Mietteitä tyttärien osasta

Mietiskelin perukirjaa tutkiessani, kuinka oikeudenmukaisesti tyttäriä kohdeltiin. Heille laskettiin osuus sekä irtaimiston että kiinteistön perinnöstä sen ajan säädösten mukaan. Mutta talo ja maa arvioitiin vain 500 taalarin arvoiseksi. Nykyisen ajatustavan mukaan se oli aika vähän, koska talossa ollut pieni irtaimistokin oli arvokkaampi. Koska talo halottiin poikien kesken, maan arvioiminen näin halvaksi suosi siis poikia. Kuitenkin näyttää siltä, ettei siihen aikaan maata pidetty kovin arvokkaana, sillä myös isohko naapuritalo, Hirtolahti oli perukirjan mukaan myös 500 taalarin arvoinen.

Irtaimiston arvokin jäi vähäiseksi, ehkä sitä ei paljoa ollutkaan. Perukirjasta puuttuu esimerkiksi reet ja vaatetavara, jota talossa lienee ollut. Tyttärien saamia verkahameita, röijyjä ja kirstuja pidettiin arvokkaina. Uumoilin arvioinnin olleen talon isänniksi jääviä poikia suosivaa. Mutta kun vertasin arviointia muutamaan muuhun saman ajan perukirjaan, totesin, että verkahameet myötäjäisissä olivat 1750-luvulla todella kalliita. Jokaisen myötäjäistavaran arvo myös mietittiin tarkkaan ilmeisesti valmistusaineiden ja kunnon mukaan, pienetkin hinnan erot otettiin huomioon ja esimerkiksi villakankaisille täkeille saatiin erilaisia arvoja.

Tyttärien aviomiehet olivat lastensa edustajina läsnä perunkirjoituksessa ja hyväksyivät laskelmat puumerkeillään vahvistettuna. Ilmeisesti se heidänkin mielestään oli tehty kuten siihen aikaan oli tapana ja riitaa perinnöstä ei ainakaan perukirjan mukaan syntynyt.

Lähteet

Perukirja vuodelta 1752, Längelmäen Koljonkannan talosta Krister Klemetinpojan vaimon Maria Eliaantyttären jälkeen.
Sääksmäen kihlakunnan peru- ja omaisuuden jakokirjat, v. 139 a; mikrofilmi ES 3619.
Monistettu sukukirja: Seija Pessi, Solalan suku lähtöisin Längelmäeltä

Johanna Kurela

Meitä on jo yli 500

Tampereen seudun sukututkimusseura saavutti lokakuussa 2002 erään merkittävän virstanpylvään, kun sen jäsenmäärä ylitti 500 henkeä. Tampereella onkin yksi Suomen suurimmista sukututkimusseuroista.

Seuramme jäsenistön rakenne on muuttumassa. Kun vielä muutama vuosi sitten naisia ja miehiä oli likipitäen yhtä paljon, on nyt jo naisia enemmistö, noin 60 %. Jäsenistö on nuortunut, mikä näyttää yhä jatkuvan, sillä viime aikoina valtaosa uusista jäsenistä on alle 60-vuotiaita. Suuret ikäluokat ovat tulossa "sukututkimusikään", ja muutaman vuoden kuluessa onkin odotettavissa melkoinen sukututkimusbuumi.

Vaikka seuralaisten keski-ikä onkin nuortumassa, ei sukututkimus edelleenkään ole mikään nuorison trendiharrastus. Seuramme nuorin jäsen on 27 vuotta. Vastaavasti vanhin jäsenemme on yli 90-vuotias.

Tulossa oleva sukututkimusharrastuksen lisääntyminen on meidän harrastuksemme kannalta hienoa. Suuret ikäluokat osaavat jo kohtalaisen hyvin ruotsia ja he ovat tottuneita tietokoneenkäyttäjiä. Luvassa onkin siis 5–10 vuoden kuluessa ennätysmäärä uusia sukututkimusjulkaisuja, jotka ovat sekä sisällöltään että ulkoasultaan ansiokkaita.

Panu Korri

Reetta Pekantytär

RUOVEDEN YLI-RUHALAN LAMPUOTISUVUN KANTAÄITI

Reetta Pekantytär oli ensimmäinen, joka tuli morsiamena Ruoveden Ruhalan kylän Yli-Ruhalan taloon ja häntä voidaan siten pitää Yli-Ruhalan lampuotisuvun kantaäitinä. Kun hänen syntymästään on nyt kulunut 320 vuotta ja kuolemastaan 245 vuotta, lienee syytä seurata hänen elämänvaiheitaan sellaisena kuin ne asiakirjoista ilmenevät, ainakin satunnaisena esimerkkinä siitä, mitä sen ajan tavallisen ihmisen elämään saattoi kuulua.

Reetan nuoruusvuodet ja ensimmäinen avioliitto

Reetta on syntynyt Ruoveden Ruhalan kylän Ruhalan talossa, lampuoti Pekka Heikinpojan ja hänen vaimonsa Aune Tuomaantyttären tyttärenä. Äitinsä puolelta hän näin ollen kuuluu Ruhalan kylän asuttaneiden Ruhaisten sukuun[1]. Reetan syntymämerkintää ei näy Ruoveden kastettujen luettelossa, mutta hän on luultavimmin syntynyt vuonna 1682. Hän on tuskin syntynyt ennen 6.4.1681 haudatun[2] samannimisen sisarensa kuolemaa ja viimeinen mahdollinen ajankohta on vuoden 1683 alku, hänet kun mainitaan jo 27.1.1698 päivätyissä henkikirjassa [3].

Reetan äiti, Aune Tuomaantytär kuolee, ja haudataan 25.5.1695 [2]. 8.1.1699 Reetan isä, Pekka Heikinpoika avioituu uudestaan, nyt Aune Luukkaantyttären kanssa Hakolasta [4].

10.6.1701 vihitään Ruovedellä Matti Heikinpoika Nenonen [1, 4] Ruhalasta ja Reetta Pekantytär samasta kylästä (samb by [4], ei Salo by [5]). Vuodesta 1702 alkaen Reetta näkyy Yli-Ruhalan henkikirjassa lampuodin pojan vaimona [6]. 23.2.1702 kastetaan Matti Heikinpojan ja Reetan tytär Maria [7] ja 28.11.1703 heidän poikansa Heikki [7], joka kuitenkin haudataan jo 14.12.1703 [2].

Matti Heikinpoika kuolee vain kolmen vuoden sisällä tästä. Hänet mainitaan henkikirjoissa vielä vuonna 1704 [6], mutta ei enää 1705 [8]. Kuolinmerkintää ei ole löytynyt Ruoveden kirkonkirjoista. On esitetty [9], että hän olisi kuollut sotamiehenä suuressa Pohjan sodassa, mutta toistaiseksi läpikäydyt sotilasasiakirjat eivät tätä vahvista. Asiakirjojen katkelmallisuuden vuoksi tämäkin mahdollisuus on kuitenkin pidettävä auki. Vuosina 1705 ja 1706 Yli-Ruhalan isäntänä on Matti Heikinpojan isä, Heikki Matinpoika, ja Reetta näkyy pojan vaimona [8, 10]. Matti Heikinpojan kuolinaikaa näiden merkintöjen perusteella ei voi määrittää, henkikirjamerkintä vaimosta kun voi yhtä hyvin tarkoittaa leskeä [11] ja toisaalta vielä vuoden 1712 henkikirjassa [6] Reetta mainitaan Heikki Matinpojan pojan vaimona, vaikka hän on avioitunut uudelleen jo vuonna 1707 [4]. Takarajan Matti Heikinpojan kuolemalle asettaa se, ettei Reetta ole voinut solmia uutta avioliittoa ennen vuoden 1686 kirkkolain määräämän, naisille vuoden mittaisen suruajan [12] päättymistä.

Matti Heikinpojan äiti, Maria Heikintytär oli kuollut jo ennen avioliiton solmimista, haudattu 6.1.1689 [2]. Noin vuonna 1692 oli Matti Heikinpojan isä, Heikki Matinpoika Nenonen, avioitunut uudestaan, nyt Kaisa Heikintyttären kanssa Ruhalasta [1]. Kaisa Heikintytär näkyy Ruoveden henkikirjassa ensimmäisen kerran Heikki Matinpojan vaimona vuonna 1693 [6].

Samalla kun Kaisa Heikintytär on Reetan anoppipuoli, on hän myös Reetan äidinäiti. Millaiset ovat mahtaneet anopin ja miniän väliset suhteet olla! Kaisa Heikintytär lienee kuollut vuonna 1705. Hänet mainitaan vielä vuoden 1705 henkikirjassa [8], mutta ei enää seuraavassa, 3.2.1706, päivätyssä henkikirjassa [10].

Reetta avioituu toisen kerran

20.10.1707 vihitään leski Reetta Pekantytär, syntyjään Ruhalan kylästä (barnfödd i Ruhala by) [4] ja Juuse Yrjönpoika, syntyjään Siikaniemen kylästä [4]. 12.11.1711 kastetaan Juusen ja Reetan poika Antti [7]. Hän lienee kuollut nuorena, koska hänestä ei sen jälkeen ole löytynyt mainintaa.

16.1.1713 kastetaan Reetan samanniminen sisarpuoli [7].

Reetan appi vihitään vielä kolmanteen avioliittoon 8.4.1713, nyt Väärinmajan Mannisen Riitta Iisakintyttären kanssa [4]. Avioliitto jää kuitenkin lyhyeksi. Heikki Matinpoika haudataan jo 1.7.1716 [2].

Reetan isä Pekka Heikinpoika kuolee ja hänet haudataan 22.5.1718 [2].

23.10.1720 vihitään Reetan ja Matti Heikinpojan tytär Maria sekä Erkki Yrjönpoika Ruhalasta [4]. Erkki kuolee kuitenkin varsin pian ja haudataan jo 30.5.1721 [2]. Vuoden päästä, 1.5.1722 Maria vihitään leskenä Muroleen Rikalan Juuse Erkinpojan kanssa [4].

Juuse Yrjönpoika ja Reetta mainitaan vielä saman vuoden henkikirjassa Yli-Ruhalassa [13], mutta jo seuraavana syksynä he muuttavat Huittisiin. 10.9.1722, Juuse Yrjönpoika otetaan, nimellä Praadi, sotamieheksi Porin rykmentin everstiluutnantin komppaniaan, Huittisten Korkeakosken talojen Knihti, Leski ja Praadi muodostamaan ruotuun [14, 15], numero komppaniassa 18 ja rykmentissä 274.

Knihti ja Praadi sijaitsevat noin 4 km etelään Huittisten kirkolta, Loimijoen itäpuolella, noin 100–200 metrin päässä rannasta. Valtatie Huittisista Turkuun kulki siihen aikaan talojen alueen kautta ja ylitti Loimijoen noin puoli kilometriä etelään Praadista, Siltakosken kohdalla ollutta kihlakunnan siltaa pitkin [15]. Tätä tietä käytti varmaan moni ruoveteläinenkin Turussa käydessään.

Eron sotamiehen toimesta Juuse saa 17.12.1744 [16]. Huittisten rippikirjoissa hän näkyy Korkeakosken Knihdissä, ripillä käyneenä, ensin 1728–1736 sotilaana [17] ja sitten kirkonköyhänä 1748–1751 [18, 19] ja lopuksi kirkonköyhänä Mommolan Färkkilässä 1752, Huittisten rippikirjat ennen vuotta 1728 ja vuosina 1737–1747 puuttuvat. Juuse kuolee Mommolassa 27.9.1752 [20].

Reetta näkyy Juusen puolisona Korkeakosken Knihdissä 1728–1752 [17, 18, 19]. Vuosina 1748–1755 rippikirjoissa on Juusen syntymäajaksi merkitty vuosi 1689 ja Reetan vuosi 1676. Vuosi 1676 lienee kuitenkin vuonna 1681 kuolleen Reetta-sisaren syntymäaika.

Tämän jälkeen Reetta muuttaa vuonna 1752 Loimijoelle, nykyisen Loimaan alueelle, Kuninkaisten Naulan nimismiestaloon. Ehkä kysymyksessä on jonkinlainen sen ajan eläkejärjestely. Talon itsellisten kohdalta on vuosien 1751–1757 rippikirjassa merkintä: "Greta Pett:dr., 1676, född i Ruovesi sockn, commen med attest ifrån Hvittis 1752" [21], sinänsä ainoa ketään Reetta Pekantytärtä koskeva maininta tässä rippikirjassa.

Paluu Ruovedelle

Lopuksi Reetta, johonkin aikaan syksyllä 1757, palaa takaisin Ruovedelle, ehkä jonkun, jopa Ruhalasta kotoisin oleen, Turun kävijän matkassa. Mukanaan muuttokirjan lisäksi hänellä tuskin oli paljon muuta kuin sairautensa ja heikko kristinopin tuntemuksensa [22]. 1.11.1757 hän esittää Ruovedellä, Loimijoella 29.8.1757 päivätyn, rovasti Gustaf Hartmanin allekirjoittaman muuttotodistuksen [22]. Hänet mainitaan Ruoveden 1752–1758 rippikirjoissa Yli-Ruhalassa [23], vuonna 1687 syntyneenä, ilman ripilläkäyntimerkintöjä.

Näin hän on palannut, tyttärensä, ainoan eloon jääneen lapsensa, ja tämän pojan luo taloon, jonne hän oli 56 vuotta aikaisemmin tullut nuorena, juhlapukuisena morsiamena, ja jonka hän 35 vuotta sitten oli jättänyt. Kahden kuukauden kuluttua, 2.1.1758, hän kuolee keuhkotautiin [2] ja hänet haudataan syntymäpitäjäänsä Ruovedelle 8.1.1758.

Viitteet

1. Matti J. Kankaanpää, Vanhan Ruoveden talonhaltijat, matrikkeli 1552-1809, Vanhan-Ruoveden historia I:2, Liiteosa, Jyväskylä 1990, s. 147, ISBN 952-90-2501-7.
2. Ruovesi, haudattujen luettelo, mikrof. TK 206.
3. Henkikirjat, Ruovesi, 27.1.1698, s. 1748, mikrof. LT 1239.
4. Ruovesi, vihittyjen luettelot, mikrof. TK 206.
5. SSS:n mustat kirjat, vihittyjen luettelot, Ruovesi, mikrof. SSS 55681.
6. Suomen asutuksen yleisluettelo, Ruovesi, Ruhala, mikrof. SAY 143.
7. Ruovesi, kastettujen luettelot, mikrof. TK 206.
8. Turun ja Porin lääninhallitus, Lääninttilit, Tilitositteet 1705, TMA IGac 32.
9. A. Tuurala, K. Vuorinen, Esipolvitaulu S 10, Salonen, Sukupolvitauluja N:o 4, Tampereen seudun sukututkimusseura ry:n erillisjulkaisusarja N:o 7, Tampere 1988.
10. Turun ja Porin lääninhallitus, Lääninttilit, Tilitositteet 1706, TMA IGac 33.
11. J. Paikkala, Koposten suku I, varhaisvaiheet vuoteen 1721, Pieksämäki 1994, s. 153.
12. Kircko-Laki Ja Ordningi / Jonga Suuriwaldias Cuningas ja Herra / Herr Carl Yxitoistakymmenes / Ruotzin Göthein ja Wändein Cuningas / etc., Wuonna 1686 on andanut coconpanna / Ja Wuonna 1687 prändistä uloskäydä ja cuulutta / Ynnä tähän soweljain Asetusten canssa. Wuonna 1688 Suomexi käätty., s. 60, Näköispainos, Juva 1986, ISBN 951-717-451-9.
13. Suomen asutuksen yleisluettelo, Ruovesi, Ruhala, mikrof. ES 2193.
14. Porin rykmentin pääkatselmusrulla 26.8.1728, mikrof. MF 54944.
15. Raimo Viikki, Suur-Huittisten historia II, Lauttakylä 1973, ISBN 951-99019-2-2, s. 353.
16. Porin rykmentin pääkatselmusrulla 2.5.1768, mikrof. MF 54945.
17. Huittinen, rippikirjat 1728-1736, mikrof. JK 1068.
18. Huittinen, rippikirjat 1748-1749, mikrof. JK 1068.
19. Huittinen, rippikirjat 1749-1755, mikrof. JK 1068.
20. Huittinen, haudattujen luettelot, mikrof. JK 1079.
21. Loimijoki, rippikirjat 1751-1757, s. 236, mikrof. JK 441.
22. Ruovesi, muuttaneiden luettelot 1751-1771, mikrof. TK 206.
23. Ruovesi, rippikirjat 1752-1757. Toim. Matti J. Kankaanpää, Suur-Ruoveden vanhimmat rippikirjat, Virrat 1983, s. 164.

ETSINTÄKUULUTUS

Tampereelle muuttanut Stenberg

Erään esiäitini veli Jooseppi Heikinpoika (Josef Henricsson) Stenberg, myöh. Jokela on hukassa. Tuntomerkit: syntynyt 22.3.1817 Vesilahdella, sotilaan poika, renki, torppari. Muutti perheineen sisarensa Anna-Kaisa Heikintyttären ja tämän miehen Aleksanteri Sandellin luo Messukylään Hatanpään numerotorppaan nro 30 v.1849. Menetti siellä kolme lasta tuhkarokolle. Viimeinen tieto: muutti vaimonsa Anna-Liisa Matintyttären ja 11.11.1842 Vesilahdella syntyneen Kalle-poikansa kanssa Messukylästä Tampereelle 28.9.1854. En ole löytänyt perhettä Tampereen eikä lähipitäjien muuttokirjoista.

Ritva Puro
puh. (03) 2652 744
ritva.puro@koti.soon.fi

Uusi esipolvitaulukirja ilmestynyt

Seuran julkaisema esipolvitaulukirjojen sarja on saanut kahdeksannen osan. Uusi esipolvitaulukirja on myynnissä sukututkimuspäiviltä 11. tammikuuta 2003 lähtien. Teoksen on toimittanut seuran puheenjohtaja Eino Koskinen.

Sukututkimuspäivillä tulee myyntiin myös seuran perinteinen Vuosikirja. Vuosikirja ilmestyy kaksi kertaa vuodessa. Kevätnumero, joka ilmestyy nimestään poiketen syyskauden alussa, sisältää tiivistelmät edellisen kevätkauden esitelmistä. Vastaavasti syysnumero ilmestyy seuraavan kevätkauden alussa ja sisältää edellisen syksyn esitelmiä. Vuoden 2002 Vuosikirja on poikkeuksellisesti kaksoisnumero, sillä Vuosikirjaa ei ilmestynyt syksyllä.

Kaikkia seuran julkaisuja, niin uusia kuin vanhempiakin, voi tilata Hilkka Järviseltä, puh. (03) 214 6740.

Nina Järvensivu

Uusi rahastonhoitaja esittäytyy

Olen Nina Järvensivu, omaa sukua Lindström, Tampereen seudun sukututkimusseuran uusi rahastonhoitaja. Asun Pirkkalassa yhdessä mieheni ja kolmen teini-ikäisen lapsen kanssa. Olen yksityisyrittäjä, jolla on pieni ompelimo kotona.

Olen III polven stadilainen, joka on 98 %:sesti pirkkalaistunut. Kauempana menneisyydessä juureni levittäytyvät laajalti yli Suomen.

Äidinpuoleiset sukujuureni menevät Ounasjoen varrelle Patokoskelle sekä Kittilään ja Enontekiölle. Juuristani löytyy 'lapinrotua' ja Vienan karjalaista. Jossain vaiheessa tulevat kuvaan nämä ikihankalat Kyröt, joista on useampikin tutkimus. Eräskin, jolta kysyin asiasta, sanoi, että ei heistä taida olla absoluuttisen varmaa tietoa. Samoin, kun Sara Löfmanin äitiä etsin, niin Tornbergin sisaruksista kahta nuorempaa esitetään eri lähteissä. Tätä kautta olen siis sukua – tosi kaukaista – Mannerheimille ja Palmelle, kuten Tuomiset kirjassaan "Enontekiön vanhoja sukuja" kertovat.

Ja jos tätä linjaa seuraa taaksepäin (mormonien sivuilta), niin sieltä löytyy Könkäsen patruuna Arendt Grape, ja myös Catharina 'drottningens fagraste jungfru'. Hänet sai vaimokseen kirkkoherra Birgerus Johannis Roslagiensis Irestadiensis (oikea nimihirviö!) pelastettuaan Kustaa Vaasan salamurhaajilta. Viehkeä tarina tämäkin, vaan liekö totta.

Isänpuoleisista sukujuurista puolet löytyvät Savitaipaleelta ja toinen puoli lähtee Turusta Kiteelle, Savonlinnaan ja lopulta Varkauden kautta Helsinkiin. Tätä jälkimmäistä haaraa koskee seuraava tarina, joka on ensimmäinen heräte tälle harrastukselle.

Kuulin jo vaahtosammuttimen kokoisena, että esi-isä oli mennyt ja nainut mustalaisprinsessan vastoin molempien vanhempien tahtoa, niinpä heille oli hankittu asuinpaikka jostain kauempaa. Tätä 'prinsessaa' ei varmuudella ole vielä löytynyt, mutta jostain ne mustat paksut yksittäiset hiukset, joita mummo ja muut suvun naiset minun hiuksistani aina tarinaa kertoessaan etsiskelivät, ovat täytyneet periytyä. Tosin hiuspehkostani löytyi silloin lapsena kirkkaan punaisia ja vaaleitakin hiuksia...

Varsinainen sysäys sukututkimuksen aloittamiselle oli käsinkirjoitettu 'Wirkatotistus sukuselvitystä varten w. 1917', laatijana rovasti K. M. Olander. Siinä selvitetään isäni isän äidin Hulda Aleksandra Lindholmin isän isän isän Elias Juhonpojan Sorilan Marttilasta kahden avioliiton vaimot ja lapset.

Eliaan ensimmäinen vaimo, esiäitini Anna Liisa Kallentytär, on tällä hetkellä erityisen kiinnostukseni kohde, sillä metsästän hänen äitinsä isää Tuomas Mikonpoikaa. Onko hänen isänsä Nattarin Mikko Messukylästä (myös Marttilan vävy) vai onko Tuomas syntynyt Kangasalla? Molemmat Tuomaat ovat syntyneet samana päivänä samana vuonna, molemmilla sama patronyymi. Ensimmäinen lähtenyt nuorena miehenä Kangasalle, ja toinen heistä on muutamaa vuotta myöhemmin mennyt vävyksi Teiskon Viitaniemeen. Toivottavasti selviää pian!

Oman sukuni lisäksi tutkin mieheni sukua, joka on lähtöisin Mouhijärveltä. He ovat suurilta osin ruotusotilaita, joilla vaihtuu nimet aina sen mukaan, ovatko isänsä nimellä nuorina miehinä, reservissä vaiko ruodussa. Tällä puolella on myös Ruovesi ja Teisko edustettuna. Toinen puoli Mikon sukua löytyy Joensuun tienoilta.

Tervetuloa tutustumaan Ninaan jäsenilloissa!

Sisältö

Eino Koskinen	Puheenjohtajan palsta	1
Ulla Koskinen	"Eikö isäntä ole kuningas talossaan?" Käräjäkirjojen kertomaa Suoniemeltä	2
P. T. Kuusiluoma	Sarvet selkään ja paha veri pois. Piirteitä suomalaisesta kuppausperinteestä	4
Juhani Väyrynen	Pohjoispohjalaisia suksimestareita 100 vuoden takaa	9
Antti Hietala	Lainasiko Matti perimätiedon?	10
Pekka Nuottajärvi	Sukututkimuspäivillä Lahdessa ja Vantaalla	12
Ritva Puro	HisKi-projekti vauhdittuu Pirkanmaalla	16
Johanna Kurela	Kaksi tutkijaa yhdellä liittymisellä. Seuran 500. jäsen esittelyssä	17
Marjatta Rintala	Lehtiä kirjastossamme	18
Johanna Kurela	Kysy sukututkimuksesta! Asiantuntijat vastaavat tammikuussa	18
Veli Hämäläinen	Oonko miekii hämäläine?	19
Veli Hämäläinen	Sukuseura esittäytyy: Koiviston Hämäläiset	21
Johanna Kurela	Nyt kaikki sukuseurat esittäytymään!	21
Johanna Kurela	Seuran ohjelmaa arvosteltu	22
Tiina Miettinen	Sananen seuran esitelmistä	24
	In memoriam	25
Pekka Sillanpää	Kauemmas menneisyyteen kadonneesta kirkonkirjasta huolimatta. Urjalan rippikirja 1778 – 1896 ja Väinö Linnan juuret	26
Benedikto Lagano	Parencoj eksterlande?	29
Päivi Ronimus-Poukka	Tampereen Historiallinen Seura – vireä 77-vuotias	30
Johanna Kurela	Sydämellinen kiitos Orpanan kirjoittajille!	31
Seija Pessi	Omena, Maituri ja Mustike metsälaitumilla	32
Emma-Emilia Wälimäki	Hotelli Astorian tarina	34
Kirsti Peill	Etsintäkuulutus: Vesilahdella syntynyt Abraham Andersinpoika	37
Leila Niemenmaa	Etsintäkuulutus: Kellosalmen sisarukset	37
Tiina Miettinen	Kolmiodraama vuodelta 1784. Eli miten löysin tuomiokirjasta isän aviottomalle lapselle	38
Johanna Kurela	Miksi nuoret eivät löydä sukututkimusseuroja?	39
Eino Koskinen	Kylmäkoski, Akaa ja Sääksmäki. Sukututkijat retkellä	40
Seija Pessi	Talon tyttärien perintöosa	42
Johanna Kurela	Meitä on jo yli 500	44
Panu Korri	Reetta Pekantytär. Ruoveden Yli-Ruhalan lampuotisuvun kantaäiti	45
Ritva Puro	Etsintäkuulutus: Tampereelle muuttanut Stenberg	47
Johanna Kurela	Uusi esipolvitaulukirja ilmestynyt	47
Nina Järvensivu	Uusi rahastonhoitaja esittäytyy	48